

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**NECİP KİLANİ'NİN *YAHUDİNİN KANLI ÇÖREĞİ* GETTO
ADLI ROMANININ TÜRKÇE ÇEVİRİSİNDE YAŞANAN
DİL BİLGİSEL KAYIPLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BEYZA NUR KORKMAZ

ARAP DİLİ VE BELAGATİ ANA BİLİM DALI

Ankara 2024

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**NECİP KILANI'NIN *YAHUDİNİN KANLI ÇÖREĞİ GETTO* ADLI ROMANININ
TÜRKÇE ÇEVİRİSİNDE YAŞANAN DİL BİLGİSEL KAYIPLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Beyza Nur KORKMAZ

ARAP DİLİ VE BELAGATİ ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Abdullah HACİBEKİROĞLU

Ankara 2024

KABUL VE ONAY SAYFASI

Beyza Nur KORKMAZ tarafından hazırlanan *Necip Kilani'nin Yahudinin Kanlı Çöreği Getto Adlı Romanının Türkçe Çevirisinde Yaşanan Dil Bilgisel Kayıplar* isimli tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi	Kurumu	İmza
Doç. Dr. Abdullah HACİBEKİROĞLU	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	
Kabul ☒	Ret ☐	
Doç. Dr. Tahsin YURTTAŞ	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	
Kabul ☒	Ret ☐	
Dr. Öğr. Üyesi İsa GÜCEYÜZ	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	
Kabul ☒	Ret ☐	

Tez Savunma Tarihi: 25.07.2024

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Adı Soyadı: Beyza Nur Korkmaz

İTHAF

Sevgili ailem ve kıymetli hocalarıma...

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim süresince bana her anlamda yardım eden, yaptığım aksaklıkları anlayışla karşılayıp, sorduğum her soruya ivedilikle cevap veren, bana yol gösteren, ayrıca beni yazım süresince serbest bırakıp kendime güvenmemi sağlayan beni öğrencisinden ziyade bir meslektaş gibi gören öğrencisi olmaktan gurur duyduğum, muhterem danışmanım Doç. Dr. Abdullah Hacıbekiroğlu'na,

Değerli katkılarıyla savunma sürecimi büyük ölçüde kolaylaştıran kıymetli hocam Doç. Dr. Tahsin Yurttaş'a,

Tez savunmama katılarak önerileriyle çalışmamın olgunlaşmasına önemli katkılar sunan saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi İsa Güceyüz'e,

Değerli yönlendirmeleri ve tez konusu seçim sürecinde deneyim ve bilgisini esirgemeyen Arap Dili ve Edebiyatı öğretim üyesi kıymetli hocam Prof. Dr. Osman Düzgün'e,

Eğitimim boyunca beni maddi ve manevi her anlamda destekleyip teşvik eden sevgili annem Fatma Günay'a, sevgili babam Hamza Günay'a ayrıca sevgili kayınvalidem Bothaine Nahas'a, sevgili kayınbabam Mahmoud Mahrous'a ve sevgili kardeşlerime,

Son olarak her anımda yanımda olan sevgi, saygı ve anlayışını eksik etmeyen yoldaşım, sevgili eşim Enes Korkmaz'a çok teşekkür ederim.

ÖZET

Necip Kilani'nin *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto* Adlı Romanının Türkçe Çevirisinde Yaşanan Dil Bilgisel Kayıplar

Bu tez, modern Mısır edebiyatçılarından olan Necip Kilani'nin *Haretü'l-Yehud Demün li-Fatiri Sahyun* adlı eserinin, Ali Nar tarafından Türkçeye; *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto* olarak tercümesi yapılan hedef (erek) eserde dil bilgisi düzeyinde yaşanan kayıpları ele almaktadır. Çeviri sürecinde dil bilgisel yapıların doğru bir şekilde aktarılmasının zorlukları özellikle Arapça ve Türkçe gibi farklı dil ailesine mensup diller arasında belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Arapçanın karmaşık ve zengin dil yapısı, Türkçeye çevrilirken anlamın tam olarak korunmasını engelleyebilmekte ve bu durum çeviride dil bilgisi düzeyinde kayıplara sebep olabilmektedir.

Bu çalışma öncelikle mevzubahis eserde, kaynak dil Arapçadan hedef dil Türkçeye aktarılırken dil bilgisel düzeyde yaşanan kayıpları derinlemesine inceleyerek, çeviride dil bilgisi düzeyinde nelerin kaybedilebileceğini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bununla beraber Arapçadan Türkçeye yapılan çevirilerde; fiil çekimleri, isim tamlaması, sıfat tamlaması, edat ve bağlaçlar gibi dil bilgisel sorunlarla sıklıkla karşılaşmaktadır. Bu sorunlara hedef metin açısından üzerinde durularak çevirmenin bu zorluklarla başa çıkma aşamasında kullandığı çeşitli yöntemler analiz edilecektir. Ayrıca bu çerçevede çeviri sürecinde dil bilgisel yapıların doğru bir şekilde aktarılması için çevirmene kullanılabilir pratik yaklaşım ve öneriler sunulmaktadır.

Sonuç olarak bu tez Arapçadan Türkçeye yapılan çeviride dil bilgisel düzeyde yaşanan kayıpları hem teorik hem de pratik açıdan derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma çeviri bilimine önemli bir katkı sağlamayı hedeflemekte olup dil bilimcilere ve çevirmenlere bu alandaki sahip oldukları bilgi birikimini genişletme imkânı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Çeviri Kayıpları, Eşdeğerlik, Necip Kilani, *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto*.

ABSTRACT

Linguistic Losses in Turkish Translation Found in Naguib Al-Kilani's Novel 'Jewish Neighbourhood - Blood For Zion's Unleavened Bread'

This thesis deals with the grammatical losses in the translation of *Harat al-Yehud Demün li-Fatiri Sahyun* by Najib Kilani, a modern Egyptian writer, into Turkish. The difficulties of accurately transferring grammatical structures in the translation process are especially evident between languages belonging to different language families such as Arabic and Turkish. The complex and rich linguistic structure of Arabic may prevent the full preservation of meaning when translated into Turkish, and this may cause grammatical losses in translation.

This study firstly aims to determine what can be saved at the grammatical level in translation by analysing the losses experienced at the grammatical level while transferring the work from the source language Arabic to Turkish. The grammatical difficulties such as conjugation of verbs, noun phrases, adjective phrases, prepositions and conjunctions, which are frequently encountered in translations from Arabic into Turkish, will be analysed from the perspective of the target text, and various methods and procedures used by the translator in dealing with these difficulties will be evaluated and their effectiveness will be analysed. In addition, in this framework, practical approaches and suggestions that can be used by the translator for the correct transfer of grammatical structures in the translation process are presented.

In conclusion, this thesis aims to analyse the grammatical losses in this translation from Arabic to Turkish in depth from both theoretical and practical perspectives. The study aims to make an important contribution to the science of translation and offers linguists and translators the opportunity to expand their knowledge in this field.

Key Words: Arabic Language and Rhetoric, Translation Losses, Equivalence, Naguib Al-Kilani, *Jewish Neighbourhood - Blood For Zion's Unleavened Bread*.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	i
BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1
1. Araştırma Sorusu ve Hipotez	2
2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	3
3. Literatür Taraması	3
4. Çalışmanın Yapısı	4

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Dil	5
1.2. Çeviri	6
1.3. Çeviribilim	7
1.4. Eşdeğerlik	9
1.4.1. Dil Bilim Odaklı Yaklaşımlarda Eşdeğerlik	10
1.4.2. İşlevsel Yaklaşımlar ‘Eşdeğerlik’	13
1.4.3. Söylem Odaklı Yaklaşımlar	14
1.5. Çeviri Stratejileri	16
1.5.1. Vinay ve Darbelnet’in Çeviri Stratejileri	17
1.5.2. Mona Baker’e Göre Eşdeğerlik	19
1.6. Çeviride Kayıplar Sorunsalı	20

1.6.1. Sessel Kayıplar	20
1.6.2. Sözcük Dağarcığı Zorluğu	20
1.6.3. Sözdizimsel Sorunlar	21
1.6.4. Anlamsal Sorunlar	21
1.6.5. Biçem Sorunu	21
1.6.6. Kültürel Etkenler Sorunu	21
1.6.7. İkinci Elden Çeviriler Sorunu	21
1.6.8. Sanatsal Dil Kullanımıyla İlgili Sorunlar	22
1.6.9. Kültürel Sözcük ve Kavramlarla İlgili Sorunlar	22
1.6.10. Dil Bilgisel Sorunlar	22
1.6.11. Zamansal Farklılıklar Sorunu	22
1.6.12. Yazınsal Tekniklerle İlgili Sorunlar	22
1.7. Çeviri Tarihi	23
1.7.1. Emevilerde Çeviri	23
1.7.2. Abbasiler Döneminde Çeviri	23
1.7.3. Mansur Dönemi	24
1.7.4. Mehdi Dönemi	24
1.7.5. Memun Dönemi	24
1.7.6. Modernleşme Döneminde Çeviri	25

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Necip Kilani ve Hayatı	30
2.1.1. Edebî Hayatı	31
2.2. Eserleri	33
2.2.1. Şiir Koleksiyonları	33
2.2.2. Romanları	33
2.2.3. Hikâyeleri	38
2.2.4. Tiyatro Eserleri	39
2.2.5. Araştırma ve İnceleme Alanında	39
2.2.6. İslam Edebiyatı Alanında	41
2.2.7. Biyografi ve Anı Alanında	42

2.3. Necip Kilani'nin <i>Haretü'l-Yehud Demün li-Fatiri Sahyun</i> Adlı Romanının	
---	--

Özeti	44
-------	----

2.3.1. Romandaki Karakterler	50
2.3.2. Olay Örgüsü	53
2.3.3. Romanda Zaman	55
2.3.4. Romanda Mekân	55
2.3.5. Romanda Dil ve Üslup	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Erek Metinde Çeviri Kayıpları İncelemesi	58
3.2. Kaynak Dil ve Erek Dil Metinlerinin Karşılaştırılmalı Analizi	58
3.3. Dil Bilgisi Düzeyinde Yaşanan Çeviri Kayıpları	58
3.3.1. İsim Tamlaması Düzeyinde	59
3.3.2. Sıfat Tamlaması Düzeyinde	66
3.3.3. Edat ve Bağlaçlar Düzeyinde	72
3.3.4. Kültürel ve Sözcük Düzeyinde	76
SONUÇ	81
KAYNAKÇA	83

GİRİŞ

Dil insanlar arasındaki anlaşmayı sağlayan, aralarındaki duygu, düşünce, fikir ve hükümleri birbirlerine anlatırken başvurdukları bir vasıtaadır. Fakat bu öyle bir vasıtaadır ki; insanların istediğı gibi hükmedemeyeceğı, müstakil bir hüviyete sahip olan, onu kullanırken özelliklerinin göz önünde bulundurulması gereken ve onun doğasına uymaya mecbur oldukları bir vasıtaadır.¹

Dil, akıl ve kalpten sadır olan fikirleri anlatan, bunu yaparken de ruhun hissiyatını aktaran bir araçtır. Dil insanla ilgili olan yani ona ait kültür, medeniyet ve teknolojinin de kaynağı ve taşıyıcısıdır. Bu nedenle insan yeryüzünde sahip olduğu medeniyeti dile borçludur.

Dil onu konuşan milletlerin yaşama biçimini, dünya görüşünü, en geniş anlamıyla kültürünü, tarihî serüvenleri boyunca geçirdikleri evreleri ve diğer toplumlarla kurdukları ilişkileri yansıtır. Bir de her dilin yapısına hâkim olan dilin kendi bünyesinde doğmuş prensipleri vardır. Bu prensipler onu dışarıdan gelen müdahalelere karşı korur. O yüzden herhangi bir değişiklik ve gelişme, dilin kendi kaideleri çerçevesinde olması gerekir.²

Kısaca her dilin kendine özel dünyayı anlamlandırış ve anlatış şekli vardır. Bu şekil, dilin söz varlığını anlam açısından incelemekle ortaya konur. Zira dilde bulunan benzetme, aktarma deyim ve atasözlerine bakıldığında bir milletin nitelikleri kendiliğinden belirir. Dolayısıyla her milletin fikirlerini, hayallerini, duygularını yani ruhunu ve hayatını yansıtan dil, bir düşüncenin ürünüdür. Kültür de düşünce neticesinde ortaya çıkan bir üründür.

Fikirsal ve tarihsel mirasın en önemli taşıyıcılarından olan dil neyse kültür de odur. Dil içi yapıldığı kadar farklı diller arasında da yapılan nesne, hareket, durum veya sembollerin insan zihninde yeniden anlamlandırılması ve ifade edilmesi işlemine *çeviri* denir. Farklı bir dil ile gerçekleşen çeviride araya her iki dilin de temsilcisi oldukları özgün tasavvur ve tahayyül biçimleri, kültür ve gelenek farklılıkları girdiğı için çevirmen

¹ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilim I* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1979), 11.

² Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi* (İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım, 2009), 10.

tarafından çeviriye hassasiyetle yaklaşılması gerekir. Çeviride asıl olan anlamın bir dilden başka bir dile aktarılması değil kaynak metin ile metnin muhatabı arasındaki zihinsel ve duygusal iletişimin hedef dilde de yeniden üretilmesini sağlamaktır. Kısaca kaynak metin okuyucusunda uyandırılan etkinin, hedef metin okuyucusunda da uyandırılabilmesidir. Bu durum çeviri literatüründe *eşdeğerlik* ilkesi olarak adlandırılır. Bu ilke metin içeriğinin kuru aktarımından ziyade iletişim etkisini de öne çıkarır. Bu tür bir eşdeğerliğin sağlanmasının ne derece mümkün olduğu hâlen dil bilimciler arasında uzun tartışmalara konu olsa da herhangi bir çevirinin asıl hedefinin bu olduğu su götürmez bir gerçektir.³

Çeviri süreci farklı olan iki dilin yapısal, kelime haznelerindeki zenginlik ve dil bilgisel özelliklerinden kaynaklanan çeşitli zorluklar sebebiyle kolay değildir. Bu çalışma modern Mısır edebiyatçılarından olan Necip Kilani'nin *Haretü'l-Yehud Demün li-Fatiri Sahyun* adlı eserinin, Türkçeye; *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto* olarak tercümesi yapılan erek eserde dil bilgisel düzeyde ve bazı muhtelif alanlarda yaşanan kayıpları incelemeyi amaçlamaktadır.

Çeviri sürecinde dil bilgisel yapılar ya da kelime ve sözcük eşdizimleri arasında meydana gelen değişiklikler anlamın tam olarak karşı tarafa aktarılmasını engelleyebilir. Bu da doğal olarak çevirinin doğruluğunu ve anlaşılabilirliğini etkileyebilmektedir. Nitekim Arapça ve Türkçe dil bilgisi yapıları bakımından oldukça farklı iki dildir. Arapça semitik dil ailesine mensup olup kök- temel yapı üzerine kurulu olup büyük ölçüde morfolojik zenginliğe sahiptir. Dolayısıyla bu iki dil arasında özellikle dil bilgisel yapılar açısından önemli kayıplar yaşanması kaçınılmazdır. Arapçanın kök- temel sistemi ve söz dizimi ile Türkçenin eklemeli yapısı ve farklı sözdizimsel kuralları arasındaki uyumsuzluklar, çevirinin dil bilgisel doğruluğunu ve tutarlılığını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

1. Araştırma Sorusu ve Hipotez

Bu çalışma modern Mısır edebiyatçılarından olan Necip Kilani'nin *Haretü'l-Yehud Demün li-Fatiri Sahyun* adlı eserinin, Türkçeye; *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto* olarak tercümesi yapılan erek eserde dil bilgisel unsurların kaybolduğunu ve bu kayıpların çeviri kalitesini nasıl etkilediğini araştırmayı hedeflemektedir. Araştırma sorusu, “Arapçadan

³ Mehmet Demirezen, “Çeviride Eşdeğerlik Sorunu”, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 8/1 (1993), 223.

Türkçeye yapılan mevzubahis bu çeviride dil bilgisel düzeyde hangi kayıplar yaşanmıştır ve bu kayıplar çeviri kalitesini nasıl etkilemiştir?” şeklinde belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında geliştirilen hipotez ise şu şekildedir: “Arapçadan Türkçeye yapılan bu çeviride özellikle fiil çekimleri isim ve sıfat tamlamaları veya bağlaç kullanımları gibi dil bilgisel unsurlar arasında anlam kayıpları yaşanmakta ve bu kayıplar çevirinin doğruluğunu ve anlaşılabilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir.” Nitekim dil bilgisel unsurların Arapçadan Türkçeye çevrilmesinde anlam kayıplarına neden olması bu iki dilin yapı, işlev ve kullanım farklılıklarından kaynaklanır. Bu farklılıkların üstesinden gelmek için çevirmenin her iki dilde de derin bir anlayışa sahip olması, bağlamı iyi analiz etmesi ve gerektiğinde ek açıklamalar kullanarak anlamı koruması gerekir. Aksi takdirde dil bilgisel unsurlardaki küçük hatalar bile çevirinin anlamını ciddi şekilde değiştirebilir ve kayıplara neden olabilir.

2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın amacı kaynak dil Arapçadan, erek dil Türkçeye yapılan mevzubahis bu çeviride dil bilgisel düzeyde yaşanan kayıpları tespit etmek ve bu kayıpların çeviri kalitesine olan etkilerini analiz etmektir. Çalışma, bu kayıpların çevirmenler tarafından nasıl veya neden ele alındığını ve bu tür sorunların çözümüne yönelik öneriler sunmayı hedeflemektedir.

Araştırma öncelikle kaynak dil Arapça ve erek dil Türkçe arasındaki dil bilgisel farklılıkları inceleyerek, ardından kaynak dilden yapılan çevirideki örnekler üzerinden bu farklılıkların çeviriye olan etkilerini değerlendirecektir. Bu kapsamda kaynak metinden alınan bazı metinlerin erek dildeki çeviri şekilleri incelenecek ve dil bilgisel kayıplar detaylı bir şekilde analiz edilecektir. Ayrıca kaynak metinde tespit edilen hatalar, erek metin tercümesiyle beraber bir tablo hâlinde verilip daha sonrasında çeviri önerisi sunulacaktır. Bu şekilde bir tablonun verilmesiyle, çeviride tespit edilen kaybın daha iyi anlaşılması hedeflenmektedir.

3. Literatür Taraması

Çeviri çalışmaları literatürü çeviri sürecinde karşılaşılan dil bilgisel sorunlar ve bu sorunların çeviri kalitesine olan etkileri üzerine birçok araştırma içermektedir. Ancak Arapçadan Türkçeye yapılan çevirilerde spesifik olarak dil bilgisel düzeyde yaşanan kayıplar üzerine yapılan çalışmalar sınırlıdır. Bununla birlikte çalışma boyunca bazı araştırmalardan elbette faydalanılmıştır.

Newmark, çevirideki dil bilgisel kayıpların, çevirmenlerin kaynak ve hedef dildeki dil bilgisel yapıların farklılıklarını yeterince dikkate almalarından kaynaklandığını belirtmiştir. Bu görüş Catford tarafından da desteklenmiştir. Catford, dil bilgisel kayıpların kaçınılmaz olduğunu ancak etkilerinin minimize edilebileceğini savunmuştur.⁴

Jakobson, dil bilgisel kayıpların, kaynak ve hedef dil arasındaki yapısal farklılıklardan kaynaklandığını vurgulamıştır. Bu görüş ve Vinay ve Darbelnet tarafından da desteklenmiştir.⁵

Baker, dil bilgisel kayıpların çevirinin akıcılığını da okunabilirliğini de olumsuz etkilediğini ifade etmiş ve dil bilgisel yapıların doğru bir şekilde aktarılmaması metnin anlam bütünlüğünü bozduğunu ifade etmiştir.⁶

Bu alanla ilgili mevcut olan literatür çalışmaları, dil bilgisel kayıpların çeviri sürecinde kaçınılmaz olduğunu ancak bu kayıpların minimize edilmesi için çeşitli stratejilerin ve araçların kullanılabileceğini göstermektedir.

Bu tez ise literatürdeki önemli çalışmaların özetlenmesi ve bu çalışmaların konuya katkılarının belirtilmesi açısından genel bir çerçeve sunmakla beraber bu alandaki boşluğu doldurmayı ve Arapça- Türkçe çevirilerde dil bilgisel düzeyde yaşanan kayıpların daha iyi anlaşılmasını sağlamayı hedeflemektedir.

4. Çalışmanın Yapısı

Bu tez beş ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı ve önemi açıklanmıştır. İkinci bölümde dil, çeviri tarihi, çeviri stratejileri, eşdeğerlik ve çeviride kayıplar sorunsalı ele alınacaktır. Üçüncü bölümde yazarın şahsi, siyasi, edebî hayatı ve eserleri açıklanacaktır. Dördüncü bölümde ise mevzubahis eserin özeti, karakterleri verilecek olup Arapçadan Türkçeye yapıldığı çeviri sürecinde yaşanan dil bilgisel sorunlar, literatür ışığında ele alınacaktır. Daha sonra veri toplama ve analiz süreçleri detaylı bir şekilde incelenecektir. Beşinci ve son bölümde ise sonuçların tartışılması ve gelecekte yapılan çalışmalar için öneriler yer alacaktır.

⁴ Peter Newmark, *A Textbook for Translation* (New York and London: Prentice Hall, 1988), 24.

⁵ Roman Jakobson, "On Linguistic Aspects of Translation", *Harvard University Press* (1959), 233.

⁶ Mona Baker, *In Other Words* (London and New York: Routledge, 1992), 78.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Dil

Dil insanlar arasındaki iletişimi sağlayan doğal bir araç, kendisine özgü kuralları olan ve bu kurallar içerisinde gelişen canlı bir varlık, temeli tarihin bilinmeyen dönemlerinde atılmış gizli antlaşmalar düzeni ve seslerden örülmüş toplumsal bir kurumdur.⁷ Başka bir tabirle ise; dil insan ve toplumdan ayrı düşünemeyeceğimiz sanat, bilim ve teknik gibi alanlarla doğrudan ilgisi olan aynı zamanda onları oluşturan bir yapıdır.⁸

Klasik Arap dil bilimcilerinden Cahız'a (ö. 255/869) göre dil; her ilerlemenin ölçüsü, her eğilimin kaynağı ve her toplumun tercümanıdır.⁹

Dil kendine özgü kuralları olan, yaşayan, gelişen ve insanlar arasındaki anlaşmayı sağlayan bir araçtır denilebilir. Ayrıca dil kuşaklar arasında insanların birbirleriyle olan ilişkilerine aracılık eden bir kültürün de taşıyıcısıdır. Bu yüzdendir ki, dil ve kültür sürekli bir etkileşim hâlinindedir. Bu iki olgunun herhangi birinde olan bir değişim diğerini de etkiler. Dolayısıyla dil, aitlik duygusu etrafında bir milleti birbirine sıkıca bağlar ve o millete ait millî şuurun oluşmasını sağlar. Bu millî şuur ise o halkın geleceğine ışık tutar.¹⁰ Dilin önemi konusunda Reşit Rahmeti Arat¹¹ ise; bütün bu değerler içinde, topluluk hayatında başka bir benzeri olmayan temel kuvvetin bir milletin dili olduğu ve beşeriyetin tarihinde maddi ve manevi her şeyini değiştiren, hatta birçok defalar değiştiren topluluklara tesadüf edilip fakat dilini değiştirmiş olan topluluğa rastlanmayacağı üzerinde durur. Çünkü ona göre dil, en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün insan topluluklarının varlıklarını teminat altında bulunduran esas temel olmasıyla beraber, dünyadaki toplulukları birbirinden ayırt eden ve

⁷ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 3.

⁸ Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilim 1*, 11.

⁹ Mahmut Fettuh, “el-İktiradü'l-Lügavi İnde'l-Cahız Beyne Delaleti't-Tesil ve'l-İhmal”, *el-Lügatü'l-Arabiyye* 16/1, (2014), 61.

¹⁰ Deniz Küzeci, “İlişkiler Bağlamında Dil, Yazın, Kültür, Toplum ve Eğitim”, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 39 (2018), 111.

¹¹ Ordinaryüs profesör ünvanına sahip Türk dil bilimcidir. Almanya'da doktorasını tamamlayıp İstanbul Üniversitesi'nde görevine devam etmiştir.

onlara en bariz vasıflarını veren de yine dildir.¹²

Görüldüğü üzere dil, toplumların varlıklarını asırlar boyu devam ettirmesini sağlayan önemli bir unsur olmuştur. İşgal edilmiş esaret altındaki milletler her türlü baskıya rağmen bu yüzden dillerini korumuşlardır. Bir toplumun millet olması içinde kendilerine ait bir dil ile kendilerini ifade etmeleri ve dilleri etrafında kenetlenmeleri gerekir. Nitekim kendilerine ait olmayan bir dil ile toplumsal beraberlikleri sağlamaz. Bunun içindir ki kendi milletine ait olmayan dil yabancı dil sayılmıştır. Yabancı dille ise bir toplum beraberliğinden söz edilemez. O dilin içerisinde eriyip yok olur. Tarih de bize göstermiştir ki, dilini koruyup sahip çıkan milletler varlıklarını devam ettirebilmişlerdir. Emperyalist kuvvetler savaşarak alt edemedikleri milletleri dile yaptıkları müdahalelerle insanlar arasındaki birlikteliği zayıflatarak o milleti tarih sayfasından silmek istemişlerdir.

Dil, yazın ile gerçekleştirildiğinde ise o milletin edebiyatını, edebiyat unsurlarını meydana getirir. ‘*Arap Edebiyatı*’, ‘*Türk Hikâyesi*’, ‘*Fars Şiiri*’, ‘*Yunan Tiyatrosu*’ gibi kavramlar bu sentezle oluşmuş ve kendi dilleri etrafında millet bilinci sonucu ortaya çıkmışlardır.

1.2. Çeviri

Çeviri bir dilden başka bir dile yapılan aktarım işidir. Başka tanımlara göre, kültürler arası kaynaşmanın en önemli araçlarından biridir. Bu işlem ise kaynak bir dildeki metnin başka bir hedef dile eşdeğerlik çerçevesi içerisinde aktarılmasıdır.¹³ Yine aynı şekilde, toplumlar için önemli rolü olan, aralarındaki bilgi alışverişinde vazgeçilmez bir araç ve bir dildeki bildirimlerin eşdeğerlik çerçevesinde başka bir dile aktarılması sonucunda ortaya çıkan üründür.¹⁴ Başka bir tanıma göre ise çeviri, bütün çağlarda karşımıza çıkan farklı uygarlıklar arasında köprü kurup onların birbirine yaklaşmasını sağlayan bir bildirişim aracıdır.¹⁵ Günümüzde önemli bir bilim dalı olan çeviri, çok boyutlu bir etkinlik olmasından ötürü görülüyor ki, dil bilimciler tarafından birçok biçimde tanımlanmıştır. Dolayısıyla tüm bu tanımlar ışığında denilebilir ki çeviri; diller ve kültürler arası bir aktarımdır.

Tarih boyunca toplumların gelişiminde etkin bir rolü olan dinî, siyasi, felsefi ve

¹² Reşid Rahmeti Arat, *Türk Dünyası El Kitabı* (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1992), 2/62.

¹³ Halil İbrahim Şanverdi, “Çeviride Eşdeğerlik Bağlamında Necip Kılani’nin ‘en-Nidaü’l-Halid’ Adlı Romanının Türkçe Çevirilerinin Değerlendirilmesi”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13/26 (2021), 72.

¹⁴ Perihan Yalçın, *Çeviri Stratejileri: Kuram ve Uygulama* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2015), 36.

¹⁵ Berke Vardar, *Çeviri Konuşmaları* (Metis Çeviri, 1981), 65.

bilimsel metinlerin oluşmasında çevirilerin etkisi oldukça fazladır.

Çeviri, kaynak bir dilden istenileni hedef dile aktarım ile gerçekleşir. Dolayısıyla çeviri işleminde iki ayrı dil söz konusudur. Burada çeviri kelimesi kelimesine tek bir söz bile atlamadan yapılabileceği gibi bir cümlemin anlamının yaklaşık olarak aktarımı biçiminde de olabilir. Oysaki iki tür çeviride de gerçek bir çeviriden söz etmemiz mümkün değildir.¹⁶ Gerek diller arasında tam bir eşdeğerliliğin olmaması gerekse her dilin kendine özgü kuralının olması, çeviride bilgi yitimine, hedef dilde anlam kargaşasına sebep olabilmektedir. Diller örtüşmediği müddetçe bu tür bilgi kayıplarının giderilmesi mümkün değildir. Bu yüzden ki, kaynak dilin hedef dile gerçek bir çevirisi ancak aktarılabilecek cümlelerin anlamlarının olabildiğince eksiksiz biçimde verilmesiyle mümkün olabilir. Günümüzde bu kanıyı taşıyanlar ise üstün gelmektedir.

1.3. Çeviribilim

20. yüzyıldan itibaren çeviri, bilgi aktarımında, iletişimin sağlanmasında önemli bir alan hâline gelmiştir. Çeviri kültürler arası bir köprü, onları birbirine tanıtan, yaklaştıran ve bilimi, sanatı, tekniği evrenselleştiren bir olgu olmuştur. Dolayısıyla çağa ayak uydurup dünyada olup bitenlerden haberdar olmak çeviri işlemini zorunlu hâle getirmiştir. Daha önce de geçtiği üzere birçok tanıma sahip olan çeviri, zamanla gelişerek bir bilim dalı hâline gelmiştir.

Tanrıkulu'na göre genel tanımıyla çeviribilim, bir metni kaynak dilden erek (hedef) dile aktarma eylemini bu eylemin gerçekleştiği çeviri sürecini ve bunun sonucunda oluşan metni her yönden inceleyen bilimsel bir etkinliği ifade eder.¹⁷

Çeviribilim zamanla farklı terimlerle ifade edilmiştir. Öncelikle '*Philology*' kelimesinden yola çıkılarak '*Translatology*' ifadesini almıştır. Daha sonra farklı dillerde; Transductologia (İspanya), übersetzungswissenschaft (Almanca) olarak ifade edilmiştir. Çeviriyi bir bilim dalı olarak ilk defa 1964 yılında Eugene Nida'nın *Towards a Science of Translating*¹⁸ isimli kitabında görüyoruz. Çeviri sorunlarını inceleyen bu kitap alanın bütününe değil, sadece çeviri sürecinde ortaya çıkan sorunları ele almıştır. Dolayısıyla 'bilim' sözcüğü burada çeviri süreciyle sınırlı kalmıştır. Bütün alanı kapsayan çeviribilim

¹⁶ İsmail Boztaş, "Çeviri, Çevirmen, Dil Bilim İlişkisi, Çeviride Eşdeğerlik ve Kayıplar", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10/2 (1993), 57.

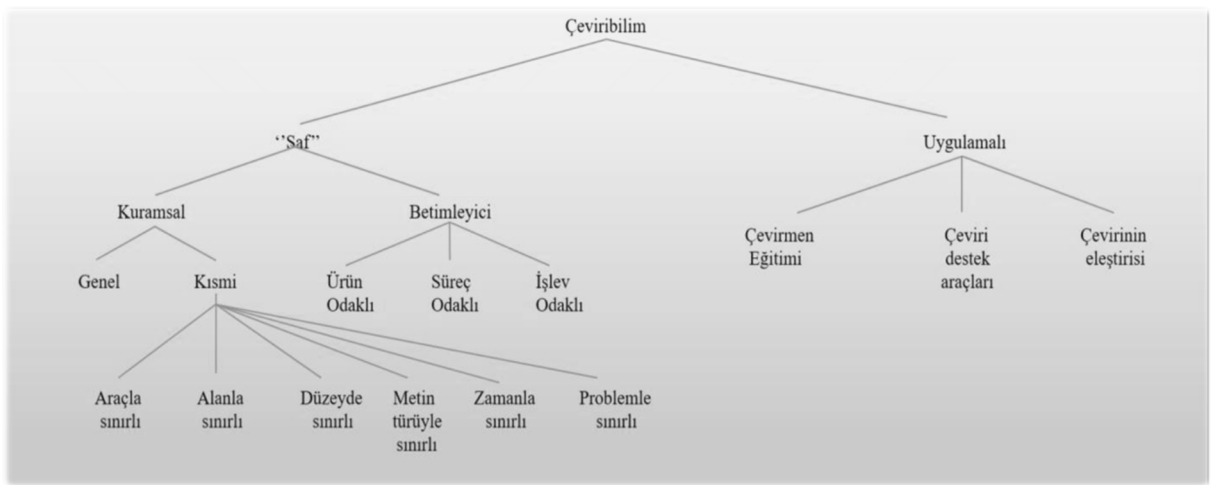
¹⁷ Lokman Tanrıkulu, "19. Yüzyıldan Günümüze Çeviri Bilimi Konusundaki Araştırmalara Kısa Bir Bakış", *Turkish Studies*, 11/14 (2016), 942.

¹⁸ Eugene A. Nida, *Towards a Science of Translating* (Leiden: E.J. Brill, 1964), 98.

kavramına ise, Richard Bausch, Josef Klegraf ve Wolfram Wills'in çeviri yazınları hakkında hazırladığı 1970'te yayımlanan¹⁹ analitik kaynakçada rastlanmaktadır.²⁰

Günümüzde bu bilim dalı için James Holmes'un önerdiği kavram *çeviri incelemeleridir*. O, çeviribilim sözcüğüne karşı çıkar. Çünkü onun için bilim sözcüğü, matematik, fizik gibi kesin sonuçlar elde edebilen bilimler için kullanılır.²¹ Türkçede ise aksine bir durum söz konusu olduğu için *çeviribilim* sözcüğünü tercih eder.

Dolayısıyla çeviribilim ve inceleme alanları ile ilgili görüşü ilk gündeme getiren kişi de yine James Holmes olmuştur. O, çeviribilimi diğer disiplinler gibi uygulama ve kurumsal olmak üzere iki inceleme alanı olduğunu savunmuştur.²²

Şekil 1: Holmes'un Çeviribilim haritası²³

Holmes'un bu haritası ilk kez çeviri araştırmalarını çeşitli dallara ayırmış olması bakımından önemlidir.²⁴ Holmes çeviride o zamana kadar geçerli olan yaklaşımlardan farklı ve yeni olan *erek-odaklı* bir yaklaşımı benimsemiştir. Bu yaklaşımla kaynak metin odaklı yaklaşım ikincil plana atılmıştır. Birincil planı ise '*erek metin*' odaklı erek kültür, okur ve dizgeler almıştır.

¹⁹ Wolfram Wills vd., *The Science of Translation: An Analytical Bibliography (1962-1969)* (Almanya: Tübingen, 1970), 88.

²⁰ Bahsi geçen kaynakça 1962-1969 yıllarını kapsamaktadır.

²¹ James Holmes, *Translated!: Papers on Literary Translation and Translation Studies* (Amsterdam: Rodopi, 1988), 75.

²² Mine Yazıcı, *Çeviribilim Temel Kavram ve Kuramları* (İstanbul: Multilingual, 2005), 17.

²³ Gideon Toury, *Descriptive Translation Studies and Beyond* (Amsterdam/Philadelphia, 1995), 47.

²⁴ Mehmet Hakkı Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak Arapça Çeviride Eşdeğerlik* (Ankara: Say Yayınları, 2013), 49.

Çeviribilimin bilim dalı olarak ortaya çıkışını incelerken, bu konuda 1950’den başlayarak gelişen dil bilim kökenli çalışmalara göz atmak gerekir. Jean Paul Vinay ve Jean Darbelnet, çevirmenlerin izleyeceği bir yöntem geliştirmişlerdir. Bu yönteme göre çevirmenler ilk olarak çevirinin hangi birimlere ayrılarak çevirisinin yapılacağına karar vereceklerdir. Devamında kaynak metnin tafsilatlı incelemesini yaparak metinde verilen iletinin dil dışı bağlamını ortaya koyacaklardır. Son olarak ise biçimsel etkilerini inceleyip, erek metni Vinay ve Darbelnet’in stratejilerine göre üreterek gözden geçireceklerdir.²⁵

Vinay ve Darbelnet çeviri stratejilerini doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki sınıfa ayırmaktadırlar. Doğrudan çeviri; ödünç alma, öyküntü ve sözcüğü sözcüğüne çeviri aşamalarını içerirken dolaylı çeviri ise; zorunlu ya da isteğe bağlı yer değiştirme, modülasyon, eşdeğerlik ve uyarlama aşamalarından oluşmaktadır. Sözcüğü sözcüğüne çeviri hedef (erek) dilde birçok sebepten dolayı yapılamadığı için dolaylı çeviri stratejisi tercih edilmektedir.

Bu stratejiler arasından çeviri konusunda üzerinde durulan ‘*eşdeğerlik sorunsalı*’ dil bilimsel yaklaşımların üzerinde durduğu en önemli konu olmuştur. Eşdeğerlik kavramı çevirinin ne olduğuyla yakından ilişkilendirilmiş bir kavram olagelmıştır. Nihayetinde bir kavram olarak eşdeğerlik; kaynak ve hedef (erek) dilin aynı durumu farklı biçimsel ya da yapısal yollara başvurarak anlatmaları şeklinde tanımlanmaktadır.²⁶

1.4. Eşdeğerlik

Çeviride eşdeğerlik sorunu çevirmenin her zaman başını ağrıtan sorunlardan biri olagelmıştır. Bu sorun özünde bir dil-kültür farklılığı sorunudur. Çünkü hiçbir dil başka bir dille yapı-ses-söz dizimi anlam bakımından örtüşemez. Dolayısıyla çeviride tam anlamıyla bir eşdeğerlik kurmak güçtür.²⁷

Düşünceler dile bağımlıdır. Dil ise bireylerin düşünce evrenini ve dünya görüşünü ortaya koyar. İnsanlar dünyayı dillerinin çizdiği açıdan görürler dolayısıyla eşdeğerlik kuramının zorlanılan bir sorun olması kaçınılmaz hâle gelir. Çevirmen kaynak ve erek dil arasında köprü vazifesi gören biridir. Kendisinden beklenen ise kaynak dilin iletisini erek dile olasılıklar ölçüsünde zarara uğratmadan, bozmadan, aktarabilmesidir. Kısaca çevirmenin görevi kaynak ve erek metinlerde bir denklik tutturmaktır. Bu noktada ise eğer

²⁵ Şehnaz T. Gürçağlar, *Çevirinin ABC’si* (İstanbul: Say Yayınları, 2016), 45.

²⁶ T. Gürçağlar, *Çevirinin ABC’si*, 76.

²⁷ Demirezen, “Çeviride Eşdeğerlik Sorunu”, 223.

çevirmen tamamıyla kaynak dile bağlı kalıp dilin bütün yapı özelliklerini aktarmaya çalışırsa da -çeviri kokuyor- suçlamasıyla karşı karşıya kalabilir. Burada aslında çevirmenin başarısı kaynak metnin etkisini erek metinde işleme becerisidir. Yıldız’a göre bir eseri çevirmek doğal diliyle yazılmış olan metnin iletmek ve bildirmek istediklerini hedefteki hâkim dilin özellikleriyle birlikte iletebilir duruma getirebilmektir.²⁸ Kısaca denilebilir ki; kaynak dildeki metnin anlamının, hedef dilin özelliklerini koruyarak aslını verecek şekilde aktarmaktır.²⁹

Nitekim Alman bilgin, Friedrich Schleiermacher’in ileri sürdüğü görüşe göre çeviri bir tür yorumlama sanatıdır.³⁰ Böylece burada klasik çeviri anlayışı önemini kaybetmiş yerine çevirinin içeriği, anlam ve yorumlaması önem kazanmıştır. Tüm bu bilgilerden sonra kavram olarak eşdeğerliliği incelediğimizde Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğüne göre; Birbirine eşit değerde olan kavramların niteliği ve nesnelerin yapı bakımından benzeşmesi özelliğidir.³¹ Genel hatlarıyla eşdeğerlik kavramı üzerinde durulduğunda aşağıdaki gibi bir sınıflandırma yapmak mümkündür.

1.4.1. Dil Bilim Odaklı Yaklaşımlarda Eşdeğerlik

Roman Jakobson’un eşdeğerlik kavramı üzerinde durduğu “Çevirinin Dil Bilimsel Öğeleri Üzerine” adlı makalesinde değindiğine göre; farklılık içinde eşdeğerlik dilin en önemli sorunudur ve dil biliminin başlıca konusudur, diyerek iki ayrı dilde kullanılan anlamsal kod birimlerinin birbirinden farklı gösterge sistemlerine ait olduğundan iki dil arasında tam bir eşdeğerliliğin mümkün olmadığını dile getirmiştir.³² Dolayısıyla Jakobson’a göre; çeviri bir tür dolaylı anlatımdır. Çevirmen, kaynak eserden aldığı iletiyi kendi arasında kodlarına ayırır, tekrar kodlar ve son olarak yeniden hedef dile iletir. Sonuç olarak çeviri; iki farklı kodda eşdeğere sahip iki ileti olarak yorumlanmaktadır. Jakobson’a göre çevirmen, çeviri sürecinde eş anlamlı kelimelerden yararlanır ancak ona göre eş anlamlılık, eşdeğerlik olarak kabul edilemez. Benzer şekilde, Türkçedeki *peynir* kelimesinin Rusçadaki *syr* kelimesi ile tam olarak karşılanamaz. Dolayısıyla Jakobson ‘eşdeğerlik’

²⁸ Şerife Yıldız, “Çeviride Eşdeğerlik ve Çeviri Kuramları Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Çalışma”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12 (2004), 376.

²⁹ Sergül Vural Kara, “Yazınsal Metinler Çevirisinde Eşdeğerlik Arayışı”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15/27 (2012), 395.

³⁰ Friedrich Schleiermacher, *Ueber die Verschiedenen Methoden des Uebersetzens* (Berlin, 1813), 6.

³¹ “Kelimeler” (Erişim 21 Ekim 2023).

³² Jakobson, “On Linguistic Aspects of Translation”, 233.

kavramını dil bilimsel ve göstergesel bir yaklaşımla değerlendirmiştir. İlk kez ‘Eşdeğerlikte farklılık’ olgusunu da o tartışmıştır.³³

1.4.1.1. Catford ve Metinsel Eşdeğerlik

J.C. Catford *A Linguistic Theory of Translation* isimli kitabında ‘eşdeğerlik’ üzerinde durarak metinsel eşdeğerliliğin, bir kaynak metne ya da kaynak metin bölümüne eşdeğer bir erek metin ya da bir erek metin bölümü oluşturmak olduğunu söylemiştir. Ayrıca ifadelerinde rastlanılan ‘*biçimsel denklik*’ ile iki dil arasında farklı kategorilerde gözlemlenen birebir örtüşme olgusunu kastetmiştir. Ona göre eğer biçimsel denklik hedef dilde gerçekleşmezse çeviride ‘kaydırmalar’ meydana gelir. Bu kaydırmalar ise dil bilgisinde, kelimelerde ve sistemler arasında olabilir. Nitekim Catford’a göre kaynak ve hedef dildeki ögeler pek nadir aynı anlama gelir fakat çokça aynı işlevi gerçekleştiremezler.³⁴

Sonuç olarak iki metnin eşdeğer olabilmesi, erek metnin kaynak metindeki durumsal özelliklerden en azından bazılarıyla ilişkilendirilebilmesine bağlıdır. Bu nedenle Catford, eşdeğerliliğin en küçük birim olarak cümlede aranması gerektiğini ifade etmiştir. Görüldüğü gibi Catford eşdeğerliliğin tanımını dil bilgisel ögelerle sınırlamamış ayrıca metnin işlevi bağlamsal özellikleri, dil sisteminde kapladığı yer, durum ve kültürel unsurları da eşdeğerliliği etkileyen etkenler olarak ele alarak Jakobson’dan ayrı bir yol izlemiştir.

1.4.1.2. Nida, Erek Okur ve Eşdeğer Etki

Şehnaz Tahir’e göre; işlemci ve betimleyici yaklaşımları anlamamız Nida’nın eşdeğerlik üzerindeki düşüncelerini anlamamıza bağlıdır. Nitekim Gürçağlar’a göre; Nida’nın belirtmiş olduğu eşdeğerlik kavramı, çeviride dil bilimsel ve kültürel yaklaşımlar arasında köprü görevi görmektedir.³⁵ Ayrıca Nida, *Towards a Science of Translating* kitabındaki ‘The Principles of Correspondence’ isimli makalesinde eşdeğerlik kavramına yeni bir bakış açısı getirmiştir. Bakıldığında Jakobson ile benzer noktalarının olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Nida’da aynı şekilde farklı diller arasında birebir örtüşen eşdeğerlerin olamayacağını söyler.³⁶ Dolayısıyla çeviride, çevirmenin yorumunun

³³ Harika Karavin, “Çeviri Kuramları Bağlamında Eşdeğerlik Kavramının İzini Sürmek” *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (2016), 128.

³⁴ John Cunnison Catford, *A Linguistic Theory of Translation* (London: Oxford University Press, 1965), 29.

³⁵ T. Gürçağlar, *Çevirinin ABC’si*, 52.

³⁶ Nida, *Towards a Science of Translating*, 210.

kaçınılmaz olduğu ve çevirinin kaynak metinle birebir aynısı olmayıp kaynak metnin yakın ya da benzerini temsil eder.

Eşdeğerlik oluşturulurken ise sırasıyla anlam ve biçim açısından kaynak metne en yakın karşılıklar tercih edilmelidir. Nida, kaynak metni çözümleme ve erek metni yeniden kodlama sürecinde Chomsky'nin *Üretici Gramer*'indeki söz dizimi kuramının çevirmenlere fayda sunacağını söyler.³⁷ Nida'ya göre iki farklı eşdeğerlikte söz edilebilir. Bunlar, biçimsel ve devingen eşdeğerliktir. Biçimsel eşdeğerlik; doğru ve eksiksiz olarak erek dile aktarılması demektir. Kısaca sözcüğü sözcüğüne çeviridir. Devingen eşdeğerlik ise; içerikten ziyade kaynak okur ve kaynak metin arasında olan ilişkinin aynısının erek okur ve erek metin arasında gerçekleştirilebilmesidir. Tabi bunun gerçekleştirilebilmesi, çevirmenin erek dilde doğallığı yakalayabilmesi ve erek okurun dil bilimsel ve kültürel beklentilerine cevap veren bir metin ortaya koymasına bağlıdır. Dolayısıyla Nida'ya göre; bir metin iki farklı yolla çevrilebilir.

Sonuç olarak Nida'nın eşdeğerlik ile ilgili tanımlamalarına bakıldığında, erek okurun tepkisine ayrıca odaklandığını görmekteyiz. Bu pek çok kuramcının kafasında eşdeğer etki ilkesinden dolayı soru işaretleri oluşturmuştur. Her koşulda eşdeğer etki mümkün müdür? Kültürel unsurların bol olduğu bir kaynak metnin aynı etkiyle hedef dilde oluşturulması ne kadar olanaklıdır? gibi sorular Nida'nın bu argümanını zayıflatmış gibi gözükse de çeviri kokan ve hedef kitlenin kültürel birikimine hitap edemeyen, anlaşılması güç hatta anlaşılması için üzerine şerhler yazılmasını zorunlu kılan bir eserden öteye de gidemeyecektir. Dolayısıyla Nida'nın devingen eşdeğerliliği çevirmen olan herkesin uygulamaya çalışması gereken bir kuram olmalıdır.

1.4.1.3. Peter Newmark ve Kültürel Eşdeğerlik

Peter Newmark'ın görüşlerinde ise Nida'nın eşdeğer etki yaklaşımlarının etkisini görmekteyiz. Fakat Nida'dan farklı olarak Newmark eşdeğerliliğin çevirmenin nihai hedefinin olmadığını bilakis, çeviri etkinliğinin istenilen bir sonuç olduğunu savunmuştur. Örnek olarak Newmark için bazı durumlarda erek dilde tam bir eşdeğerlik mümkün değildir. Bu durumlar: (a) kaynak metnin amacıyla hedef metnin amacının farklı olduğu durumlar; (b) Kaynak ve erek diller arasında büyük bir kültürel farklılığın olması durumudur. Bu durumlarda erek metinde tam bir eşdeğerlik mümkün olmaz.³⁸ Anlaşılacağı üzere Newmark

³⁷ T. Gürçağlar, *Çevirinin ABC'si*, 46.

³⁸ Newmark, *A Textbook for Translation*, 24.

durumu bütün yönleriyle ele alıp bütün olasılıklarıyla ortaya koyarak metin dışı faktörlerinde eşdeğer etkiyi yakından etkilediğini vurgulamıştır. Newmark’a göre kaynak dildeki herhangi kültürel bir ögenin, erek dildeki kültürel ögeyi karşılaması kültürel eşdeğerliktir. Diller arasında var olan kültürel farklılığı azaltmak amacıyla da anlamsal ve iletişimsel çeviri olmak üzere iki türden bahseder. Bunlardan, kaynak metin iletisinin içeriğini ve biçimini mümkün olduğunca erek dildeki eşdeğerleri ile karşılamak demek olan anlamsal çeviri ve kaynak metnin, kaynak okur üzerinde oluşturduğu etkiyi erek okur üzerinde de oluşturmak isteyen iletişimsel çeviridir. Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere Newmark’ın Nida’dan etkilendiğini söylememiz mümkündür. Ancak Newmark, Nida’nın vurguladığı mutlak bir eşdeğer etkinin mümkün olamayacağı üzerinde durur.

Aynı şekilde Werner Koller’de Eşdeğerlik kavramına, Newmark’ın tanımlamalarına benzer tanımlamalar öne sürmüştür. Koller’in tanımlamalarına daha yakından bakıldığında ise eşdeğerlik; düzanlamsal, yananlamsal, pragmatik ve biçimsel olmak üzere bazı sınıflandırmalara tabi tutulmuştur. Bununla birlikte Koller’e göre eşdeğerlik hiyerarşik bir şekilde kaynak metnin baskın yanlarına göre yapılmalıdır.³⁹ Tüm bunlar ışığında anlaşılıyor ki Koller ile eşdeğerlik kavramına hem metinsel hem de işlevsel birtakım anlamlar yüklenmiştir.

1.4.2. İşlevsel Yaklaşımlar ‘Eşdeğerlik’

Belirtilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere 1980 yılı öncesi eşdeğerlik sorunu çevirinin metinsel ve dilsel özellikleri üzerinde durularak incelenmiştir. 1980’lerden itibaren çeviri işlevsel ve iletişimsel odaklı yaklaşımlarla yeniden yapılandırılmıştır.

İşlevsel yaklaşım alanında önemli bir isim olan Katharina Reiss “Type, Kind and Individuality of Text” isimli makalesinde diğer kuramcıların aksine işlevsel bir eşdeğerlik tanımı sunmuştur. Nitekim Reiss çevirinin iletişimsel bir eylem olduğunu ve eşdeğerliliğin iletişimin gerçekleştiği düzlemde aranması gerektiğini söyler. Kısaca eşdeğerliliği kaynak metnin yapısı ya da içeriğinden ziyade metnin işlevini odak noktaya alarak tanımlar. Reiss “Metnin işlevini belirleyen etmen metnin türüdür” der.⁴⁰ Ayrıca bilgilendirici dil işlevine sahip kaynak metinlerin çevirisinde anlamsal eşdeğerlik korunmasını, çağrısız dil işlevine sahip metinlerin çevirilerinde ise ‘eşdeğer etki’ ilkesinin uygulanmasını, bunlarla birlikte

³⁹ Werner Koller, *Equivalence in Translation Theory* (Heidelberg: Quelle and Meyer, 1989), 101.

⁴⁰ Katharina Reiss, “Type, Kind and Individuality of Text: Decision Making in Translation”, *The Translation Studies Reader* 2/4 (2000), 166.

eğer metinde birden fazla dil işlevi mevcutsa işlev hiyerarşisi oluşturulup kaynak metnin baskın işlevine uygun olarak erek metinde eşdeğerliliğin sağlanması gerektiğini savunmaktadır.

Verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere Reiss eşdeğerlik kavramına işlevsel bir özellik kazandırarak yeni bir tanım sunmaktadır.

Skopos kuramı ile eşdeğerlik kavramını yeniden tanımlayan Hans Vermeer, çeviriyi belli bir amaca göre gerçekleştirilmesi gereken bir eylem olarak tanımlar. Vermeer kuramında erek metnin, çevirinin amacına göre şekillenmiş bir metin olduğunu ve çevirinin amacı genellikle çeviri eylemini başlatan kişi ya da kurumlar tarafından belirlendiğini savunur.⁴¹ Dolayısıyla burada çevirmenin ana gayesi çeviri metnini, erek metnin amacına uygun olarak oluşturmasıdır. Şehnaz Tahir'e göre; bu bakış açısıyla eşdeğerlik kavramı eski değerini kaybetmiştir. Vermeer'e göre; çeviri Metin erek kültür için üretilmiş bir metindir dolayısıyla kaynak ve erek metnin bazı durumlarda birbirinden önemli ölçüde farklılaşması kaçınılmaz bir durumdur.⁴²

Skopos kuramı, kaynak metnin birincil öneme sahip olma statüsünü ortadan kaldırmıştır. Kurama göre; dil bilimsel yaklaşımlardaki gibi kaynak metin ve erek metin arasındaki ilişki değil, çeviri metnin erek dizgedeki amacıdır. Bu amaca uygun olması durumunu ise 'uygunluk' kavramıyla açıklanmıştır. Bununla birlikte dil bilimsel yaklaşımlarda önemli yere sahip olan eşdeğerlik kavramı artık uygunluk kavramının gerisinde kalmış ve çevirilerin öngörülen amaç ya da işleve göre şekillenmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁴³ Bu nedenle kaynak metin ve erek metin arasında bazen hiçbir düzlemde eşdeğerlik bulunmayabilir. Görüldüğü üzere Skopos kuramında eşdeğerlik, kaynak metin ve erek metin arasındaki işlevsel benzerlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Tanımlamaya göre ancak kaynak metnin işlevi ile erek metnin işlevinin aynı olması durumunda eşdeğerlikten bahsedilebilir.

1.4.3. Söylem Odaklı Yaklaşımlar

Çeviride söylem odaklı yaklaşım, çeviri sürecinde yalnızca kelime düzeyinde anlamı değil, aynı zamanda metnin genel bağlamını söylemini ve iletişimsel amacını da dikkate alan bir yaklaşımdır.

⁴¹ Hans J. Vermeer, *Skopos and Commission in Translational Action* (London: Routledge, 2021), 219-230.

⁴² Karavin, "Çeviri Kuramları Bağlamında Eşdeğerlik Kavramının İzini Sürmek", 125-144.

⁴³ T. Gürçaglar, *Çevirinin ABC'si*, 47-48.

1.4.3.1. Mona Baker'in Eşdeğerlik Yaklaşımı

Mona Baker'in sözcük düzeyinde eşdeğerlik, dil bilgisel eşdeğerlik, metinsel eşdeğerlik, bağlaşıklık ve edimsel eşdeğerlik olmak üzere 7 bölümden oluşan *In Other the Words* adlı eseri eşdeğerlik alanında önemli bir yapıttır.⁴⁴ Tüm bu konulardaki nihai hedef edimsel eşdeğerliğe ulaşmaktır. Baker için edimsel eşdeğerlik çeviri metnin kaynak metinle bağlaşıklık ve bağdaşıklık açısından örtüşmesi olarak tanımlanmıştır.⁴⁵ Görüldüğü gibi eşdeğerlik kavramı bazı kuramcılar tarafından bazı sıfatlarla karşılanmıştır. Jakobson durumsal sıfatını, Catford metinsel sıfatını ve Newmark ise sözcüksel, metinsel vb. sıfatları kullanmıştır. Ancak eşdeğerliği bir bütün olarak inceleyen ise Mona Baker olmuştur. Nitekim Baker, eşdeğerliği çevirinin tüm farklı yönlerini ortaya koyarak incelemiştir. Bununla beraber Suçin, Baker'in dilsel ve söylemsel çeviri yaklaşımları için orta bir yol sunduğunu söyler. Bununla beraber Baker'in eşdeğerlik düzeylerini açıklarken Holliday'in sistemli işlevsel modelinden yararlandığı için söylemsel yaklaşımlara yakın olduğu söylenilebilir.⁴⁶

1- Baker ve Çeviride Eşdeğerlik⁴⁷

Baker, dil bilimsel ve iletişimsel çeviri yaklaşımları için orta bir yol sunarak eşdeğerliği dört kategori üzerinden inceler.

a) Sözcük Düzeyinde Eşdeğerlik

Baker'in eşdeğerlik yaklaşımının en alt grubunda yer alır. Çevirmen metni çözümlerken önce sözcüklerle karşılaşır. Dolayısıyla çevirmen önce sözcüksel düzeyi göz önünde bulundurmalıdır. Bir de sözcük üstü düzey vardır ki çevirmen burada eşdizimler, sabit ifadeler ve deyimlerle ilgilenir.

b) Dil Bilgisel Eşdeğerlik

Burada diller arasındaki dil bilgisel farklılıklar işlenir. Diller arası gramer farklılıkları çok olduğundan hedef dilde eşdeğerlik sağlanması zorlaşır. Dahası farklılıklardan dolayı kaynak dildeki ileti, erek metinde önemli değişiklikleri beraberinde getirebilir. Dolayısıyla çevirmen eğer hedef dilde, kaynak dilde olanı karşılayacak dil bilgisel araçları bulamazsa

⁴⁴ Yazıcı, *Çeviribilim Temel Kavram ve Kuramlar*, 63.

⁴⁵ Baker, *In Other Words*, 78.

⁴⁶ Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak Arapça Çeviride Eşdeğerlik*, 53.

⁴⁷ Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak Arapça Çeviride Eşdeğerlik*, 54.

erek dilde ekleme ya da çıkarma yoluna gidebilir. Bu da beraberinde hedef metindeki birtakım ayrıntıların kayba uğramasına sebep olmaktadır.

c) Metinsel Eşdeğerlik

Kaynak ve erek dildeki metinlerin ileti ve tutarlılık bakımından eşdeğer olması üzerinde durur. Bu kısım çeviride oldukça önemlidir zira çevirmene bağlaşıklık ve bağdaşık bir metin üretme sürecinde istifade ettiği kaynak metnin, anlaşılması ve çözümlenmesinde yararlı bir kılavuzdur. Ayrıca kaynak metnin bağlaşıklık ve bağdaşıklıkının korunmasına çevirmen karar verir. Bu kararında ise, hedef izleyici, çevirinin amacı ve metnin türü önemli etkenlerdir.

d) Kullanımsal Eşdeğerlik

Çeviri sürecinde sezdiriciler ve kaçınma stratejilerine değinir. Açıkça söylenenle değil, ima edilenle ilgilenmeye *sezdiri* denir. Dolayısıyla denilebilir ki, çevirmenin rolü, yazarın iletisini başka bir kültürde, hedef kültür okuyucularının açıkça anlayabilecekleri bir şekilde yeniden ortaya koyabilmesidir.

Eşdeğerlik kavramı gerek çevirmenler gerekse dil bilimciler tarafından oldukça üzerine düşünülen bir kavram olmuştur. Ve bir sorun olarak hâlâ güncelliğini korumaktadır. Erek odaklı yaklaşımlardan da yola çıkarak erek kültür okurunun kavrama ve kültür dünyasına hitap eden çevirilerin daha ufuk açıcı sonuçlar getireceği şüphesizdir.

1.5. Çeviri Stratejileri

Buraya kadar çevirinin toplumlararası bilgi alışverişinde oldukça önemli bir yere sahip olduğu ve ayrıca bu çevirinin iki eser arasında eşdeğerlik gözetilerek yapıldığı üzerinde durulmuştur. Tabi bunu yaparken de çevirmen sadece kaynak dilin iletisini hedef dilde vermeye çalışan biri değildir zira bu yüzeysel bir bakış açısı olur. Nitekim çevirmen kaynak dili sezgisel ve kültürel olarak ele alıp hedef dilde aynı veya benzer bir etki de ve çizgide ortaya koymaya çalışan bir uzmandır. Dolayısıyla çevirmen dilin ait olduğu kültürü bilgi birikimini iyi bilmelidir. Bununla da yetinmeyip eser yazarını çok iyi bilmeli, anlamalı; amacını ve ne söylemek istediğini de kavramalıdır. Eseri de iyi bir şekilde inceledikten sonra anladıklarını, yazarın söylemek istediklerini aynı etkiyle şayet zorlanırsa aynısına benzer bir etkiyle ortaya koymalıdır. Bu süreçte ise kaynak dilin anlatımsal, biçimsel ve etkisel özelliklerinin hedef dilde yitirilmesine izin vermemelidir. Çevirmenin kaynak dildeki iletiyi hedef dile aktarırken ise zorlanması muhtemel bir durumdur. Bu esnada ise çevirmenin bir haritası, bir planı olması gerekir. Yani; kaynak ve hedef dil arasındaki zorlukları belli

stratejilerle çözümleyebilmelidir. Bu stratejiler ise çeviribilimciler tarafından belli adlarla isimlendirilmiştir.

1.5.1. Vinay ve Darbelnet'in Çeviri Stratejileri⁴⁸

Fransızca ve İngilizce arasındaki çeviri çalışmaları üzerine odaklanan çeviri yöntemleri genel olarak çeviri stratejilerine büyük katkılarda bulunduğu için burada zikredilmesinde yarar vardır.

1.5.1.1. Ödünç Alma (Borrowing-الاقتراض)

Kaynak metindeki kelimenin hedef dilde çevrilmeden olduğu gibi aktarılmasıdır. Hedef dil de bahsi geçen kelimenin bir karşılığı olmadığına ödünç almaya başvurulabildiği gibi hedef dilde yabancılık etkisi oluşturmak için de bu yola başvurulmaktadır.

Örnek:

İngilizce	Türkçe
Each human needs <u>protein</u> in a daily base.	Her insanın günlük olarak <u>protein</u> ihtiyacı vardır.

1.5.1.2. Öykünme (Calque-الترجمة الاقتراضية)

Bu yöntem için ödünçleme yoluyla alıntı diyenler de olmuştur. Bir dilin diğer bir dilden aldığı ifadeyi kendi unsurlarına uydurarak vermesidir.⁴⁹ Bu yöntem, anlamsal ve yapısal olmak üzere iki yolla yapılabilir. Anlamsal türde; dile kazandırılacak olan ifade, hedef dilin söz dizimi yapısına uygun olarak aktarılır. Yapısal türde ise ifade, kelimesi kelimesine alınıp aktarılır. Bu stratejiyle aktarılan ifadeler zamanla hedef dilin söz hazinesine katılabilir.⁵⁰

Örnek: Shock: Şok / Adam's Apple: Âdem Elması

1.5.1.3. Literal Çeviri (Literal Translation- الترجمة الحرفية)

Birebir motamot çeviri olarak da adlandırılır. Bu stratejide anlamdan çok biçimsel yön öndedir. Eksiltme veya ekleme yapılarak kaynak metnin bütünlüğüne bir müdahalede

⁴⁸ Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak Arapça Çeviride Eşdeğerlik*, 43.

⁴⁹ Cem Odacıoğlu - Evren Barut, “Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri Üzerine Bir Derleme”, *Tarih Okulu Dergisi* 11/34 (2018), 1375.

⁵⁰ Yakup Civelek - Ercan Baran, “Necip Mahfuz’un ‘Bedletü’l-Esir (Esir Üniforması)’ Adlı Hikâyesinin Türkçe Çevirileri ve Film Uyarlaması Üzerine Bir Değerlendirme”, *Nüsha* 20/51 (2020), 222.

bulunulmaz. Yazın çevirilerinde bu strateji sağlıklı bir strateji değildir. Ancak teknik ve tıbbi metinler için bu stratejiye sıkça başvurulur.

Örnek: Integral membrane proteins: İntegral zar proteinleri

1.5.1.4. Yer Değiştirme (Transposition- التبديل)

Bu yöntem de anlamı değişikliğe uğratmadan kelime sınıfının yerlerinin değiştirilmesi söz konusudur. Örneğin; fiil bir sözcük, hedef dilde isim olarak aktarılabilir. Bu yöntem en çok çevrilemezlik durumunda başvurulmuş bir yöntem olmuştur.

1.5.1.5. Değiştirme (Modulation- التعديل)

Çeviri ifadesinin değişime uğratılarak mesajın değişik şekilde verilmesidir. Mesela birebir ya da diğer yöntemlerle yapılan çeviride hedef dilde anlamsız, uygunsuz bir tabir söz konusu olduğunda bu yönteme başvurulabilir. Kısaca kaynak metindeki anlam hedef dilde yapısı değiştirilerek aktarılır.

1.5.1.6. Eşdeğerlik (Equivalence- التكافؤ)

Biçim ve yapı olarak birbirinden tamamen farklı olan ifadelerle aynı durumun anlatılmasıdır. Daha çok deyim ve atasözlerinde başvurulmuş bir yöntemdir.

Ör: اختلط الحابل بالنابل (Ağ kuran kişiyle ok atan birbirine karıştı.)

Türkçe olarak karşılığını ise; Sapla saman birbirine karıştı, şeklinde veririz.

1.5.1.7. Uyarlama (Adaptation- التكيف)

Bu yönteme, kaynak dildeki bir durumun hedef dilde bulunmaması durumunda başvurulur. Dolayısıyla bu yöntemde hedef kültürün özellikleri dikkate alınmaktadır. Hedef kitlenin beklentilerinin karşılanması ön planda olduğundan kaynak dildeki bir kültürün hedef dilde olmaması durumunda çevirmen uyarlama yoluna gider. Nitekim kültürel referansların değişimi söz konusu olduğu için hedef kitle de aynı hissi uyandırmak esastır. Örneğin Arapça bir fıkranın bir İrlandalı tarafından anlaşılması güç olduğundan bu yönteme başvurulması kaçınılmaz olacaktır.⁵¹

⁵¹ Musa Yıldız- Halil İbrahim Şanverdi, “Azraü Cakarta Adlı Romanın Türkçe Çevirilerinin Çeviri Stratejileri Açısından İncelenmesi”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 19 (2019), 242.

1.5.2. Mona Baker’e Göre Eşdeğerlik⁵²

Bu kısımda çeviride eşdeğerlik düzeylerini bir bütün olarak ele alan çeviri bilimci Mona Baker'in eşdeğerlik için ortaya attığı stratejilere yer verilmiştir.

1.5.2.1. Genelleştirme- Üst Anlamlı

Kaynak dilde bulunan bir ifadenin hedef metne aktarılırken daha genel bir ifadeyle aktarılmasıdır.

Örneğin; Arapçadaki عام، خال “dayı” ve “amca” kelimelerinin İngilizceye “uncle” olarak çevrilmesidir.

1.5.2.2. Özelleştirme-Alt Anlamlı:

Kaynak dildeki genel, üst anlamlı bir ifadenin hedef metne daha özel ve alt anlamlı bir ifade ile aktarılmasıdır.

1.5.2.3. Kültürel İkame:

Kültür özellikli bir ifadenin, hedef dil de aynı manayı barındırmayan ama hedef dil okuyucusun da aynı etki ve benzer çağrışımı uyandıracak hedef dil ögesi ile değiştirilmesidir.

1.5.2.4. Kültürel Ödünçleme:

Bu yönetime kültüre özgü ifadelerin aktarımında sıkça rastlanılmaktadır. Burada kaynak dildeki kültürel bir ifadenin hedef metne aynen aktarılması söz konusudur. Bir nevi kültürel ögenin ödünç alınması da denilebilir.

1.5.2.5. Açıklama:

Kaynak dildeki öğrenin hedef dile farklı bir formda kelime türetilerek aktarılmasıdır. Örneğin kaynak dildeki bir kelimenin hedef dile bir söz öbeği şeklinde geçmesidir.

1.5.2.6. Çıkarma:

Kaynak dilden hedef dile çeviri yapılırken bir kelime veya söz öbeğinin çıkarılması şeklinde olur.

1.5.2.7. Açıklama

Kaynak metinde geçen bir sözcük veya ifadenin hedef dilde eşdeğerinin bulunamaması durumunda dipnot veya son not olarak verilmesidir.

⁵² Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak Arapça Çeviride Eşdeğerlik*, 54.

Yukarıda verilen stratejilerin dışında yabancılaştırma, yerileştirme, standartlaştırma ve ekleme gibi yöntemler de vardır. İsim olarak farklı gibi gözüksen bu stratejiler aslında içerik olarak aynı stratejilerdir.

1.6. Çeviride Kayıplar Sorunsalı

Çeviri sırasında tam bir eşdeğerlik, dillerin gramatik, fonetik, sözdizimsel yapıları ve barındırdıkları kültürel unsurların birbirinden farklı olmasından ötürü mümkün değildir.⁵³ Dolayısıyla eşdeğerliliğin sağlanamadığı bu durumlarda çeviride bilgi yitimi oluşmaktadır. Aynı şekilde bu bilgi yitimi kültürel, toplumsal nedenlerden dolayı da oluşabilmektedir. Nitekim bu tür bilgi yitimleri ise beraberinde kayıpları getirir. Her çeviride kayıpların olması da kaçınılmaz bir durumdur. Çeviri yapılırken meydana gelen bu kayıplar Demirezen'in yaptığı sınıflandırmalara göre inceleyelim. Demirezen'e göre şiir çevirilerinde yaşanan kayıplar:⁵⁴

1.6.1. Sessel Kayıplar

Dünya üzerinde 3 binden fazla dil konuşulur ve bu dillerin hiçbirisi sessel yapısı itibarı ile birbiriyle örtüşmez. Bu yüzden şiir çevirilerinde ses benzeşmesiyle anlam ortaya koyma oldukça zordur, kolay kolay da başarılamaz Amerikalı şair Robert Frost, 'Şiir çeviride kaybolan nesnedir.' der.⁵⁵

Bu yüzden diyebiliriz ki; her dilin kendine has vurgu, ritim ve harmonisinin olması ses bilimsel çeviriyi oldukça zorlaştırır.

1.6.2. Sözcük Dağarcığı Zorluğu

Sözcük dağarcığı zorluğu da aynı şekilde kayıplara neden olan bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkçeden Arapçaya yapılacak bir çeviri işleminde çevirmen pek zorlanmayacaktır. Ama bunun tam tersini düşündüğümüzde kelime köklerinden sözcük türetilen bir dil olan Arapçanın sözcük sayısı pekâlâ fazladır. Dolayısıyla milyonlarca kelime haznesine sahip olan bu dilden, 600 binlerde kelime haznesine sahip olan Türkçe diline yapılacak olan bir çeviri işleminde çevirmenin zorlanması ve çevirisinde sözcük dağarcığında dolayı oluşacak kayıplar ise kaçınılmaz olacaktır. Bu durum da nitekim anlam yanlışlıklarını beraberinde getirecektir.

⁵³ Abdullah Hacıbekiroğlu, "Arap Dilinin Yapısından Kaynaklanan Çeviri Zorlukları", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/1 (2020), 71.

⁵⁴ Mehmet Demirezen, "Çeviride Kayıplar Sorunu", *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi* 1 (1991), 120.

⁵⁵ Talat Sait Halman, "Yaratıcı Çeviri", *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi* 330 (1979), 173.

1.6.3. Sözdizimsel Sorunlar

Bu durum da aynı şekilde çevirmenin karşısına çıkan engeller arasında yer alır. Türkçe yapısı gereği, özne-nesne-eylem yapısında olup, İngilizce, özne-eylem-nesne yapısındadır. Arapça ise, eylem-özne-nesne yapısını taşımaktadır. Bu yapısal düzene dikkat etmek metnin anlam yapısı için çevirmenin dikkat etmesi gereken bir durumdur. Bu düzene dikkat etmeyen çevirmen ise bazı sözcük ve sözcük gruplarını göremeyip bunları çeviri sırasında atlar ya da dışarıdan başka yapıları ekleyerek metne müdahale eder.

Yazarın cümleleri uzun veya kısa dile getirmesi, dili ağdalı kullanıp kullanmaması, sözü evirip çevirip dolaştırıyor olması, çok anlama gelecek kelimelerle cümleler kurması sözdizimsel sorunları meydana getirir. Bu da çevirmenin özgün metni basitleştirip cümlelerinin ise parçalanmasına sebebiyet vermektedir. Bu tür sorunlar aslında çevirmenin dil bilgisi kurallarını yeterince bilmemesinden ötürü oluşmaktadır.

Bazı cümlelerin dil bilgisel açıdan doğru olup anlamsal olarak anlaşılmaması da muhtemel bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum çevirmenlerin en fazla tuzağa düştüğü durumlar arasında yer alır. Ayrıca bu bilimsel metinlerde sıkça karşılaştığımız bir durumdur. Nitekim dil bilgisi açısından doğru olduğu hâlde anlaşılabilirlik olarak oldukça zayıf çevirilerle karşılaşırız.

1.6.4. Anlamsal Sorunlar

Çevirmenlerin metni dikkatsiz veya eksik bir şekilde okumasıyla beraber ortaya çıkan bir durumdur. Dolayısıyla beraberinde kayıpları da getirmesi kaçınılmazdır.

1.6.5. Biçem Sorunu

Oldukça güç bir durum olan biçem sorunu, kimi çevirmenlerin noktasından virgülüne biçemi dikkate alarak çeviri yaptıklarında çeviri kokan bir eserle karşılaşılması kaçınılmaz olan bir stratejidir. Bu da istenmeyen bir şey olduğundan kayıplar arasında yer alır.

1.6.6. Kültürel Etkenler Sorunu

Her dilin kendine özel birçok kelimesi bulunmaktadır. Bu kelimeler o kültür dilin önem verdiği, üzerinde durduğu değerlerden oluşur. Hedef dilde aynı şekilde karşılığı olacak o kelimeleri bulmak bazen güç duruma gelebilir, bu da kayıpları beraberinde getirir.

1.6.7. İkinci Elden Çeviriler Sorunu

Bir metin önce başka bir dile çevrilir, bu çeviri metni orijinalmiş gibi alınarak başka bir dile daha çevrilir. Dolayısıyla bu tür çevirilerde kayıplar en üst seviyelerde yaşanır.

Berrin Aksoy’a göre metin çevirilerinde yaşanan kayıplar:

1.6.8. Sanatsal Dil Kullanımıyla İlgili Sorunlar

Estetik bir dille yazılmış bir metnin hedef dile aynı estetiğin korunarak çevrilmesi elbette ki zor olmaktadır. Eğer kaynak metinde geçen deyimler benzetmeler ve eğretiler (istiare) gibi söz sanatları hedef metnin dilinde de mevcut ise çevirmen fazla zorlanmayacak, fakat tam aksine erek metin bu söz sanatlarına fazla sahip değilse çevirmen tabi ki zorlanacaktır.

1.6.9. Kültürel Sözcük ve Kavramlarla İlgili Sorunlar

Her dilin kendi kültürüne özgü kelimeleri, kavramları bulunmaktadır. Bu kelimelerin veya kavramların herhangi bir hedef dile çevirisi sırasında ya orijinalliği korunarak olduğu gibi hedef metne aktarılabilmesi gibi uyarlama yoluyla erek dilde uygun bir karşılığı bulunarak da aktarımı sağlanabilir. Buna göre; uyarlama yöntemi ile kaynak kültürün erek metinde zayıflaması kaçınılmaz bir durumken, doğrudan aktarım ile kaynak kültürün hedef metinde etkisinin korunmaya çalışıldığı söylenebilir. Bu noktada çevirmen, erek alıcısının kültürel birikiminde olmayan öğeleri açıklama veya dipnot yöntemleri ile anlaşılabilirliğini artırma yoluna gidebilir.⁵⁶

1.6.10. Dil Bilgisel Sorunlar

Dil bilgisel sorunlar yapısal olarak kaynak metin ile erek metnin örtüşmediği durumlarda çevirmenlerin karşısına çıkan bir sorundur.

1.6.11. Zamansal Farklılıklar Sorunu

Kaynak metnin farklı, eski bir döneme ait olması erek okurun anlamasını güçleştireceği için çeviri sırasında çevirmenin güncel dil kullanımını beraberinde getirebilmektedir.

1.6.12. Yazınsal Tekniklerle İlgili Sorunlar

Çevirmen hedef metinde, kaynak metinde kullanılmış olan tekniklerin olmadığı durumda güç durumlarla karşılaşır. Özellikle bu durum kaynak dilin hedef dile göre çok daha zengin ve baskın olduğu durumlarda çevirmeni oldukça zorlar. Bu noktada ise çevirmenler erek metni erek okuyucusunun anlayacağı tarzda değişikliklere uğratmada kendilerini özgür hissetmektedirler.⁵⁷

⁵⁶ Talat Sait Halman, “Yaratıcı Çeviri”, *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi* 330 (1979), 396.

⁵⁷ Berrin Aksoy, *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi* (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2002), 42.

1.7. Çeviri Tarihi

Çeviri tarihi, çeviri uygulamalarının ve teorilerinin nasıl evrildiğini anlamak için kritik bir bağlam sağladığı gibi, çeşitli çeviri teorilerin ortaya çıkışını ve gelişimini anlamamıza yardımcı olacağından bu çalışmada özellikle yer verilmiştir.

1.7.1. Emevilerde Çeviri

Emevilerin iktidarda oldukları zamanlarda birçok bilim merkezleri vardı ve faaliyetlerine devam ediyorlardı. Bu bilim merkezlerinin bulundukları yakın doğuda ise ilk ve dış ticaret dili Yunancaydı. Dolayısıyla devletin üst düzey bürokratları ya Yunan kökenliydi ya da Yunanlılardan eğitim almış Araplardı. Örneğin altın dil lakabıyla bilinen Şamlı Yuhanna Yunanca eğitim almış Suriyeli Hristiyan bir Araptı. Dedesi Sercun b. Mansur ise Emevi halifelerinden Muaviye, Yezid, II. Muaviye, Mervan ve Abdülmelik iktidarında divan başı olarak görev almıştır.

İslamiyet'in genişlemesiyle bilim merkezleri yönetim bakımından aynı çatı altında birleşmiş olup Abbasiler döneminde çeviri hareketinin hızlanmasına zemin hazırlamıştır. Bu dönemdeki devlet işlerinin divan kayıtları çeviri faaliyetleriyle sıkıca bağlıydı. Nitekim kayıtlar Irak'ta Farsça, Suriye'de ise Yunanca tutuluyordu. Daha sonra çevrilen Arapçaya çevrilen kayıtlar bürokratlar arasında bazı tedirginliklere sebep oldu ne de olsa yönetim nezdindeki sahip oldukları prestijin en önemli sebebi yok olmuş oluyordu.⁵⁸

Muaviye'nin oğlu Mervanoğullarının bilge adamı olarak nitelenen Halit bin Yezid bilimsel metinlerin çevirisini ilk başlatan kişidir. Halit bin Yezid'in bilime olan sevdası onu kimyaya yönlendirmiş ve önemli kimya eserlerinin Yunanca ve Kıpti dilinden Arapçaya çevrilmesini istemiştir. Bu ise İslam'da bir dilden başka bir dile yapılan ilk çeviri olmuştur. Bunun dışında tıp alanındaki eserlerde çevrilmiştir. Tüm bunlar demek oluyor ki bilimsel metinlerin çevirisi bürokratik, siyasi, idari ve ticari sebeplerle kısmi olarak yapılmıştır. Dolayısıyla sistematik bir çeviri hareketinden Emeviler döneminde bahsedilmesi oldukça zordur.

1.7.2. Abbasiler Döneminde Çeviri

Emevi hanedanı devrilip Abbasiler iktidara gelince başkent Şam'dan Bağdat'a taşınmıştır. Dolayısıyla İran tarihi ve kültürü Abbasi kültüründe önemli rol oynamıştır.

⁵⁸ Dimitri Gutas, *Yunanca Düşünce Arapça Kültür*, çev. Lütfü Şimşek (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003), 71.

Toplumu oluşturan halk kesimleri ise Aramice konuşan Hristiyanlar ve Yahudiler ile Farsça konuşan şehirliyle ile yarı göçebe Araplardı.⁵⁹

Abbasiler Talas Savaşı (751) ile Çinli askerlerden kâğıt yapımını öğrenmişlerdir. Böylece çeviri için gereken zemin oluşmuştur. İki başlıca nedenle Abbasiler arasındaki çeviri ivme kazanmıştır. İlki Arapların bilginin gücünü anlamaları ikincisi ise, Müslüman ve Hristiyanlar arasında düşünsel tartışmaların artmasıydı. Özellikle çeviri Mansur, Mehdi ve Memun döneminde ivme kazanmıştı.

1.7.3. Mansur Dönemi

İkinci Abbasi halifesi olan Mansur başa geldiğinde 2 mit ideolojik olarak iyice yayılmıştı. Birincisi Müslüman olan İranlıların Zerdüştcü düşüncelerini İslami bir kimlikle yaşatma mitiydi. İkincisi ise aslında Araplar ile Yunanlıların iki kardeş halk olup zamanla dillerinin değişmiş olmasıydı. Dolayısıyla bu mite göre aynı aileden doğan bir bilimin yeniden kendi evine dönmesi lazımdı. Halife Mansur ise bu ideolojiyi benimseyen kişileri devletin üst düzey yönetimine getirmiştir. Ayrıca Sasaniler döneminde İran tarihi savaş ve aşka dair yazmalarının korunduğu Beytü'l-Hikme Mansur döneminde Sasanilerin tarihi ve kültürü üzerine Farsçadan Arapçaya tercümelerin yapıldığı bir yer olmuştur.

1.7.4. Mehdi Dönemi

Bu dönemde Müslümanlar arasında cereyan eden halifeliğin meşruiyeti, devletin din ile ilişkisi, Kuran'ın yaratılıp yaratılmadığı, kabir azabı gibi tartışmalar vardı. Mehdi ise Aristo'nun *Topika*'sını⁶⁰ çevirmiş ve okumuştur. Daha sonra bir Hristiyanla tartışarak İslam'ı savunan ilk Müslüman olmuştur. Mehdi'den sonra iktidara gelen Harun Reşit'te aynı şekilde Farsçadan çeviriler yaptırmıştır.

1.7.5. Memun Dönemi

Memun, Emin'le olan kardeşler arası savaştan sonra iktidara gelmiştir. Mansur'un '*tüm dinî ve ideolojik kesimleri kapsama*' olarak benimsediği ideoloji önemli bir özgürlük ortamı oluşturmuştu. Memun ise böylesi bir ortamda ve ayrıca çevirileri yakından destekleyen Bermekilerin etkisinde olan bir ortamda yetişmiştir. Öte yandan dinî meseleleri akılla çözme yoluna giden mutezili düşüncelere destek vermesiyle beraber dinî politikasının temelini oluşturması için çeviriyi araç olarak kullanıyordu. Dolayısıyla bu dönemde çevirilerin zirvede olması şaşırlacak bir durum olmasa gerektir. Nitekim Memun dönemi

⁵⁹ Gutas, *Yunanca Düşünce Arapça Kültür*, 30.

⁶⁰ *Topikler*; Aristo'nun 6 cilt olarak klasik mantık üzerine yazdığı *Organon* 'un 5.cildidir.

hakkında inceleme yapıldığında onun felsefe kitapları karşılığında Bizans krallarına pahalı hediyeler gönderdiğine ayrıca yine kendisinin Huneyn bin İshak'a Arapçaya çevirdiği kitapların ağırlığınca altın verdiği de rivayet edilir.

1.7.6. Modernleşme Döneminde Çeviri

1.7.6.1 Fransız İşgali ve Sonrası

Arap tarihinde 9 ve 10. yüzyıllar çevirinin en güzel zamanları olup sonrasında yabancıların (Türkler ve Memlûkler) iktidarıyla bir düşüşün söz konusu olduğundan bahsedilir. Tabi bu onların kanısı olduğundan tartışılabilir bir konudur. Nitekim Türkler ve Memlûklerden sonra bir düşüşün olduğu kanısı Türklerin ve Memlûklerin çok zaman sonra iktidarı ellerine almalarından dolayı mümkün gözükmemektedir.

Daha sonra Napolyon'un Mısır'ı işgal etmesiyle *Nahda* (uyanış) yani Arap Rönesans'ı diyebileceğimiz dönem başlamıştır. Avrupa Rönesans'ına benzeştirilen *Nahda* kavramı elbette ki Avrupa Rönesans'ından farklıdır. Nitekim Avrupa Rönesans'ı klasik düşünceyi yeniden canlandırmayı kastederken Arap Rönesans'ı veya *Nahda* batılılaşmayı ve modernleşmeyi kasteder.⁶¹

Nahda'nın Napolyon'un Mısır'ı işgaliyle başladığı söylene de aslında başlangıç ve bitişi konusunda görüş birliği yoktur. Nitekim Er⁶², eserinde bu yeniliklerin başlıca sebebinin Fransız işgali ve bu işgalin sebep olduğu siyasal ve sosyal değişikliklerin olduğunu söyler. Söylediğine çeviri tarihi açısından bakılırsa doğru tespit olduğu söylenilebilir. Nitekim Fransız işgalinin doğrudan olarak ordudaki oryantalist çevirmenlerin etkisinin yanında dolaylı olarak da Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın⁶³ çeviriyi askerî modernleşmenin bir parçası olarak desteklemiş olması gibi etkilerinin olduğunu da görürüz.

Tüm bu bilgileri göz önüne alarak Arap modernleşmesinin 18. yüzyıl sonlarından itibaren başladığını ve hâlen devam ettiği söylenilebilir. Söz konusu modernleşmenin Mısır ve Suriye-Lübnan üzerinde etkin olduğu gözlemlenir. Tam olarak nerede başladığı ise tartışmalıdır. Ancak Lübnan'daki çeviriler Hristiyanlıkla ilgili dinî metinlerle sınırlı kalmış, Mısır'da Napolyon'un getirdiği matbaa ise askerî stratejik sebeplerle kullanılmıştır.

⁶¹ Mehmet Hakkı Suçin, *Dünden Bugüne Arapçaya Çevirinin Serüveni* (Ankara: Kurgan Edebiyat, 2012), 84.

⁶² Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı -I (1914-1944)* (Ankara: Hece İnceleme, 2021), 63.

⁶³ Kavalalı hanedanının kurucusudur. Mısır ve Sudan'ın ilk hıdivi olup ayrıca 150 yıl boyunca Sudan, Mısır, Lübnan, Filistin ve Suriye'ye hükmetmiştir.

Kısaca denilebilir ki; on ikinci yüzyıl ortalarında Endülüs'te Hristiyanların eline geçen bazı merkezler olmuştur. Avrupalı araştırmacılar Arapça konuşan nüfusu tespit ederek oradaki eserleri şerh ve yorumlarıyla Latinceye tercüme etmişlerdir. Ayrıca burada bulunan Yahudi bilim adamları da çeviriler açısından önem arz etmekteydi. Bu çevirilerle beraber 13. yüzyıl ve 16. yüzyılda Batı Avrupa'daki felsefe öğrencileri İbni Sina, Gazali eserlerini ders olarak görmüşlerdir. Ayrıca bununla kalmayıp Avrupa üniversitelerinde Arapça kürsüleri kurulmaya başlanmış ve Lübnan'da Roman Maruni koleji kurularak burada dinî eserler çevrilmiştir. Görüldüğü üzere buraya kadar çevirilerin din ile sınırlı kaldığını matbaaların daha çok misyonerlik faaliyetlerinde kullanıldığını söylenilebilir.

Napolyon Mısır'ı işgal edip kendisini İslam'ın savunucusu ve Mısır halkını Memlüklerin zalim yönetiminden kurtaran kişi olarak tanıtıyordu. Divanlar kurup tercümanların aktif görev almalarını sağlıyordu. Fransız işgali Mısır'da 3 yıl sürmesine rağmen Mısır'ın, Batı'nın eğitim ve bilimini keşfetmesine yetmiştir. Bir yandan bu işgalle Batı ve Arap dünyası arasındaki duvarlar yıkılmış, Batı yayılmacı politikasını hızlandırmıştır. Artık Arap dünyası Fransa ve İngiltere başta olmak üzere batılı güçlerin egemenliğine girmeye başlamıştır. Çeviriyi Fransız işgali sırasında resmî ve bilimsel olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Söz konusu çeviriler ise Napolyon'un Vatikan'dan beraberinde getirdiği Arap, doğu ordusu veya deniz ordusu matbaası olarak adlandırılmış olan Mısır'ın gördüğü ilk matbaa ile yapılmıyordu.

İlk çeviri Malta adasındaki Müslüman esirler ile Fransız oryantalistlerce yapılmış olan, Napolyon'un halefi olan Jean Baptiste'nin Suriye asıllı Süleyman Halebi tarafından öldürülmesi üzerine açılan dava dosyasının Türkçe ve Arapçaya çevirisidir.

Ayrıca Napolyon'un ordusundaki bilim adamlarının idaresinde olan Institut d'Égypte adında Mısır coğrafyasının kaynakları konusunda derin araştırmalar yapan bir enstitüde vardı. Zaten kuruluş amacı da tam olarak buydu. Yapılan araştırmalar işgalden sonra *Description De'l Egypte (Mısır'ın Betimlemesi)* isimli bir eserde yayınlanmıştır.⁶⁴

Tüm bu bilgilere göre kısaca diyebiliriz ki; Napolyon'la beraber çeviri canlansa da sadece resmî ve yönetim boyutuyla sınırlı kalmıştır. Kurumsallaşma söz konusu olmamıştır.

⁶⁴ Suçin, *Dünden Bugüne Arapçaya Çevirinin Serüveni*, 71.

1.7.6.2 Osmanlı Hâkimiyeti Sonrası

Kavalalı Mehmet Ali Paşa ve Tahtavi

Osmanlı, İngiltere iş birliği ile Fransa Mısır'dan çıkarılmış ve Osmanlı'nın hâkimiyeti altına girmiştir.

Vali olarak gelen Kavalalı Mehmet Ali Paşa Avrupa'nın bilgisine ilgi duyup halkın kültür düzeyini yükseltmek istese de onu çeviriye ilgisinin asıl nedeninin bunlar olmadığı anlaşıyor. Nitekim Mehmet Ali Paşa aslında askerî açıdan yükselip kendine ait bir imparatorluk kurmak istiyordu. Bu da batı dünyasının bilgi birikimini tercüme etmekle olabilirdi. Bunun için önemli adımlar attı. Matbaalar kuruldu, yabancı dil öğreten okullar açıldı, Avrupa'ya bursla öğrenciler gönderildi, uzmanlar geldi ve çevirmenlik eğitimi için diller okulu açıldı. Napolyon döneminde ise matbaa ordu matbaası olduğu için daha çok askerî amaçlarla kullanılıyordu. Dolayısıyla çeviri hareketine asıl gücü kazandıran matbaa Napolyon dönemindeki matbaa değil, 1822 de Bulak'ta kurulan matbaa ile oldu.⁶⁵

Çeviriye etkileyen bir diğer faktör ise başında Tahtavi'nin⁶⁶ olduğu diller okuludur. Bu okul Arap dünyasında ilk çevirmen yetiştirme projesi olarak kayda geçer.

Tahtavi'den kısaca bahsedilecek olursa genel tanımla modern Arap düşüncesinin babası sayılmaktadır. Ezher'de dinî eğitimini almış Fransa'ya burslu giden öğrencilere lider olarak gönderilmiştir. Orada bulunduğu 5 yıl süresince Fransızca öğrenmiş ve Fransız kültürünü araştırmıştır. Tahtavi orada bulunduğu 5 yılı gözlemle geçirmiş ve gözlemlerini *Tahlisu'l- İbriz ila Telhisi Bariz*⁶⁷ (*Paris'i Özetlemeye İlişkin Altının Özü*) adlı eserinde dile getirmiştir. Tahtavi bu eserde çeviriyle ilgili problemlere de yer vermiş ve bunu kültürel farklılıklar açısından ortaya koymuştur. Örneğin kendisine göre Arap şiiriyle Fransız şiirinin birbirine tercümesi mümkün değildir. Çünkü bu iki dil yapısal ve anlamsal olarak birbirlerinden tamamen farklıdır. Zira Arapçada anlatım güzelliği olarak işlenen bazı sanatlar Fransızca dilinde anlatım bozukluğu olarak görülebilmektedir. Ayrıca tematik olarak da bu iki dilin birbirine uyum sağlayamayacağını belirtip buna şarap kelimesinden örnekler getirmiştir. Örneğin; Fransızcanın bünyesinde Arapçada olduğu kadar şarabın fazla anlamının olmadığını söylemiştir. Bu ve bunun gibi örneklerden yola çıkarak Tahtavi Arap

⁶⁵ Suçin, *Dünden Bugüne Arapçaya Çevirinin Serüveni*, 87.

⁶⁶ Tam adı Rifaa et-Tahtavi'dir. Mısırlı dil, edebiyat, tarih âlimi ve mütercimdir. Tercüme telifleriyle Osmanlı ve Mısır düşünce tarihinde önemli yer teşkil eder.

⁶⁷ 19. yüzyıl Fransa'sını gözlemleyerek kaleme aldığı seyahatname türündeki eseridir.

şiri ile Fransız şiirinin birbirlerine çevrildiği takdirde yapısal ve estetik özelliklerin yok olacağını savunmuştur. Dolayısıyla ona göre şiir çevirisi mümkün değildir.⁶⁸

Hıdiv İsmail Paşa Dönemi

Hıdiv İsmail Paşa yapmış olduğu uygulamalarla kızların eğitimi de dâhil olmak üzere eğitimin yaygınlaştırılması üzerinde durmuştur. Hükümete bağlı bütün müessese ve dairelerde yazışmaları Arapça olarak belirlemiş ayrıca Fransız kanunları da onun döneminde Arapçaya çevrilmiştir. Ona göre eğitimin en büyük amaçlarından biri Avrupa dillerini öğrenmektir. Bu yüzden okullarda Fransızca, İngilizce, Türkçe, Almanca, Kıptice, Habeşçe ve Arapça dillerinin eğitimi verilmiştir. Kısaca İsmail Paşa Mısır'ı Avrupa'nın bir parçası yapmak istemiştir. Ama o daha çok, batılılaşma çabaları yüzünden eğitimde ikiliğe ve kutuplaşmaya sebep olmuştur.⁶⁹

1.7.7. Günümüz Arap Dünyası

Günümüz Arap dünyasındaki çevirinin durumuna değinecek olursak, UNESCO'nun çeviriyle ilgili istatiksel bilgileri verdiği Translationum (IT) adında bir veri tabanı mevcuttur. Bu veri tabanı ile 1979-2005 yılları arası olan çeviri eser istatiksel bilgilerine ulaşabilir. Çeviri eserlerle ilgili Arap ülkelerinin düzenli sorgulama veri tabanları maalesef mevcut değildir. Düzensiz de olsa çeviri istatistiklerini yayınlayan tek ülke Mısır'dır.⁷⁰

1956 ve 1967 yılları arasında ülkede yayınlanan kitapları tanıtmak üzere Mısır Millî Kütüphanesi 1956-1967 yılları arasında *Telif ve Çeviri Eserler Bibliyografyası* adlı eseri yayımlamıştır. Devamında *Mısır Kitap Rehberi* adıyla 1979, 1983, 1990 ve 1993 yayınları olmuştur.

Tüm bu eserlerin yanında bu alanda yapılmış asıl önemli çalışma ise Ferhat'ın⁷¹ 1950-1984 yılları arası Mısır'da yayınlanan eserlerin bibliyografyasını sistemli olarak UNESCO ve Mısır kayıtlarını karşılaştırarak telif ettiği eseri olmuştur. Sadece Mısır düzeyinde de olsa önemli bir çalışma sayılmaktadır.

⁶⁸ Suçin, *Dünden Bugüne Arapçaya Çevirinin Serüveni*, 103.

⁶⁹ Suçin, *Dünden Bugüne Arapçaya Çevirinin Serüveni*, 112.

⁷⁰ Suçin, *Dünden Bugüne Arapçaya Çevirinin Serüveni*, 143.

⁷¹ Haşim Ferhat, *Hareketü't-Terceme fi Mısır Dirase Bibluyometriyye li'l-İtticahati'l-Adediyye ve'n-Nev'iyye*, ts.

Bu alandaki bir diğ er önemli kaynak ise Uluslararası Arap kurumlarıdır. Başında ise ALESCO olarak kısaltılmış olan Arap Birliği Eğitim Kültür ve Bilim  rg t 'nün çalışmaları gelir.⁷²

⁷² Ayrıntılı bilgi için bk. Su ın, *Dünden Bugüne Arapçaya  evirinin Serüveni*, 148.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Necip Kilani ve Hayatı

Tam adı Necip bin Abdüllatif İbrahim Kilani'dir. Hicri 14 Muharrem 1350, miladi 1 Haziran 1931 yılında Mısır'da Garbiye vilayetinde Zifta şehrine bağlı Şerşabe köyünde ailenin en büyük çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlarından itibaren Kuranı Kerim hadis gibi İslami ilimler almıştır. İlmî hayatında Mahmud Derviş'in etkili olduğunu yine bizzat kendisi dile getirir.⁷³ Ailesi sade, ziraatle uğraşan bir aile olup aynı zamanda ailenin en büyüğü olmasından ötürü ilkokul yıllarında ziraat işlerinde babasına yardım etmiştir. Lise eğitimini Tanta şehrinde tamamlayan Kilani, edebiyat ve hukuk eğitimine meyli varken babasının ısrarı üzerine Kahire Üniversitesi Kasrû'l-Ayni Tıp Fakültesine girmiştir. Küçüklükten beri İslami eğitim alan Kilani lise yıllarında İslami bir yapılanma olan Müslüman Kardeşler'in düzenlediği hicret programına katılıp onlarla yakın ilişki içerisinde bulunmuştur. Kendisi bizzat o günden bahsederken; okuduklarından, şiirlerinden, iman ve güven dolu insanlardan ne kadar çok etkilendiğini dile getirir. Aralarında kendisini daha da geliştirme imkânı bulan Kilani, İslam davetçisi, şair ve bir hatip olarak hayatını şekillendirmiştir.⁷⁴

Tıp fakültesinde tahsil gördüğü sıralarda dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Abdünnasır'a düzenlenen bir suikast Müslüman Kardeşler Cemiyeti üzerine atılınca birçok üye hapis cezasına çarptırılmıştır. İçeride olanların ailelerine ise geride kalan üyeler sırasıyla erzak ve maddi yardım yapmışlar ve bu durum hükümet tarafından bilinince o üyelerde tespit edilip hapse atılmıştır. Kilani de bunlardan biridir. Kilani içeride boş durmamış aksine yazmak için fırsat bulmuştur. O sıralarda yazdığı eserlere *et-Tariku't-Tavil* ve *Azraü Cakarta* örnek olarak gösterilebilir. *et-Tariku't-Tavil* adlı eseri Eğitim Bakanlığı tarafından roman alanında birinciliğe layık görülmüştür. Ödülü alması için her ne kadar çıkış izni verilse de içeri tekrar alınmış fakat çok geçmeden sağlık sorunları nedeniyle hapisten çıkarılmıştır.

⁷³ Necip Kilani, *Müzekkiretü'd-Duktur Necib el-Kilani* (Kahire: Darü's-Sahve, 2016), 18.

⁷⁴ Kilani, *Müzekkiretü'd-Duktur Necib el-Kilani*, 69.

Kilani, yarım kalan tıp tahsilini ise bu sıralarda tamamlayıp okulunu bitirir bitirmez birçok yerde hekim olarak görevini icra etmiştir.

Kendisi gibi İslam edebiyatçısı bir hanım olan Kerime Şahin ile evlendi ve bu evliliklerinden Celal, Hüsam, Mahmud isimlerinde 3 erkek ve Azze isminde bir kız çocuğu dünyaya getirdi.⁷⁵

Necip Kilani bir sebep sunulmaksızın birkaç sefer daha hapse girdiyse de sağlık sorunlarından dolayı çıkarılmıştır.⁷⁶

Şahsiyeti itibarıyla Kilani'nin güler yüzlü, neşeli, okumayı seven hatta arkadaşları arasında kendisine iyi konuşan ve açık fikirli bir hatipti denildiği olmuştur. Ayrıca Kilani bütün davranışlarında Kuran-ı Kerimdeki hükümleri uygulama ve peygamber sünnetini takip ederek güzel koku ve misvak kullanma gibi hassasiyetleri ile biliniyordu. Kısacası kişilik ve edebî olarak kendisi İslami değerleri özümsemiş Müslüman bir yazardı. 6 Mart 1995 tarihinde Tanta'da vefat etmiştir.⁷⁷

2.1.1. Edebî Hayatı

Kilani'nin şiir yeteneği ilkökul sıralarında kendini göstermeye başlamış ve ilk şiir koleksiyonunu da ortaokul sıralarında öğrenciyken çıkarmıştır. Ayrıca onun edebiyat hakkındaki görüşü diğerlerinden farklıydı. O edebiyatın bir amaç değil araç olduğuna ve yalnızca eğlence ve yeni maceralar için değil, aynı zamanda değerleri aşmak, davranışları geliştirmek ve ruhları iyileştirmek anlamına gelen insani ve eğitici, öğretici bir mesajı içermesi gerektiğine inanmıştır. Bir önceki başlıkta da değindiğimiz gibi Kilani tıp, edebiyat, siyaset, İslami ve sosyal sistemler, tarih ve başka birçok alanda köklü bir kültüre sahipti. Bu ise onun bir yazar şair ve eleştirmen olması nedeniyle yazılarının çeşitlenmesine sebep olmuştur. İlmî bir İslam anlayışını aşıladığı romanlarında da yeteneğini gösterir. Dünyanın pek çok ülkesinde kalemıyla İslam'ın elçisi olmuştur. Zaten 1948 yılında ilk şiirini de Filistin hakkında ilkökul sıralarındayken yazmıştı. Cezaevinde kaldığı süre boyunca ilk koleksiyonu olan *Egani'l-Gureba*'da yayınlanana kadar birçok şiiri bestelenmiştir. Ayrıca yine hapisteyken yazdığı *et-Tariku't-Tavil* adlı eseri de 1950 yılında Eğitim Bakanlığınca roman dalında birinciliğe layık görülmüştür.⁷⁸

⁷⁵ İsmail Durmuş, "Necip Kilani", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2019), Ek-2/65.

⁷⁶ Durmuş, "Necip Kilani", Ek-2/65.

⁷⁷ Durmuş, "Necip Kilani", Ek-2/66.

⁷⁸ Durmuş, "Necip Kilani", Ek-2/65.

1962 yılında Filistin'i ziyaret ederek Filistinlilerle sohbet etmiş, onlarla oturup, acılarını, üzüntülerini dinlemiş ve döndüğünde Filistin meselesi hakkında o dönemde; *Umer Yazher fi'l-Kuds*, *Arzû'l-Enbiya* ve *Demün li-Fatiri Sahyun (Haretü'l-Yehud)* gibi birçok kitap kaleme almıştır.⁷⁹

Yetmişten fazla kaleme aldığı kitapları Arap ve İslam dünyasındaki okuyucular tarafından geniş çapta kabul görmüştür. Eserlerinin çoğu İngilizce, Fransızca, Türkçe, Çince, İtalyanca gibi birçok farklı dile çevrilmiştir. Ayrıca televizyon kanalında; Herkes için sağlık programı, sanat ve edebiyat programı ve gerçeğe çağrı programları gibi birçok dinî, sağlık ve kültürel alanda programlar sunmuştur.⁸⁰

Necip Kilani vefat etmeden önce kendisiyle yapılan bir röportajda İslam edebiyatına başlangıcını şöyle dile getiriyor;⁸¹

Her ne kadar İslami edebiyat ve edebiyat ekolleri hakkında o zamanlar hiçbir bilgim olmasa da ilk telif ettiğim esere dönerseniz onun bayağılıktan, müstehcenlikten ve çıplaklıktan uzak olduğunu daha çok İslam'a en yakın olan bir köyün örf ve âdetlerine bağlı kalan bir köylünün düşüncelerinden kaynaklanan bir edebiyat olduğunu göreceksiniz. Bu yüzden ilk çalışmalarım kasıtlı olarak değil tamamen kendiliğinden gelişerek İslami edebiyatı temsil eden eserlerdir. Konuşmasının devamında ise daha sonra ekollere yönelmeye başladığını ve özellikle Muhammed Mandour'un Edebiyat ve Öğretileri kitabından sonra bu vizyonun onun için netleşmeye başladığını dile getiriyor.⁸²

Necip Kilani'nin en önemli başarılarından biri olarak 1950'lerin sonlarından itibaren doğru estetik ve insani değerleri koruyarak edebiyatın mahiyetine, mesajına, yapıcı hedeflerine, dair bilinçli farkındalık ve aydınlanmış anlayış çerçevesinde katılık ve taassup olmadan İslam milletinin ve tüm dünyanın hizmetinde İslam edebiyatının kurulması çağrısında bulunması denilebilir.⁸³

⁷⁹ Kilani, *Müzekkiretü'd-Duktur Necib el-Kilani*, 67.

⁸⁰ Aljazeera, "Najeeb Kilani" (15 Şubat 2024).

⁸¹ Alukah, "Hivar Mea'r-Rivai'l-Kabir Nejeb Kilani" (Erişim 25 Kasım 2023).

⁸² Alukah, "Hivar Mea'r-Rivai'l-Kabir Nejeb Kilani" (Erişim 25 Kasım 2023).

⁸³ Aljazeera, "Najeeb Kilani" (15 Şubat 2024).

2.2. Eserleri⁸⁴

Necip Kilani'nin yazıları tarihî olaylar, Kur'ani mesajlar, şiirsel pasajlar, sosyal ve politik durumlar gibi birçok konuları içerir. Sebebiyse Kilani'nin birçok alanda harika bir kültüre sahip olmasından ötürüdür. Bu da onun Arap ve İslam dünyasında okuyucular tarafından geniş çapta kabul görmesine sebep olmuştur.

Necip Kilani'nin kaleme aldığı eserleri özetleriyle birlikte aşağıda siz değerli okuyucuların bilgisine sunulmuştur.

2.2.1. Şiir Koleksiyonları

1- *Muhacir*: İçerisinde İslami birçok konuda ele aldığı divandır.⁸⁵

2- *Keyfe Elgaki*: Yazarın Beyrut'ta 1987 yılında basılmış divanıdır.⁸⁶

3- *Medinetü'l-Kebair*⁸⁷: İçerisinde yaklaşık 27 başlıktan oluşan şiirlerinin bulunduğu divandır.⁸⁸

4- *Egani'l-Gureba*⁸⁹: Yazarın Kahire'de hapisaneyken yaşadığı duyguları kaleme aldığı şiirleridir.⁹⁰

5- *Asrû's-Şüheda*: İçerisinde 29 tane şiiri barındıran ve ismini de bu şiirlerinden birinden alan divanıdır.⁹¹

2.2.2. Romanları

1- *Katilü Hamza*⁹²: Vahşi bin Harb'in İslam'a geçmeden önce yaşadığı iç-psikolojik çatışmalarından söz ederek kölelikten kurtuluş arayışını konu edinir.⁹³

2- *et-Tariku't-Tavil*: 1957 yılında yazara Eğitim Bakanlığı tarafından ödül kazandıran eseridir. Yazar bu romanında özgürlüğü elde etme mücadelesinin yolunu, hayali

⁸⁴ Mevsuatü'l-Akhdar li'l-Kütüb, "Kütübü Najeeb Kilani" (20 Mart 2024). İnternet adresinden yola çıkılarak eserlerinden birtakımı tanıtılmıştır.

⁸⁵ Necip Kilani, *Muhacir* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1986).

⁸⁶ Necip Kilani, *Keyfe Elgaki* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1987).

⁸⁷ Necip Kilani, *Medinetü'l-Kebair* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2001).

⁸⁸ Neelwefurat, "Najeeb Kilani" (12 Nisan 2024).

⁸⁹ Necip Kilani, *Egani'l Gureba* (Beyrut, 1972).

⁹⁰ Maktabah, "Najeeb Kilani" (18 Mart 2024).

⁹¹ Necip Kilani, *Asrû's-Şüheda*, 1971.

⁹² Muhammed Feyzi, *Hürriyet Uğruna* (İstanbul: Beka Yayınları, 1991).

⁹³ Necip Kilani, *Katilü Hamza* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

Filistin'i kurtarmak olan bir gencin hikâyesi ile İsrail işgaline karşı Arap milliyetçiliğine inanan bir başka gencin hikâyesi üzerinden anlatıyor.⁹⁴

3- *Ṭalaiu'l-Fecr*: Roman, Muhammed Ali Paşa'nın hükümdarlığı dönemini ve İngilizlerin ünlü Freyzer seferini konu edinir.⁹⁵

4- *en-Nidaü'l-Halid*: Yazar savaş, özgürlük, iffetli aşk, Mısır örf ve âdetleri gibi konuları işlediği ve beraberinde İngilizlerin sömürgeciliği neticesinde Mısırlıların maruz kaldığı adaletsizliklerinden bahseder.⁹⁶

5- *Ellezine Yahterikun*: 30 bölümden oluşan sosyal bir roman olan bu eserde yazar Arap ülkelerinde yaygın olan yolsuzluk ve rüşvet meselelerini alın teriyle çalışan bir doktor gözünden anlatıyor.⁹⁷

6- *er-Rebiu'l-Asıf*: Roman Şarşaba adındaki küçük bir köyün hastanesinde çalışan Hikmet sahibi güzel bir kızın ve bu kızı seven adamın hikâyesinden bahseder.⁹⁸

7- *Re'sü's-Şeytan*: Roman ülkesinin işgalinin adaletsizliğini reddeden elindeki tüm yöntem ve imkânlarla bunlarla mücadele eden bir devrimcinin hikâyesiyle Mısır'ın 20. yüzyıl başlarında İngiliz işgal dönemindeki siyasi ve sosyal koşullarını anlatır.⁹⁹

8- *Mevakibü'l-Ahrar*: Mısır halkının Fransız işgaline karşı direnişini ve Osmanlı padişahı ile Memlûklerin onlara destek vermemelerini konu edinir.¹⁰⁰

9- *Nurullah*¹⁰¹: Peygamberimizin hayatı, İslam davetinin başlangıcını ve bu dine giren bazı erkek ve kadın sahabileri anlattığı iki ciltlik eserdir.¹⁰²

10- *Ala Ebvabi Hayber*: Yazarın Nurullah kitabı içerisinde oluşturulan edebî ve tarihî olan bu eserde Hayber'in nasıl fethedildiğinden ve Yahudilerin düşünce tarzından bahsedilir.¹⁰³

⁹⁴ Necip Kilani, *et-Tariku't-Tavil* (Kahire: Darü's-Sahve, 1960).

⁹⁵ Necip Kilani, *Talaiu'l-Fecr* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2005).

⁹⁶ Necip Kilani, *en-Nida'ü'l-Halid* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1965).

⁹⁷ Necip Kilani, *Ellezine Yahterikun* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

⁹⁸ Necip Kilani, *er-Rebiu'l-Asıf* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1999).

⁹⁹ Necip Kilani, *Re'sü's-Şeytan* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

¹⁰⁰ Necip Kilani, *Mevakibü'l-Ahrar* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

¹⁰¹ Necip Kilani, *Nurullah* (Kahire: Darü's-Sahve, 2014).

¹⁰² Necip Kilani, *Nurullah* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

¹⁰³ Necip Kilani, *Ala Ebvabi Hayber* (Tanta: Darü'l-Beşir, 2001).

11- *Azraü Cakarta*: Endonezya'nın başkenti olan Jakarta'daki siyasi çatışmayı ve ülkedeki kaosu, tutuklamaları, siyasi ve dinî tasfiyeleri konu edilir.¹⁰⁴

12- *Leyali Türkistan*: İslam devrimini ve Müslüman Doğu Türkistan Devleti'nin Çin tarafından işgal edilip oradaki İslami ilkeleri nasıl yok edip Müslümanlara yapılan eziyet ve tacizleri konu ediniyor.¹⁰⁵

13- *Ramazan Habibi*: Roman, ramazanın onuncu gününde zuhur eden ekim savaşında askere çağrılan Ahmet'in hikâyesini anlatıyor.¹⁰⁶

14- *Amalikatü's-Şimal*: Altmışlı yıllarda Nijerya'da Müslümanların yaşadığı trajediyi misyoner ve Siyonistlerin tek bir ulus içinde yürüttükleri çekişme ve tartışmaları anlatır.¹⁰⁷

15- *el-Yevmü'l-Mev'ud*: Yazarın Sanat ve Edebiyatı Himaye Yüksek Konseyi tarafından ödüle layık görülen eseridir. Bu romanda kendi hayal gücüyle gerçek tarihî olayları birleştirmiştir. Roman Eyyubilerin son dönemlerinde Mısır'a yapılan 7. Haçlı seferi sırasında 9. Louis liderliğinde gerçekleşen bir hikâyeyi anlatmaktadır.¹⁰⁸

16- *Hamametü Selam*: Romanda köylülere uygulanan baskı ve geniş tarım arazilerine sahip olan bu arazilerde çalışmaya zorlanan köylü ve işçileri geçim kaynağı olarak kullanan feodal bir beyden yola çıkılarak feodal sistem anlatılıyor.¹⁰⁹

17- *Rihle İlallah*: Kitap, Müslüman Kardeşler'in Mısır devlet Başkanı Cemal Abdünnasır döneminde karşılaştığı durumları ve kurucusu olan Hasan el-Benna'ya düzenlenen suikastı konu edinir.¹¹⁰

18- *Ardü'l-Enbiya*: Filistin'in işgalini, Nekbe olaylarını ve Filistin halkının yaşadığı acıları ayrıntılarıyla anlatan bir romandır.¹¹¹

¹⁰⁴ Necip Kilani, *Azraü Cakarta* (Kahire: Darü's-Sahve, 2013).

¹⁰⁵ Necip Kilani, *Leyali Türkistan* (Kahire: Darü's-Sahve, 2013).

¹⁰⁶ Necip Kilani, *Ramazan Habibi* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

¹⁰⁷ Necip Kilani, *Amalikatü's-Şimal* (Kahire: Darü's-Sahve, 2012).

¹⁰⁸ Necip Kilani, *el-Yevmü'l-Mev'ud* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

¹⁰⁹ Necip Kilani, *Hamametü's-Selam* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1987).

¹¹⁰ Necip Kilani, *Rihle ilallah* (Kahire: Darü's-Sahve, 1979).

¹¹¹ Necip Kilani, *Ardü'l-Enbiya* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

19- *Fi'z-Zalam*: 1947 ve 1952 yılları arasında Mısır'da yaşanan tarihî ve siyasi olayları ülkede Cumhuriyet kurmaya çalışan bir grup devrimci gencin yaşadıkları olaylar üzerinden anlattığı romandır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ödüllüdür.¹¹²

20- *ez-Zillü'l-Esved*: İslam dünyasının sorunlarını ve bunların nasıl ele alınacağını anlatan ilk edebî ve sanatsal eserdir. Olaylar Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Habeşistan topraklarında geçer.¹¹³

21- *Leyl ve Gadban*: Hapishane edebiyatı romanlarından birisidir. Gardiyanlar, mahkumlar ve hapishanenin kendisi dâhil olmak üzere mısır hapishanelerindeki yaşamı anlatan sosyal bir romandır.¹¹⁴

22- *Leyali's-Sühad*: Yazar Mısır'ın maruz kaldığı hükümet yolsuzluklarından ve Cemal Abdülnasır rejiminin üzerine inşa edilmiş yozlaşmış değerlerden, kendisinin hapisten çıktıktan sonra yaşadıklarıyla beraber anlatıyor.¹¹⁵

23- *Rical ve Zi'ab*: Roman Mısır'da monarşinin yıkılmasını ve cumhuriyetin kurulmasından sonra meydana gelen bazı siyasi olayları tıp fakültesinde okuyan bir gencin hikâyesiyle anlatır.¹¹⁶

24- *Haretü'l-Yehud Demün li-Fatiri Sahyun*: Tez konusu olması nedeniyle bir sonraki bölümde geniş bir şekilde ele alınmıştır.¹¹⁷

25- *Hikâyetü Cadullah*: Romanda fakir olan ve sonra hapse giren Cadullah'ın hayatı ışığında hapishanedeki günlük yaşam ve yapılan eziyetler anlatılıyor.¹¹⁸

26- *Ehlü'l-Hamidiyye*: Altmışlı yıllarda bazı üniversite öğrencilerinin uğradıkları adaletsizlikler üzerinden sosyopolitik olarak Mısır'ı gözler önüne seren bir romandır.¹¹⁹

27- *er-Rayatü's-Sevda*: İslam tarihinin kritik tarihî bir dönemi olan Emevi halifeliğinin yıkılması ve Abbasilerin iktidarı ele geçirmesini anlatır.¹²⁰

¹¹² Necip Kilani, *fi'z-Zalam* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

¹¹³ Necip Kilani, *ez-Zillü'l-Esved* (Beyrut: Darü'n-Nefais, 1982).

¹¹⁴ Necip Kilani, *Leyl ve Gadban* (Kahire: Darü's-Sahve, 2012).

¹¹⁵ Necip Kilani, *Leyali's-Sühad* (Kahire: Darü's-Sahve, 2013).

¹¹⁶ Necip Kilani, *Rical ve Ziab* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1987).

¹¹⁷ Necip Kilani, *Haretü'l-Yehud Demün li-Fatiri Sahyun* (Kahire: Darü's-Sahve, 2012).

¹¹⁸ Necip Kilani, *Hikâyetü Cadullah* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

¹¹⁹ Necip Kilani, *Ehlü'l-Hamidiyye* (Kahire: Darü's-Sahve, 2013).

¹²⁰ Necip Kilani, *er-Rayatü's-Sevda* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1998).

28- *Emiretü'l-Cebel*: Roman, Birleşik Arap Emirlikleri'nde yaygın olan bir grup sosyal ve politik konuyu ele almaktadır.¹²¹

29- *Umer Yazher fi'l-Kuds*: İslami bir roman olan bu eser dindar olmamasına rağmen topraklarının işgalcilerden temizlenmesinde önemli rol oynayan bir gencin hikâyesini anlatır.¹²²

30- *Meliketü'l-İneb*: İslami sosyal politik bir roman olan eserde ahlakla güzelliği, cesaretle güçlü kişiliği birleştiren üzüm kraliçesinden ve onun üzüm tarlalarında çalışarak kazandığı paradan bahseder.¹²³

31- *er-Racülüllezi Amene*: Sosyal ve dinî bir romandır. Hristiyan bir gencin İslam dinine geçiş sürecini Müslüman bir kıza âşık olma serüveni ile anlatır.¹²⁴

32- *İtirafatü Abdülmütecelli*: Vinç kazasını duyan ve bunun peşine düşen Abdülmütecelli durumu araştırırken birçok olay yaşar ve sonunda hapse düşer. Dava aslında hiçbir şeyden haberi olmayan Abdülcevat'ın aleyhine sonuçlanır. Roman bu hikâye üzerinden Mısır'daki siyasi yaşamı, muhalif hareketli anlatır.¹²⁵

33- *İmraetü Abdülmütecelli*: Yazarın hayatından bir zaman dilimini anlattığı güç, para ve vicdan arasındaki sürekli mücadeleyi konu edinen edebî bir romandır.¹²⁶

34- *Memleketü'l-Beluti*: 20. yüzyıl ilk döneminde İngilizlerin Mısır'ı işgalini yazarın dedesi olan Abdülatif Kilani'nin hayat hikâyesi ile ortaya koyduğu romanıdır.¹²⁷

35- *Nihayetü Tağiye*: Emeviler döneminde şehrin yönetimini ele geçiren Abdülmelik bin Mervan'ın sağ kolu olan adaletsiz Vali Hişam bin İsmail Manzumi'nin hikâyesini anlatan tarihî bir romandır. Ayrıca kitapta ehli beytin çektiği zulümlerden de bahsedilir.¹²⁸

36- *Kıssatü Aids*: Yazarın Amerika'da Aids hastalığına yakalanan hastalar üzerinden İslami bir mercek altında mezvubahis olan hastalıktan ve eşcinsellikten bahsettiği eseridir.¹²⁹

¹²¹ Necip Kilani, *Emiretü'l-Cebel* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1998).

¹²² Necip Kilani, *Umer Yazher fi'l-Kuds* (Kahire: Darü's-Sahve, 2012).

¹²³ Necip Kilani, *Meliketü'l-İneb* (Kahire: Darü's-Sahve, 2012).

¹²⁴ Necip Kilani, *er-Racülüllezi Amene* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

¹²⁵ Necip Kilani, *İtirafatü Abdülmütecelli* (Kahire: Darü's-Sahve, 2013).

¹²⁶ Necip Kilani, *İmraetü Abdülmütecelli* (Kahire: Darü's-Sahve, 2013).

¹²⁷ Necip Kilani, *Memleketü'l-Beluti* (Kahire: Darü's-Sahve, 2012).

¹²⁸ Necip Kilani, *Nihayetü Tağiye* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

¹²⁹ Necip Kilani, *Kıssatü Aids* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1986).

37- *Kadıyyetu Ebü'l Futuh eş-Şirkavi*: Çok yalan söyleyen ve zamanını insanların dikkatini çekmek için hikâyeler yazarak geçiren bir çiftçinin hikâyesini anlatır.¹³⁰

2.2.3. Hikâyeleri

1- *Dümü'u'l-Emir ve Kısas Uhra*: Yazara tarihî ve İslami kısa hikâyeler alanında ödül kazandıran kitabıdır. İslam tarihinde İslam milletinin ilerlemesinde ve öğretilerin çağlar boyunca korunmasında büyük ve etkili rol oynayan bazı Müslüman önderlerden ve bu önderlerin biyografilerinden bahseder.¹³¹

2- *el-Alemü'd-Dayyık ve Kısas Uhra*: Yazar bu kitabında Arap ve İslam dünyasında zuhur eden kısa ve gerçek hikâyeleri kaleme almıştır. Her hikâye diğerinden farklı bir tema ile okuyucunun karşısına çıkar genel olarak hikâyelerinde hüznün, kader adaletsizlik hâkimdir. Okuyucu için yazar pek çok hikmetleri ve manalarını hikâyeler aracılığıyla verir.¹³²

3- *Ricalullah*: Necip Kilani'nin sade üslubuyla İslami hikâyelerden ve İslam tarihinde meydana gelen bazı hikâyeleri derleyerek oluşturduğu bir eserdir. Bu Kitabıyla Kilani okuyucularını Peygamber ailesine, sahabeler dönemine ve raşit halifeler dönemine götürür. Örnek olarak içerisinde Halit bin Velit, Ömer bin Abdülaziz ve daha birçok sahabiden ve öncü kişilerden bahseder.¹³³

4- *İnde'r-Rahil*: Mısır'da hapisanede tutuklu olan oğlunu ziyarete giden bir babanın hikâyesini anlatır.¹³⁴

5- *Mevidüna Gaden ve Kısas Uhra*: Toplumsal sorunları ele alan hikâyelerden oluşur. Aynı zamanda birincilik ödülü almış ve altın madalyası Taha Hüseyin tarafından armağan edilmiştir.¹³⁵

6- *el-Kâbus ve Kısas Uhra*: Yazarın Mısır'da yaşanan gerçek olayları farklı konular ışığında kısa öykülerle anlattığı kitabıdır. Birçok hikâyeyi içerisinde barındıran esere adını veren hikâye Abdünnasır'ın gördüğü kâbusu anlatır. Abdünnasır kendisini mahşer yerinde hesap verirken görür.¹³⁶

¹³⁰ Necip Kilani, *Kadıyyetu Ebü'l Futuh eş-Şirkavi* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

¹³¹ Necip Kilani, *Dümü'u'l-Emir ve Kısas Uhra* (Kahire: Darü's-Sahve, 2013).

¹³² Necip Kilani, *el-Alemü'd-Dayyık ve Kısas Uhra* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

¹³³ Necip Kilani, *Ricalullah* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

¹³⁴ Necip Kilani, *İnde'r-Rahil* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1994).

¹³⁵ Necip Kilani, *Mevidüna Gaden ve Kısas Uhra* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

¹³⁶ Necip Kilani, *el-Kâbus ve Kısas Uhra* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1997).

7- *Farisü Hevazin ve Kısas Uhra*: Müslümanların Hevazin kabilesiyle olan mücadelesini anlatır.¹³⁷

8- *Hikâyatü Tabib*: Doktorları onların sorunlarını, duygularını anlatan kısa öykülerden oluşan bir kitaptır.¹³⁸

2.2.4. Tiyatro Eserleri

1- *Ala Esvari (Ebvabi) Dımaşk*: Yazarın tarihten ilham alarak Müslümanların tatarlara karşı direnişinden bahsettiği 5 sahneden oluşan tiyatro eseridir.¹³⁹

2- *Muhakemetü'l-Esved el-Ansi*: Kurgu ve tiyatro edebiyatı alanında bir roman olup yalancı bir peygamber olan Esved el-Ansi'nin hikâyesi anlatılır.¹⁴⁰

3- *el-Vechü'l-Muzlim li'l-Kamer*: Dramatik bir tiyatro eseri olan bu kitap 2 perdeden oluşur. Eser Amerika'ya okumaya giden 3 öğrencinin gerçek hayat hikâyesini ve bu gezi sırasında maruz kaldıkları durumlardan bahseder.¹⁴¹

4- *Habibeti Sarayefo*: Yazarın en ünlü tiyatro eserlerinden biri sayılır. Bosna Hersek'teki Müslüman halkın çektiği acıları konu edinir.¹⁴²

5- *Kefrü't-Tamain*: Asyut hapishanesindeyken kaleme aldığı tiyatro eseridir.¹⁴³

2.2.5. Araştırma ve İnceleme Alanında

1- *Nahnü ve'l İslam*: İslami kitapların başyapıtlarındandır. Nitekim yazar bu kitabında İslam milletinin ve Arap dünyasının şu anda karşı karşıya olduğu engel ve krizlerden bahsederek bir yandan da bu krizlere çağdaş gerçekçi ve bunu başarmış örnekler üzerinden çözümler sunar.¹⁴⁴

2- *A'daü'l-İslamiyye*: Yazar bu kitabında İslam'ın öneminden ve İslam'ın maruz kaldığı saldırılardan bahseder ayrıca İslam'a olan bu rekabetlerin arkasında Müslümanların bilmediği çıkarlardan da söz ediyor. Devamında ise İslam'ın tanıtılması ve modern yaşamı doğru anlayan bir neslin yetiştirilmesi gerektiğinin üzerinde duruyor.¹⁴⁵

¹³⁷ Necip Kilani, *Farisü Hevazin ve Kısas Uhra* (Kahire: Darü's-Sahve, 2012).

¹³⁸ Necip Kilani, *Hikâyatü Tabib* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1999).

¹³⁹ Necip Kilani, *Ala Esvari Dımaşk* (Kahire: Darü'l-Urube, 1958).

¹⁴⁰ Necip Kilani, *Muhakemetü'l-Esved el-Ansi* (Beyrut: Daru İbni Hazm, 1998).

¹⁴¹ Necip Kilani, *el-Vechü'l-Muzlim li'l-Kamer* (Beyrut: Daru İbni Hazm, 1998).

¹⁴² Necip Kilani, *Habibeti Sarayefo* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

¹⁴³ Necip Kilani, *Kefrü't-Tamain* (Kahire: Darü's-Sahve, 2014).

¹⁴⁴ Necip Kilani, *Nahnü ve'l İslam* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1978).

¹⁴⁵ Necip Kilani, *A'daü'l-İslamiyye* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1981).

3- *Tahte Rayeti'l-İslam*: Bu kitabın da yazar, kendisini İslam dininin öğretilerini öğrenmeye adanmış bir gençten ve bu gencin hocasıyla soru-cevap meselelerinden bahsederken ikinci bölümde ise edebiyat, eğitim, sanat gibi pek çok farklı konuyu iman çerçevesinde tek çatı altında toplayarak anlatmıştır.¹⁴⁶

4- *el-İslamiyye ve'l-Kuva'l-Muzadde*: Diğer medeniyetler arasında İslam kültür ve medeniyetinden bahsederken bir yandan da İslam varlığını ortadan kaldırmaya çalışan muhalif güçler arasındaki çatışmadan bahseder.¹⁴⁷

5- *el-Müctema'u'l-Mariz*: Yazara Millî Eğitim'den ödül kazandıran başka bir kitaptır. Kitap Mısır'daki mahkumların hapisane içindeki ve dışındaki yaşamlarından söz ederek Mısır hapisanelerinin ve mahkumlarının sorunlarına çözümler sunar.¹⁴⁸

6- *el-İslam ve Hareketü'l-Hayat*: Yazarın 2 ciltlik¹⁴⁹ bu eseri İslam'ın uyulması gereken öğretileri üzerinde ve İslam'ı yaşamı iyileştirmeye çalıştığı noktaları üzerinde durur.¹⁵⁰

7- *Savm ve Sihhat*: Yazar bu kitabında orucun fazileti ve bunun fiziksel, psikolojik ve sosyal sağlığa etkilerinden bahseder. Ayrıca Ramazan ayında oruç tutmakla ilgili konuşmasına devam ederek oruçla ilgili değerli tavsiyelerde bulunur.¹⁵¹

8- *Havle'd-Din ve'd-Devle*: Yazar bu kitabında dinin devletten ve otoriteden ayrılması teriminden bahsederek Arap dünyasında ortaya çıkış sebepleri ve boyutları üzerinde durur.¹⁵²

9- *fi Rihabi Tıbbı'n-Nebevi*: Yazar nebevi metotlarla tıbbi mercek altına almış ve ilaçlardan, genetik hastalıklardan bahsetmiştir. Ayrıca İslam'ın modern tıptaki rolü üzerinde de durmuştur.¹⁵³

10- *et-Tesgifu's-Sıhhi lit-Tullab ve'l Efradi'l-Müctema*: Yazar bu kitabında sağlık eğitimi sürecinin sadece Sağlık Bakanlığının vazifesi olmadığından bilakis sosyal bir aktivite ve yaşamsal bir gereklilik olduğundan dolayı tüm bireylerin rolünün olduğundan

¹⁴⁶ Necip Kilani, *Tahte Rayeti'l-İslam* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1982).

¹⁴⁷ Necip Kilani, *el-İslamiyye ve'l-Kuva'l-Muzadde* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1984).

¹⁴⁸ Necip Kilani, *el-Müctemau'l-Mariz* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1981).

¹⁴⁹ Necip Kilani, *el-İslam ve Hareketü'l-Hayat* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1992).

¹⁵⁰ Necip Kilani, *el-İslam ve Hareketü'l-Hayat* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1988).

¹⁵¹ Necip Kilani, *Savm ve Sihhat* (Beyrut: Darü'l-Ulum, 1982).

¹⁵² Necip Kilani, *Havle'd-Din ve'd-Devle* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1971).

¹⁵³ Necip Kilani, *fi Rihabi Tıbbı'n-Nebevi* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1975).

bahseder. Ayrıca 9 bölümden oluşan bu kıymetli eserde Müslüman bir annenin evdeki, okuldaki ve diğer alanlardaki kültür ve konumundan da bahseder.¹⁵⁴

11- *Müstakbelü'l-Alem fî Sıhhati't-Tıfl*: Yazarın, geleceği çocuğun sıhhati ile yorumladığı ve yetiştirilme esasları üzerinde durduğu kitabıdır.¹⁵⁵

12- *el-Gıza ve's- Sıhha*: Besinlerin öneminden, besinlerin içeriğindeki karbonhidrat, yağ, vitamin ve proteinler gibi unsurlardan bahsederek gıda kültüründen bahsedilen kitaptır.¹⁵⁶

13- *et-Tarik ila İttihad İslami*: İçerisinde bulunduğu asırdan ve İslam'ın gölgesinin çağımızda yok olmaya başlamasının başlıca sebeplerinden ve çözüm önerilerinden bahsedilen kitaptır.¹⁵⁷

2.2.6. İslam Edebiyatı Alanında

1- *el-İslamiyye ve'l-Mezahibü'l-Edebiyye*: İslam edebiyatı teorisinden bahseden bir kitaptır. Yazar bu eserinde dinin sanatla edebiyat arasındaki ilişkisi üzerinde durur.¹⁵⁸

2- *Havle'l-Mesrahi'l-İslami*: İslam tiyatrosunu anlatan eserlerinden bir tanesidir. 2 bölüme ayırdığı bu eserde yazar İslam tiyatrosunu kavram olarak kapsamlı ve bütünsel bir şekilde sunmuş ve örneklerle desteklemiştir.¹⁵⁹

3- *Rihle mea'l-Edebi'l-İslami*: Kitap yazarın İslam edebiyatına olan yolculuğunu hapishanedeki yaşadıklarından yola çıkarak anlatır.¹⁶⁰

4- *Afaku'l-Edebi'l-İslami*¹⁶¹: *İslami ebebiyatın ne olduğundan, öneminden hakkında var olan görüşlerden bahsettiği eseridir.*

5- *Medhal ile'l-Edebi'l-İslami*: Bu kitabında yazar İslam'ın edebiyata karşı çıkmadığından ve İslam'da edebiyatın öneminden bahseder. Devamında ise edebiyat kavramını açıklığa kavuşturup onun İslam'ın değerlerini yaymak için kullanılması gerektiğini savunur.¹⁶²

¹⁵⁴ Necip Kilani, *et-Tesgifu' Sıhhi lit-Tullabi ve'l Efradi'l- Müctema* (Kahire: Darü's-Sahve, 2013).

¹⁵⁵ Necip Kilani, *Müstakbelü'l-Alem fî Sıhhati't-Tıfl* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1979).

¹⁵⁶ Necip Kilani, *el-Gızaü ve's- Sıhha* (Kahire: Darü'l-Ulum, 1985).

¹⁵⁷ Necip Kilani, *et-Tarik ila İttihad İslami* (Trablus: Mektebetü'n-Nur, 1962).

¹⁵⁸ Necip Kilani, *el-İslamiyye ve'l-Mezahibü'l-Edebiyye* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1986).

¹⁵⁹ Necip Kilani, *Havle'l-Mesrahi'l-İslami* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1985).

¹⁶⁰ Necip Kilani, *Rihleti mea'l-Edebi'l-İslami* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1985).

¹⁶¹ Necip Kilani, *Afaku'l-Edebi'l-İslami* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1985).

¹⁶² Necip Kilani, *Medhal ile'l-Edebi'l-İslami* (Doha: Darü'l-Kütübi'l-Katariyye, 1987).

6- *Tecrübeti'z-Zatiyye fî Kıssati'l-İslamiyye*: Yazar bu kitabında çeşitli alanlarda sunmuş olduğu roman, hikâye ve yazılarından bahsederek ona ilham veren faktörlerden söz eder. Ayrıca sırf eserlerinin İslami olmasından ötürü okumayanlara da cevaplar verir.¹⁶³

7- *Edebü'l-Etfal fî Dav'i'l-İslam*: Yazarın çocuk edebiyatının, çocukluk çağı sorunlarının çözümünde, yaşamın gidişatının düzeltilmesinde ve kaygı gibi sorunların aşılmasında önemli bir rolü olduğunu savunduğu kitabıdır.¹⁶⁴

8- *Havle'l-Kıssati'l-İslamiyye*¹⁶⁵: Yazarın İslami hikâyeler kavramından ve İslam davetindeki rolünden bahsetmiştir. Ayrıca eser, Kuran'dan bazı hikâye örnekleri ve kendi yazdığı hikâyeleri de içerir.¹⁶⁶

2.2.7. Biyografi ve Anı Alanında

1- *İkbal eş-Şairü's-Sa'ir*: 1957 yılında yazara biyografi alanında Millî Eğitim aracılığıyla ödül kazandıran kitaptır. Yazar bu kitabında Hint bir şair olan Muhammed İkbal'i kaleme almıştır.¹⁶⁷

2- *Lemhat min Hayati: Müzekkiretü'd-Duktur Necib el-Kilani* adı ile basılmıştır.

3- *Müzekkiretü'd-Duktur Necib el-Kilani*: 5 ciltlik bir eser olup yazar kendi yaşamını Mısır hapishanelerinde maruz kaldığı olayları, gençlik anılarını ve siyasi yaşantılarını konu edinir.¹⁶⁸

4- *Şevki fî Rukbi'l- Halidin*: Emirü'ş-Şüheda lakabı ile tanınan Ahmet Şevki'nin hayatının bir bölümünü ele aldığı eseridir.¹⁶⁹

Tablo 1

Necip Kilani'nin Türkçeye Çevrilen Eserleri

Kitabın Adı	Çeviri Adı	Çevirmen	Yayınevi	Yıl
عذراء جاكرتا	Cakartalı Kız	Ali Nar	Çığır Yayınları	1977
			Elif Yayınları	2016

¹⁶³ Necip Kilani, *Tecrübeti'z-Zatiyye fî Kıssati'l-İslamiyye* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

¹⁶⁴ Necip Kilani, *Edebü'l-Etfal fî Dav'i'l-İslam* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1986).

¹⁶⁵ Necip Kilani, *Havle'l-Kıssati'l-İslamiyye* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1992).

¹⁶⁶ Kilani, *Havle'l-Kıssati'l-İslamiyye*, 5-52.

¹⁶⁷ Necip Kilani, *İkbal eş-Şairü's-Sair* (Kahire: Darü's-Sahve, 2015).

¹⁶⁸ Kilani, *Müzekkiretü'd-Duktur Necib el-Kilani*.

¹⁶⁹ Necip Kilani, *Şevki fî Rukbi'l-Halidin* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1988).

عذراء جاكرتا	<i>Cakartalı Mücahide</i>	Mehmet Nuri Çalışkan	Beka Yayınları	1993
عمالقة الشمال	<i>Kuzey Kahramanları</i>	Ali Nar	Elif Yayınları	2002
مدخل إلى الأدب الإسلامي	<i>İslami Edebiyata Giriş</i>	Ali Nar	Risale Yayınları	1988
قاتل حمزة	<i>Hürriyet Uğruna</i>	Muhammed Feyzi	Beka Yayınları	1991
الظل الأسود	<i>Kara Gölge</i>	Ali Nar	Elif Yayınları	2002
طلائع الفجر	<i>Şafak Akıncıları</i>	Muhammed Tasa	Esra Yayınları	1996
النداء الخالد	<i>Özgürlük Çağrısı</i>	Ramazan Ege	-	2004
	<i>Hürriyet Çığlığı</i>	Ahmet İyibildiren	Uysal Kitabevi	1996
ليالي السهاد	<i>Uykusuz Geceler</i>	Selahattin Hacıoğlu	Elif Yayınları	2003
نور الله	<i>İlahi Nur</i>	Ali Nar-Salah Şerzad- Sezai Özel	Elif Yayınları	2002
	<i>Hiradan Doğan Güneş</i>	Mehmet Nuri Çalışkan	Beka Yayınları	1993
ليالي تركستان	<i>Türkistan Geceleri</i>	Necat Çavuş	Beka Yayınları	1993
	<i>Sevginin Bedeli</i>		Özgün Yayınları	2009
ليل وقضبان	<i>Gece ve Demir Parmaklık</i>	Hüseyin Murat Arısal	Uysal Kitabevi	-
الطريق الطويل	<i>Uzun Yol</i>	Hasan Akay	Petek Yayınları	1984
	<i>Acıyı Kalbime Gömdüm</i>		Beka Yayınları	1993

عمر يظهر في القدس	Ömer Kudüs'te	Abdullah Arslan-Mehmet Ulu	Beka Yayınları	1992
دم لفطير الصهيون	Yahudi'nin Kanlı Çöreği Getto	Ali Nar	Elif Yayınları	2003
	Yahudi'nin Kanlı Böreği		Vahdet Yayınları	1991

2.3. Necip Kilani'nin *Haretü'l-Yehud Demün li-Fatiri Sahyun* Adlı Romanının Özeti

Roman 1840'lı yılların başlarında Şam'daki bir Yahudi mahallesinde geçer. Zengin Yahudi ve yaşlı bir tüccar olan David bir gün karısına iş için Beyrut'a gideceğini söyler. Tabi genç, güzel alımlı olan karısı Kamilya içten ne kadar sevinse de gerçekte üzülmüş gibi yaparak ona güzel şeyler söyler. O sırada utana sıkıla kocasına Beyrut'ta bulunan ve içene gençlik ve cinsel iktidarını geri veren bir çekirdekten bahseder. Kocasını David ise tüm bunların üstünde asıl ona gerçek gücünü verecek olan şeyin Kutsal Çörek olduğunu haber verir. Bu çörek ise kutsal kitapları olan Talmut'un bir emri olup Hristiyan kanı karıştırılarak yapılan Fısıh Bayramı¹⁷⁰ çöreğidir. Kamilya kocasının bu cevabı üzerine rahatsız olur ve kocasına bu sözleri bir daha tekrarlamaması gerektiğini söyleyince kocası ısrarla bunların Talmut'un emirleri olduğunu söyler.

Kocasının seyahate çıktığı bir zaman Kamilya kendisi için tahsis ettiği tozlu rutubetli bir bodrum katını seçmiştir. Burası ise eski yazılar ve el yazmalarının bulunduğu bir yerdir. Murat'ı beklemeye başlar, yarım saat olmuştur ve hâlâ gelmemiştir. O ise sıkıntıdan bulunduğu yerdeki yazmaları alıp okumaya başlar. Okudukları arasında ise her ne kadar anlamasa da bir Yahudi olarak onu mutlu eden sözler yazılıdır.

Okudukları sözlerin bazıları ise şöyledir:

Yahudi olmayan biri kuyuya düşse bir Yahudi'ye onu oradan çıkarmaya kalkması haramdır. Yine bir Yahudi Tabib'e İsrailoğlu olmayan birini ücretli bile olsa ciddi manada tedavi etmesi helal olmaz. Ancak ya işini bitirmek ya da bütün malını elde etmek imkânı varsa o

¹⁷⁰ Pesah, Hamursuz Bayramı gibi isimlerle anılan Yahudilerin mısır topraklarındaki esaretlerinden kurtulup özgürlüklerini simgeleyen 7 veya 8 gün süren dinî bayramlarından biridir.

zaman hoş görülebilir. Bir de bu mesleğe yeni başlamışsa öbür milletler üzerinde deney yapmış olmak bakımından izin verilebilir. Hatta bu durumda parasız tedavi bile caizdir.¹⁷¹

Ve okumaya devam etti:

Bir Yahudi'ye başka milletlerle yaptığı sözleşmede yeminine ve sözüne bağlı kalması asla yakışmaz. Çünkü bu iş, tıpkı hayvana söz vermek gibidir. Hayvana karşı yapılan yemin muteber değildir. Yahudi Hristiyanla da sözleşmek zorunda kalınca; onu gayrivaki, 'keenlem-yekûn' yani almamış sayar. Mal konusunda böyledir. Yahudi ile Yahudi olmayan arasında bir mal hakkında tartışmaya bile lüzum yok. Çünkü Hristiyanın malı da canı da esasta Yahudi'nin malıdır. Mutlak tasarruf Yahudi'nindir. Talmut uyarınca bu onun için bu imtiyazdır, onu istediği gibi kullanır.¹⁷²

Talmut der ki, bir Yahudi şehvetine hâkim olamadığı takdirde ona teslim olmalıdır. Ama bunu, dinine zarar vermeyecek tarzda, çok gizli yapmalıdır. Nitekim Talmut'ta Banker Rabi ve Banker Nahman gibi birçok haham ismi de örnek verilir. Onlar bir şehre gidince orada kendilerine birkaç günlüğüne teslim olacak kadınlara ilan çıkarırlardı. Yine Talmut'ta geçtiği üzere banker Eliyazer de böyleydi. O, dünyanın kadınlarını sıradan geçirdi. Bir seferinde bir güzel kadının teslim için sandık dolusu altını istediğini söyledi. Adam sandığı sırtına alıp yedi ırmak geçerek kadına kavuştu. Yine Talmut'ta geçer ki; bu haham ölünce, Yahova gökten seslendi: "Eliyazer ebedi hayata erdi."¹⁷³

Berber Süleyman¹⁷⁴ ise her yerde Tom babadan (Padre) ne kadar nefret ettiğini ve bunun Talmut'un bir gereği olduğunu vurgular. Çünkü onlara göre Hristiyan'ı düşman bilmek onlardan tiksilmek, malını ve kanını helal saymak gerekirdi. Nefretin asıl sebebi ise işi açınsındandı Tom Baba da berber Süleyman gibi tıpla ve tedaviyle ilgilenir hem de bunu ücretsiz olarak bilgi ve tecrübesine dayanarak yapardı. Süleyman'ın ise tek bildiği para ve şöhreti. Nitekim halk da bunu çok iyi biliyordu. Bir gün karısına gelip serzenişlerde bulunurken David'in ona yakında bir taşla üç kuş vuracaklarını söylediğini, der. Karısı ise dedikleri karşısında tedirgin olur.

Tom Baba bir gün Teraroba terekcsinin müzayede ilanlarını asmak için Yahudi mahallesine gideceğini ve sevgili dostu David'e de haber edeceğini hizmetçisi İbrahim'e söyleyerek yanına da tedavi için çantasını alarak manastırdan ayrılır.

¹⁷¹ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 26.

¹⁷² Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 27.

¹⁷³ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 28.

¹⁷⁴ Ali Nar'ın Türkçe çevirisinde Salamon olarak geçer.

Padre Yahudi mahallesine girdiğinde herkes onu saygıyla selamlar. O ise sevgili dostu David'i görür ve yanına gider. Yanında asılacak ilanların olduğunu ve havraya asmak istediğini söyleyince David önce evindeki çocuğun çiçek aşısı olması gerektiğini söyleyip onu eve davet eder. Ve birlikte David'in ihtişamlı evine yönelirler. Eve vardıklarında David birden şeytanlaşarak üzerine saldırır. Padre ise ne olduğuna şaşırır çevredekilerin bir şey yapmayıp onları izlediklerini görünce daha çok şaşırır. Bir şaka ya da rüya olduğu zanneder ama olanlar gerçektir. Birden kendini bağlanmış bulur. Padre'ye Kutsal Çörek ibaresini söylediklerinde bu tabiri daha önce işittiğini ama inanmadığını söyler. David, dinlerinin onlara Hristiyan kanı dökmelerini emrettiğini ve isyan mı edeceklerini söyler. Haham Selanikli cebinden kitap çıkararak ona, Hristiyan kanıyla yoğrulmuş Kutsal Çörek ibarelerini okur. Padre korkuyla onlara hiçbir dinde öldürmenin helal olmadığını ve yazılan ifadelerin mutaassıp hahamların uydurmaları olabileceğini söyler. Onlar ise bahaneler öne sürerek bu âdetlerinin Firavun zamanındaki İsrailoğullarının Fısıh Bayramında evlerinin kapılarını kuzu kanıyla boyamalarının anısı olduğu söylerler. Padre onlara Hristiyanlığın onlardan çok daha sonra geldiğini yazılanların yanlış olduğunu söylese de onlar umursamazlar. Ve kan dökmelerinin üç nedeni olduğunu, ilkinin; Hristiyanlara olan sevgilerinin hayvan deresinden olduğunu, ikincisi; bu işlemin onları Allah'a yaklaştırdığını ve üçüncü olarak ise; Hristiyanların kanlarında sihir etkisi bulunduğuna inandıklarını söylerler.¹⁷⁵ David'in ise o sırada karısı karşısında erkeklik yönünden zayıf düştüğünden son cümlede aklı başından gitmiştir.

Ağzı bağlanarak hahamın Talmut'tan okuduğu bazı sözlerle Padre kurban edilmeye hazırlanır. Evin kuzeyine gönderilmiş olan kadın ve çocuklar ise her şeyden haberdarlardır. Padre'nin iniltisini duyduklarında tüm ev halkı kadın çocuk herkes dans etmeye başlar. Şamlılar Yahudilerin bu tür eğlenceler yaptıklarını bildiklerinden herhangi bir şeyden şüphe duymazlar. Eğlence sesleriyle Padre'nin sesi duyulamaz olmuştur.¹⁷⁶ Padre'yi çarmıha gererler ve o hâliyle eğlenirler o ise beni öldürün diye bağırır.¹⁷⁷

Padre ve onu aramaya çıkan İbrahim'in kayıp oluşlarının zihinleri karıştırdığı bir zaman, ruhbanlardan oluşan üst düzey heyetlerin davetli olduğu toplantıda Padre mazeretsiz olarak katılmayınca şüpheler iyice artar. Eczacı Santi manastıra gittiğini ve ne Padre'yi ne de hizmetçisi olan İbrahim'i bulamadığını işin ciddi olduğunu söyleyince heyeti davet eden

¹⁷⁵ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 49.

¹⁷⁶ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 52.

¹⁷⁷ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 57.

Doktor Misari, Padre'nin Fransız vatandaşı olduğu için olayı Fransa konsolosluğuna haber verir.¹⁷⁸

Olay Fransa konsolosluğuna gidince bütün şehre yayılır. En son Yahudi mahallesinde görüldüklerinden dolayı bütün gözler oraya çevrilir. Halk kitleler hâlinde Yahudi mahallesine gidince Yahudiler, Padre ve hizmetçisini görmediklerine dair yeminler ederler.¹⁷⁹

Fransız konsolosunun ise kanaati çok farklıdır. Bu olayın sorumlularının Yahudiler olduğunu açıkça Şerif Paşa'ya gönderdiği raporunda ifade eder Şerif Paşa ise doğruca teftiş başlatıp müfettişe ise her yere girebilme yetkisi verir.¹⁸⁰

Yahudiler korkar sokaklara çıkamaz olur. David ise hizmetçisi Murat'a kapıda gözetleme görevi verir. Daha sonra Hazik Paşa, Padre'nin ilanının havranın yanında dükkânı bulunan Süleyman'ın dükkânına iki gün geç asıldığını dolayısıyla Süleyman'ın tutuklanması kararını verir.¹⁸¹

Kardeşi Harun, Süleyman'ın tutuklandığını David'e haber verir. Bu haber David'i tedirgin eder ve konuşmaması için onunla görüşmeye gider. Onu gördüğünde konuşmamasını, karşılığında büyük bir ücret alacağını söyler. Şerif Paşa ise Süleyman'ı bizzat sorguya çektikten sonra onu zindana attırır. Süleyman orada kendisini, dinini sorguya çeker. Bir ıstırap içerisinde. Yalnız kaldığını, bütün gözlerin ona çevrildiğini ve bütün suçun ona yıkılacağını bilir. Kimseye bir şey anlatma seni kurtaracağım diyen bütün Yahudi hahamlara da artık güvenmez. İtiraf etmeye karar verir. Ve savcı önünde eksik de olsa, Tom Babayı ikinci vakti gördüğünü ve yanında David Herari'yle kardeşleri olan Harun ve İshak, Yasef Linyado, Haham Musa Ebü'l-Afiye ve Haham Selanikli ile David'in evine gittiklerini söyler.¹⁸²

Daha sonra David'in evine onu almaya giderler. Karısı Kamilya'ya Murat'ı saklaması gerektiğini söyler. Kamilya her ne kadar kocasını sevmese de ona acır, evliliklerinden dolayı aralarında anlayamadığı bir bağ vardır. Sorguya çağırılan David ve diğerleri üzerine atılan suçlamaları reddederler. Süleyman'ın onlara iftira attığını söylerler.

¹⁷⁸ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 67.

¹⁷⁹ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 71.

¹⁸⁰ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 71-72.

¹⁸¹ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 77.

¹⁸² Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 87.

Davayla sorumlu olan Hazık Bey herkesi zindana attırma kararı verir. Süleyman'ın ise söylediklerinde eksiklikler olduğunu anlayınca kırbaç cezasına karar verir.¹⁸³

Süleyman o anda her şeyi anlatacağını söyler ve başlar; zikrettiği yedi kişinin Patre'yi David'in evine soktuklarını ve daha sonra kendisinden onu boğazlamasını istediklerini onun ise özür dileyip ilanlarla beraber onları asmaya dükkâna gittiğini söyler. Daha sonra David'in ona gelip ağzından bir şey kaçırıp kaçırmadığını, bir şey anlatmamasını ve karşılığında büyük bir meblağ vereceklerinin söylediğini, ayrıca dükkânına gelip onu çağırmanın da David'in hizmetçisi Murat Fettal olduğunu savcıya anlatır. Paşa, Murat'ın da getirilmesini söyler.¹⁸⁴

Murat sorguya çekildiğinde Süleyman'ı çağırmak üzere gittiği dışında her şeyi inkâr eder ve eksik bir şey olduğunu sezer Süleyman'ın tehdit altında ya da ceza alacağından korktuğunu düşünür ve bu yüzden Paşa ona beraat sözü verir. Ve o da ağlayarak anlatmaya başlar ve şunları söyler:

David, hizmetçisi Murat'ı göndermişti. Akşam namazından sonraydı, beni çağırıyordu. Evine varınca orada; Harun ve İshak kardeşlerle Yasef Linyado ve Haham Ebü'l-Afiye, Haham Selanikli ile ev sahibi David oradaydılar. Tom Baba sımsıkı bağlıydı. Allah Allah, 'Kalk o papazı kes!' dediler. David bir bıçak getirdi. Ben papazı yere yatırdım ve hepimiz birlikte tutuyorduk. Ben boynunun altına büyük bir test koydum. David bıçağı aldı ve onu kesti. Kardeşi Harun da yardım etti ve tamamladılar. Testin dışına papazın bir damla kanını bile düşürmedik. Kurbanlığın hareketleri durunca kestiğimiz odadan dışarı başka bir odaya naklettik. O odada odunlar vardı elbiselerini soyup onlarla yaktık. O sırada hizmetçisi Murat Fettal gelmişti onunla birlikte kalkıp papazı organ organ parçaladık. Her parçasını torbalara doldurduk. Sonra götürüp Yahudi mahallesinin kenarındaki bende attık. Burası haham Moşe Ebü'l-Afiye'nin evinin yanındaydı. Tekrar David'in evine döndük işimiz bitmişti. Hademeye hizmetçilerden genç bir kızla evlendirme sözü verdiler. Bana da büyük miktar para vaat ettiler. Evime döndüm olay bundan ibarettir. İşte vicdanımın sesi olarak ne biliyorsam olduğu gibi anlattım.¹⁸⁵

Oradakiler ürperti ve tiksinti içinde Süleyman'a bakarlar. Daha sonra Murat da beraati karşılığında her şeyi itiraf edince yerinde inceleme için David'in evine giderler. Deliller sabit ve denilenler gibidir. Araştırılması için kemik ve organ parçaları batılı

¹⁸³ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 93-94.

¹⁸⁴ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 104-105.

¹⁸⁵ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 108-109.

doktorlara gönderilir. Onlar da doğruluğunu teyit ederler. Hücrede bulunanlar ise hâlâ gerçeği saklamaktadırlar. Bir mucize bekliyorlardır âdeti ama haham Moşe Ebü'l-Afiye ise her şeyi sorgulamaya başlamıştır. Talmut'taki yazılanları, Yahudiliği... Daha sonra Hristiyanlık ve İslam'la ilgili kitaplar talep eder ve gardiyan getirir. Okur, öğrenir ve Müslüman bir hoca talep eder. O ise güçlü, adaletli ve adil olan Allah'a iman etmesinin kurtuluş yolu olduğunu söyler. Moşe kelime-i şahadet getirir ve iman eder. O da Müslüman olunca itiraflar artık ardı ardına gelmeye başlar.¹⁸⁶

Çeşitli devlet konsolosları ve Paşa ile birlikte büyük adalet meclisi kuruldu. Ebü'l-Afiye ile Şam Yahudilerinin lideri haham Antabi yüzleştirildi. Haham Antabi'nin şu açıklamaları oldukça ilgi çekiciydi:

Yahudi kitapları binlerce yıl önce eski devlet yöneticilerinin talimatları ile doludur. Bunlarsa halka oyalama, onlara tahakküm etme oyunlarıdır. Maksat halkın problemlerini çözmek değildir. Bu kitaplar dünyadan saklı tutulur. Hristiyan dünya bu kitapları tanımaz. Yine kitapların birçoğunda cümle aralarında boşluklar vardır. Onlar Mesih ve Hristiyanlar kelimelerinin silinti yerleridir. Bu bir âdettir. Yahudi âlimler bu kelimeleri yazmadan bilir ve okurlar. Bir Hristiyanı okuduğu zaman ne olduğunu bilemez tabi onlar aleyhinde hükümlerdir bunlar.¹⁸⁷

David karısıyla son bir görüşme ister. Oldukça yorgun ve bitkindir. Karısına ümitsiz konuşup veda eder. Hizmetçileri Ester ise Murat'la göç ederler. İçerideki herkese idam cezası verilir sonra Yahudiler rüşvet teklifi verirler. Paşa'ya bildirilince onun için de ayrı dava açılır. Bu sefer bizzat Mehmet Ali Paşa'ya teklifi götürmek için siyonist örgütü harekete geçer ve iki temsilci görüşmeye gider. Parayı Mehmet Ali Paşa'nın önüne koyup konuşurlar. Paşa aflarına karar verir. Af demek suçları olduğunu teyit demek olunca yeni vaatlerle tekrar Paşa'ya gelirler o da yeni bir ferman hazırlar ve şunları söyler:

Şam Valimiz Şerif Paşa'ya!

Montefare ve Cremieux'den oluşan Yahudi temsilcilerinin bize getirdiği teklif incelendi. Hz. Musa şeriatine bağlı Avrupalıların isteğini yansıtan bu tekliften anlaşılan şu: Hicri 1255 yılı, Zilhicce ayında Şam'da kaybolan Rahip Tom Baba ve hizmetçisi İbrahim'in öldürülmesi olayında suçlanan ve şu an mahpus bulunan ya da kaçıp saklananların affı isteniyor. Bu derece saygın ve kalabalık bir topluluğun böylesi bir talebini reddetmek uygun olmayacağından hapislerin serbest bırakılmasını, kaçanların da dönüp gelince takipten

¹⁸⁶ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 121-125.

¹⁸⁷ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 131-132.

kaçınılmasını emrediyorum. Zaten bunca vatandaşı, meslek sahibi bunca insanı işinden etmek yersizdir. Buna ilaveten de sizin de vazifeniz bu kimselere karşı nerede olurlarsa olsunlar ters davranılmaması ve düşmanlık yapılmamasını sağlamaktır. Bırakın ne yaparlarsa kendilerine...

Tasdik, Mühür: Muhammed Ali¹⁸⁸

Şerif Paşa bu adalet karşısında şaşırmıştır ama yapacağı bir şey yoktur. Gereken emri verir artık herkes serbest bırakılmıştır. Kaçanların takibi geri alınmıştır. David ise evine döner. Kamilya ise onu boşanmasını ister sonra onu terk ederek David'den ayrılır.

2.3.1. Romandaki Karakterler

David Herari

Zenginliği ve ticaretiyle ün yapmış Herari ailesine mensuptur. Yeni, güzel, bakanların dikkatini çeken bir köşkte oturmaktadır. Yaşlı olduğundan cinsel yönden zayıf birisidir. Yahudi din adamları arasında da saygın, sözü dinlenen birisidir. Para işlerinden iyi anlayan ne zaman kıtlık geleceğini önceden tahmin edip ve ona göre malları stoklayıp zor zamanda fahiş fiyatlarla halka geri satan kurnaz biridir. Ayrıca ailenin bütün dizginleri elindedir. Genç ve güzel karısı Kamilya dâhil kimse sözünden dışarı çıkmamaktadır.

Kamilya

David Herari'nin daha otuzlarında olan genç ve güzel eşidir. O derece ki kocası David tek başına dışarı dahi çıkmasına izin vermez. Çevresindeki herkesi etkileyen büyüleyici ama içinde kırık yanları olan bir kadındır. Yaşlı olan kocası, cinsel ihtiyaçlarını karşılayamadığı için oldukça nefret doludur. Görünüşte kocasına itaatli muhabbet dolu görünür ama tam aksine kin ve öfke doludur. Evin hizmetçisi kocasının sır küpü Murat Fettal'e ilgisi vardır. Cinsel yönden kendisini onunla tatmin etmek için fırsat kollayan bir karakterdir.

Padre Tomaso

Romanda Tom Baba olarak da anılmaktadır. Sardunyalı aslen İtalyan olan bir papazdır. Ayrıca Fransız vatandaşlığına mensuptur. 30 yıldır Şam'da ikamet eden ve 55 yaşlarında dinç, sağlıklı görünen kırmızı sakallı birisidir. Halk tarafından saygı ve neşe ile ağırlanır. Hatta Yahudilerin geleneksel olan düşmanlıkları olmasına rağmen onu saygı ve sevgiyle anarlar. Ayrıca saygın Yahudi olan David Herari'nin de en yakın dostudur. O derece ki yedikleri ve içtikleri ayrı gitmez. Ama David'in dinine olan bağlılığı ve kişisel çıkarının

¹⁸⁸ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 174-175.

kurbanı olacaktır. Manastırda hizmetçisi İbrahim'le yaşar. O; okuması, ibadeti ve hastaları tedavi etmesiyle meşhur birisidir. Özellikle ihtisas alanı çiçek aşısıdır ve bu aşığı herkese ücretsiz olarak ulaştırmaya çalışmaktadır. Bundan dolayı da berber Süleyman'ın kendisinden nefret ettiği kişidir.

Berber Süleyman

Yahudi mahallesinde dükkânı olan bir berberdir. Kişilik olarak ise lafı çok seven nükteler yapan güler yüzlü işinde ise Avrupalıları taklit edebilen usta birisidir. Ayrıca kan almada da ünlü birisidir. Hastaları tedavi için kime giderse hastalığı ne olursa olsun kan alan ve aldırımlarını tavsiye eden para ve kan sevicisi bir adamdır. Mesleğinden dolayı da Padre'yi sevmemektedir çünkü o da aynı işi yapmaktadır ama aralarındaki fark Padre'nin ilme ve tecrübeye dayalı olarak ücretsiz olarak yapması, berber Süleyman'ın ise tam aksine şöhret para ve kan sevdiğinden dolayı işinde usta ve ehil olmadan bu işi yapmasıdır. Halkta bunu çok iyi bilmesine rağmen bazen Padre'nin yoğun olmasından bazen de ulaşılması zor olduğu zamanlarda Süleyman'ı tercih edebilmektedirler. Parayı ve şöhreti çok sevdiğinden yapamayacağı şey yoktur nitekim zavallı Padre'nin öldürülmesinde de payı büyüktür.

Mehmet Ali Paşa

Bilinen adıyla Kavalalı Mehmet Ali Paşa 1769'da 17 çocuklu bir ailede doğmuştur. Yalnız kendisi hayatta kalmıştır. Babası İbrahim Ağa'nın ölümüyle bakımını amcası Tosun Ağa üstlenmiştir. Osmanlı Devleti amcasını bilinmeyen bir sebepten idam ettirince içinde Osmanlı'ya karşı bir kin beslemiştir.¹⁸⁹

Romanda Siyonist örgütün kendisine, katilleri serbest bırakması karşılığında sunduğu rüşveti kabul etmiş ve dönemin valisi Şerif Paşa'ya katillerin serbest bırakılması yönünde karar göndermiştir.

Eczacı Santi

Şam'daki bir hastanenin eczacıbaşısıdır. Tom Babayla sık sık görüşen ondan ödünç kitaplar alan bazen ondan dersler alan hatta yeri geldiğinde onunla sabahlayan biridir. Romanda Tom Baba ve hizmetçisinin kayboluşu fark edip heyet önünde durumun ciddiyetini vurgulayan kişidir.

Murat Fettal

¹⁸⁹ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997), 342.

Evin hizmetçisidir. David'in her zaman kendisine güvendiği ve sırlarını açtığı kimsedir. Hatta karısı Kamilya'dan daha çok David'in hakkında o bilgi sahibidir. Buna rağmen Kamilya ile onun isteği üzerine gizli gizli buluşup onunla beraber olmaktadır. David'e sıkıca bağlı ve sadıktır. Cinayetin ifşa olmasından sonra da hemen savcı önünde itiraf etmemiş ancak beraati karşılığında her şeyi anlatmıştır.

Ester

David Herari'nin evindeki daha ondokuz yaşlarında olan bir diğer hizmetçidir. Murat'ın onunla evlenmek istemesi yüzünden Kamilya ondan nefret etmektedir. İşlenen cinayet ifşa olunca sevgilisi Murat'la göç edecektir.

Harun ve İshak Kardeşler

David Herari'nin kardeşleridir. İkisi de Yahudi cemaatinin lider kadrosunda olup işlenen cinayetin baş sorumlularındandırlar. Ali Nar'ın çeviri kitabında isimleri Aron ve İzak'tır.

Yusuf Herari ve Yusuf Linyadu

Onlar da David'in kardeşleri gibi Yahudi cemaati lider kadrosu arasında yer alırlar. İkisi de cinayet sırasında bizzat hazır bulunanlar arasındadır.

İbrahim Ammar

Romadaki kurban Padre'nin hizmetçisidir. Padre'ye hayrandır o da onun gibi okuyup öğrenmek ister. Padre'nin kurban edileceği gün onu manastırda akşam yemeği hazırlayarak beklemektedir. Gelmediğini görünce onu en son gittiği Yahudi mahallesinde aramaya karar verir ve daha sonra şüphe çekmek istemeyen Yahudiler tarafından öldürülecektir.

Şerif Paşa

Şam valisidir ve Padre'nin cinayetiyle bizzat ilgilenir suçluların cezası için çabalamaktadır.

Berber Süleyman'ın Karısı

Para ve şöhret düşkünü olan kocasını dinler. Kocasına yakında bir taşla üç kuş vuracaklarını söyleyince bu cümle karşısında tedirgin olur. Ne olursa olsun kocasının iyiliğini istemektedir.

Doktor Misari

Ruhbanlardan oluşan heyeti ağırlayacak olan ayrıca yabancı misyon şeflerinden birisidir. Olayı Fransız konsolosluğuna taşıyan da odur.

Hazık Bey

Padre Tomaso ve hizmetçisinin kaybolmasıyla ilgilenen kişidir.

İshak Bitşoto

Herari ailesinin bir dostu ve Macaristan Yahudilerinden biridir. Avusturya konsolosluğunda önemli bir görevde çalışır.

Üstad Budin

Fransız Konsolosluğunun tercümanıdır.

Yakup Antabi

Şam'ın en büyük hahambaşıdır ve cinayetin bütün planları da kendisine aittir.¹⁹⁰

Cremieux ve Moses Montefare

Yahudilerin Avrupa'daki ileri gelen temsilcilerindendir. Suçluların hapisneden çıkmaları ve haklarındaki idamın kaldırılması için Mehmet Ali Paşa'ya rüşvet teklif eden görevlilerdir.

2.3.2. Olay Örgüsü

Roman 22 bölümden oluşur. Yahudilerin Talmut'tan aldıkları emirlerle Yahudilerin Fısıh Bayramında özel hazırladıkları çöreği yapmak istemeleriyle başlar. Bunu asıl isteyen kişi Antebi olmasına rağmen cinsel iktidarına tekrar kavuşmak isteyen David de güzel karısına karşı tekrar güçlü görünmek için bu çöreği istemektedir.¹⁹¹ Bu çörek ise sihri olduğuna inandıkları Hristiyan kanıyla yapılmaktadır. Her ne kadar onlara da inanılması güç gibi gelse de Talmut'ta yazılı olduğundan ve Haham'ın söylediklerine karşı gelmek haram olduğundan yazılanları uygulamak isterler. Asıl planı yapan kişi Şam Hahambaşı Antebi'dir. Onun da kendi içinde çıkarları vardır. Talmut'u her ne kadar öne sürseler de aslında bunu bizzat tertipleyen Antabi'nin, David'in, Süleyman'ın ve diğerlerinin çıkarları söz konusudur. Ve aslında roman burada okurlara Yahudilerin çıkarları için yapamayacağı şey olmayacağını ve Dostları dahi olsa acımasızca katledebileceklerini söyler. Nitekim zaten Antabi'nin daha

¹⁹⁰ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 116.

¹⁹¹ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 22.

önce bahsedilen itiraflarında da aslında kutsal kitaplarındaki emirlerinde böyle pis hedeflerle yazıldığını itiraf etmişti.

Daha sonra David çocuk açısı bahanesiyle yakın dostum dediği sıkıca sarılıp bağrına bastığı biricik dostu Tom Baba'yı evine götürür. Adam ona o kadar güveniyordur ki David şeytanlaşıp üzerine atladığında bile her şeyin şaka olduğunu düşünür. Ama iş ciddidir. Daha önce duyduğu ama inanmak istemediği Kutsal Çöreği yapmak istediklerini duyunca onlara kitaplarındaki yazılanların uydurma ve mantıksız olduğunu mantıklı delillerle anlatır. Ama Yahudilerin zaten Talmut'taki yazılanlardan daha çok kişisel çıkarları söz konusu olduğu için adamı umursamazlar ve Allah'a yaklaşmak vs. gibi asılsız bahaneler sıralarlar.

Çarmıha gerdiklerinde inleme sesleri üzerine kadın çocuk herkes dans ederler. Bu yolla sesinde önüne geçmek isterler. Adamı lime lime doğrarlar. Ama kendilerine, paralarına ve arkasındakilere o kadar güveniyorlardır ki, Hristiyan, Müslüman bütün halkın Tom Baba ve peşine onu aramaya çıkıp öldürülen zavallı İbrahim için kapılarına dayanacakları akıllarına gelmez. Olay iyice ciddileşip müfettişler atanınca kaçacak delik aramaya başlarlar. Süleyman dükkânına iki gün geç asılan Tom Baba'nın müzayede ilanları yüzünden baş şüphelidir. Katledildiği gün Tom Baba asamamıştı. Süleyman ise yanlış raptiyelerle astığı için sorguya çekilir. David ise korkudan ne yapacağını bilemez. Süleyman'a yetişip yüksek para vaat eder. Süleyman korkar, bütün suç ona kalacak gibidir. Her şeyi sorgular Haham Ebü'l-Afiye gibi. Dinini, emirleri, her şeyi... Çünkü yanlış çok şey vardır. Nasıl bir din bunları emredebilirdi. Ama o Haham Ebü'l-Afiye gibi iman etmemiştir. Dininin bütün emirlerini yasaklarını bilip çok iyi anlayan ve bunu öğreten Ebü'l-Afiye ise iman etmiştir. Onun imanı ise üst düzey Yahudileri korkutmaktadır. Yahudiliğin araştırılacak olma ihtimali ve bir hahamın iman etmesi kendi dinleri için hiç de iyi bir sonuç değildir.

Süleyman sadece kendini düşünüyordur. Kimse umurunda değildir. Özünü gösterip aslından dinî emirlerin umurunda olmadığına göre ve her şeyi itiraf etmeye karar vermiştir. İçten içe korkuyordu üstlerden. Şerif Paşa bunu anlayınca Beraat edeceğine karşı söz vermiştir. Oda tek tek nasıl lime lime doğrayıp, kemiklerini kırdıklarını anlatmıştır. Bütün salon korku ve tiksintiyle olayları dinlemektedir. Artık hak ortaya çıkmıştır. Kamilya kocasını sevmese de ona acıyordur ve elinden geleni yaparak üst heyeti Herari ailesinin iman edeceğine dair onları tehdit eder. Rüşvetlerini hazırlayıp Mehmet Ali Paşa'nın huzuruna çıkarlar. Ona, onun seveceği şeyler vaat ederler. Para, şöhret ve daha çok onu dinleyen halk... O da Şerif Paşa'ya bu değerli insanları kıramayacağını ve hapisteki herkesin serbest

bırakılmasına karşın yazı yazıp gönderir. Şerif Paşa okuduklarına inanamaz. Adalet paramparça olmuştur. Suçlular dışarıdadır. Para ve iktidar gücü hakkı ve ahlaki hezime uğratmıştır.

2.3.3. Romanda Zaman

Roman da gerçek tarihî bir olaydan bahsedildiği için hem olayın gerçekleştiği zaman hem de romanda anlatılan zamanlar söz konusudur. Nitekim Kilani romanının başında olayın 1840'lı yılların başında gerçekleştiğini yazmıştır.¹⁹² Eczacı Santi'nin dinî ve siyasi konularda konuşmak için yeri geldiğinde sabahladığı Tom Baba'nın Manastırına gene bir akşam gidip sohbet ettiklerinden bahsedilir.¹⁹³

Cinayet gerçekleşmeden önceki zaman ise; mevsimlerden kış, şubat ayının başlarında ve bir ikindi vakti olduğu dile getirilmiştir. O zaman Tom Baba oradan ayrılıp Yahudi mahallesine ilan asmaya gider.¹⁹⁴

Olayın Fransa konsoloslughuna ulaştırılacağı zaman ise romanda öğle yemeğinin hazır olduğu bir zamandır. Bu ise oradaki konuşmaların öğle vakitlerinde olduğunu gösterir.¹⁹⁵

Cinayetin işlendiği anı berber Süleyman itiraf ederken zaman olarak “güneşin batmasından sonraydı” der.¹⁹⁶ Cinayetin bittiği zamandan ise yatsı vakti olarak bahsedilir.¹⁹⁷

2.3.4. Romanda Mekân

Romanın isminden de anlaşılacağı üzere olaylar yoğun olarak Yahudi mahallesinde geçmektedir. Yazar olayın yaşandığı şehir olan Şam'ı ise büyüleyici şekilde tasvir etmiş ve ince ince betimlemiştir. Romanın başında Yahudi mahallesini tasvir ederken; evlerin ikişer katlı dip dibe olduğunu ve ahşap kapılarının insanın eğilmeden giremeyeceği ölçüde küçük olduğunu söyler. Berber Süleyman'ın dükkânından bahsederken de Fransız havranın hemen bitişiğinde olduğunu yazar.¹⁹⁸ David'in karısı Kamilya'nın ise gizli yasak aşığı Murat ile beraber olduğu mekândan ise bodrum katında koridorun sonunda, kilitletiği zaman açılması imkânsız olan rutubetli, tozlu ve eski el yazmalarıyla dolu bir yer olarak tasvir

¹⁹² Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 3.

¹⁹³ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 10.

¹⁹⁴ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 39.

¹⁹⁵ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 65.

¹⁹⁶ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 108.

¹⁹⁷ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 111.

¹⁹⁸ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 3-4.

edilir.¹⁹⁹ Tom Babanın hizmetçisiyle yaşadığı yerse, sade, çevresine hoş kokular saçan bir yer olarak geçer.²⁰⁰ Cinayetin gerçekleştiği yer ise David'in yeni, ihtişamlı karlı sokakta bulunan evindedir.²⁰¹ Süleyman olayın yaşandığı zamanı ise güneş battıktan sonra olduğunu ve yatsı zamanı kurban işini bitirdiklerini söyler.²⁰²

2.3.5. Romanda Dil ve Üslup

Edebiyat bir dil sanatı olduğu için onun asıl malzemesi de dildir. Nitekim dil de edebiyat sanatını diğer sanat türlerinden ayıran ön önemli başyapıttır. Edebî eserler ise dilin en anlamlı en küçük yapısı olan kelimelerden yani cümlecik ve deyimlerden meydana gelir. İşte bir yazarın, müellifin veya edibin duygu, fikir ve düşüncelerini naklederken bu en önemli malzeme olan dili kullanır. Ve onun o dili kullanma şekli ise karakteri ve ahlakıyla yakından ilişkilidir. Bundan dolayıdır ki batı edebiyatında, insanın kendini yazıyla dile getirirken kullandığı bu dil malzemesini özgün seçim ve tercihleriyle seçmesi üslubu meydana getirir.

Üslup ise edibin şahsiyeti ve kişiliği hakkında bilgi verirken iç dünyasının da önemli bir yansımasıdır. Çünkü üslup kişiye has özel bir ifadeyi temsil eder. Dolayısıyla yazarın psikolojisini ve ruhsal hâlini barındırır. Bu da her eserin onu orta koyanın ruhunu taşıdığını ifade eder.

Büyük edipler, yazarlar ve şairlerde kendilerine özgü üsluplara sahiptirler. Ve her edibin üslubu da yaşayış biçiminin, felsefi ve kültürel birikiminin, hayata bakışının ve ruhsal yapısının diline yansıtmasıdır.

Kilani'nin incelenilen *Haretü'l-Yehud Demün li-Fatiri Sahyun* eserinde mekân, karakter ayrıntısına gittiği görülür. Ayrıca iç çözümlemeler, diyaloglar,²⁰³ geriye dönüşler de görüldüğü gibi iç monologlarda kendini gösterir. Genellikle olayları kendi bakış açısıyla anlatmıştır. Duygu ve düşüncelerini somut bir şekilde aktardığını ve bunun için de edebî üslubu gereği benzetmelerden, kişileştirmelerden çokça yararlanmıştır. Şam üzerinden anlattığı duygular buna örnektir. Çokça ayrıntılara giderek okuyucunun zihnini de canlı

¹⁹⁹ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 25.

²⁰⁰ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 39.

²⁰¹ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 39.

²⁰² Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 91.

²⁰³ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 109-111.

tuttuğuna şahit oluruz. Ayrıca Kilani eserinde çoğunlukla hüzün, adaletsizliğe uğrama, şöhet ve para düşkünlüğü, savaş, kan, ölüm, vicdan, endişe, korku gibi temaları işlemiştir.²⁰⁴

²⁰⁴ Beyza Nur Korkmaz - Abdullah Hacıbekiroğlu, “Necip Kilani’nin Edebî Üslubu: Haretü’l-Yehud Demün li-Fatiri Sahyun Eseri Bağlamında”, *Batman Akademi Dergisi* 8/1 (2024), 85.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Erek Metinde Çeviri Kayıpları İncelemesi

Bu bölümde Necip Kilani'nin *Haretü'l-Yehud* isimli romanında, kaynak dil Arapçadan erek dil Türkçeye yapılan çevirisi analiz edilerek çevirideki kayıplar tespit edilmeye çalışılacaktır. Ortaya çıkan kayıplar dil bilgisi, deyim, atasözü ve farklı alanlarda meydana gelen kayıplar olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca kayıpların sebepleri üzerinde durularak çözüm önerileri sunulmuştur.

3.2. Kaynak Dil ve Erek Dil Metinlerinin Karşılaştırılmalı Analizi

Haretü'l-Yehud yazar Necip Kilani tarafından 1977 yılında kaleme alınmıştır. 1840 yılında Yahudiler tarafından katledilip doğranan Hristiyan din adamının acıklı hikâyesini ele alan roman gerçek bir cinayet davasını işlediği için belgesel roman niteliği de taşımaktadır. Beyrut'ta olduğu zamanlarda arkadaşlarının teklifi üzerine dava hakkında bilgi sahibi olan yazar, Yahudi dininin nasıl tahrip edildiğini ve din adamlarının nasıl dinleriyle oynadıklarını duyurmak niyetiyle de olayı kaleme almayı kabul etmiştir.²⁰⁵

Çalışmada 2012 yılında Kahire Darü's-Sahve'de basılan bir kopyası ışığında yazarın bu kıymetli eseri incelenmiştir. Eser 192 sayfa olup 22 bölümden oluşmaktadır. Erek metin olarak ise Ali Nar tarafından kaynak dil Arapçadan erek dil Türkçeye çevrilen ve bu çalışmada baz alınan 2016 yılında Elif Yayınları tarafından 140 sayfa olarak basılan eserdir. Ali Nar tarafından tercüme edilerek Türkçeye kazandırılan bu eserin başka bir yazar tarafından tercüme çalışması tespit edilememiştir.

3.3. Dil Bilgisi Düzeyinde Yaşanan Çeviri Kayıpları

Dil bilgisi kuralları dilden dile farklılık gösterir. Kaynak dildeki bir kural hedef dilde olmayabilir ya da tam tersi bir durum gözlemlenebilir. Bu koşulda kaynak dildeki bir bildirinin, hedef dilde önemli değişimlere uğraması kaçınılmaz olmaktadır. Çevirmen ya ekleme ve çıkarma gibi yollara başvurarak bu problemle baş edecektir ya da birebir tercüme ederek “çeviri kokuyor” eleştirisiyle yüzleşecektir. Sonuç ne olursa olsun kaynak dil, hedef

²⁰⁵ Kilani, *Tecrübeti'z-Zatiyye fi'l-Kıssati'l-İslamiyye*, 51-53.

metin içerisinde önemli kayıplara uğramaktadır. İyi bir çevirmen ise bu problemle ustalıkla başa çıkıp yaşanacak kayıpları azami düzeye indirebilmelidir.

3.3.1. İsim Tamlaması Düzeyinde

Arapçada izafet olarak isimlendirilen isim tamlaması iki ismin bir araya gelmesiyle oluşmakta ve iki isim arasındaki münasebeti ifade etmektedir. İlk isim tamlanan yani muzaf, ikinci isim ise tamlayan yani muzafıyhtir. Bu açıdan çeviri sırasında yapının isim tamlaması olduğunun farkına varmak önemlidir, aksi hâlde çeviri hataları meydana gelecektir. Bu bölümde hedef metinde isim tamlaması alanında yaşanan kayıplar incelenecektir.

Örnek 1

Kaynak Metin (Arapça)	حارة اليهود (دم لفطير صهيون) (Roman ismi)
Erek Metin (Türkçe)	Yahudinin Kanlı Çöreği Getto
Öneri Çeviri	Yahudi Gettosu (Kanlı Siyon Çöreği)

Yukarıdaki örnek romanın başlığı üzerindendir. حارة اليهود “Yahudi mahallesi” anlamına gelen tamlama çevirmen tarafından terim anlam “getto” olarak tercüme edilmiştir. Sosyal veya ekonomik olarak marjinaler geçmiş toplulukların yaşadığı bölgeler için kullanılan getto kelimesi yazar tarafından حارة اليهود olarak çevrilmiş ve güzel bir tamlama kullanılmıştır. Dolayısıyla semantik bir boşluk yaşanmamış ve eşdeğerlik sağlanabilmiştir.

دم لفطير صهيون ifadesi “Yahudinin kanlı çöreği” olarak tercüme edilerek sıfat düzeyinde kayıp yaşanmıştır. Siyon kelimesi metinden eksiltiyle tercüme yapılmıştır. Roman başlığı kaynak metin başlığından bağımsız olarak oluşturulmuş ve eşdeğerlik sağlanamamıştır. Dolayısıyla sözcük düzeyinde kayıp yaşanmış ve eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Kültürel bağlam açısından bakılacak olursa çevirmen bazı durumlarda başlığın, çeviri yapılan dilde veya kültürde anlamını yitirmesinden veya yanlış anlaşılmasından endişe duyabilir. Bu durumda çevirmen orijinal başlığı kitabın içeriğini ve ruhunu koruyarak yerel okuyucular için daha anlamlı hâle getirebilir. Bu örnekte olduğu gibi başlık, kitabın temasını yansıtırken kültürel olarak da uygun bir şekilde uyarlanmıştır. Dolayısıyla kültürel bağlam açısından başlıkta bir eşdeğerlikten söz edilebilir.

Örnek 2

Kaynak Metin (Arapça)	فإذا سرت في هذه الحارة وقعت عينك على رجال اليهود ونسائهم وأطفالهم. ²⁰⁶
Erek Metin (Türkçe)	Bu mahallede dolaşırken gözümüz sık sık Yahudi çocuklarına kadın ve erkeklerine ilişıyor. ²⁰⁷
Öneri Çeviri	Bu mahallede yürüdüğünde Yahudi çocuk, kadın ve erkekleri göreceksin.

Yukarıdaki örnekte Yahudi erkekleri, kadınları ve çocukları için hedef metinde رجال اليهود ونسائهم وأطفالهم olarak kullanılan isim tamlaması, kaynak metinde çevirmen tarafından kelimelerin sırası değiştirilerek yer verilmiştir. Ali Nar burada Türkçe dil bilgisi açısından gözden kaçabilecek bir durumu fark edebilmiş ve erek okuyucuya aktarabilmiştir. Nitekim Türkçede doğal bir vurgu cümleinin sonundaki yüklemden bir önce gelir. Çevirmen ise bu durumu göz önünde bulundurmuş ve çevirisini öyle yapmıştır. Dolayısıyla erek metinde eşdeğerliği sağlayabilmiştir.

Ayrıca muhatabı esas alan konuşma üslubu çevirmen tarafından biz kipiyle aktarılmıştır. Cümleleri okuduğumuzda buna ihtiyaç olmadığını görürüz. Şüphesiz ki zamirler ve kipler metnin duygusal tonunu ve yazarın tarzını yansıttığından bu tür değişiklikler yazarın orijinal üslubunu ve duygusal tonunu bozar.

Örnek 3

Kaynak Metin (Arapça)	وثالثا يكتظ بأنواع الأقمشة والمنسوجات ذات الألوان الزاهية.. ²⁰⁸
Erek Metin (Türkçe)	Bir kısmı ise, rengârenk kumaşlar ve dokumalarla lebaleptir. ²⁰⁹
Öneri Çeviri	...parlak renklerde rengârenk kumaş ve dokumalarla doludur.

Örnekte geçen cümlede أنواع الأقمشة والمنسوجات ذات الألوان الزاهية isim tamlaması, rengârenk kumaşlar ve dokumalar olarak çevrilmiştir. أنواع kelimesi yazar tarafından rengârenk olarak çevrilmiş ve anlam kaybı yaşanmadığından eşdeğerlik sağlanmıştır. Çevirmen “lebalep” gibi Türkçede az kullanılan bir kelimeyi tercih ederek metnin anlamında

²⁰⁶ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 3.

²⁰⁷ Ali Nar, *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto* (Elif Yayınları, 2016), 3.

²⁰⁸ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 4.

²⁰⁹ Nar, *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto*, 4.

kapalılığa sebep olmuş ve sözcük düzeyinde eşdeğerlik sağlanamamış ve kayıp meydana gelmiştir. Zira az kullanılan veya nadir kelimeler okuyucuların anlamakta zorlanmasına neden olabilir. Bu durum özellikle geniş kitlelere hitap eden metinlerde anlaşılabilirlik sorunları yaratabilir. Ayrıca anlaşılması zor kelimeler okuyucunun metne olan ilgisini azaltabilir ve okuma deneyimini olumsuz etkileyebilir. Bu durum özellikle edebî eserlerde metnin etkileyiciliğini zayıflatabilir.

Örnek 4

Kaynak Metin (Arapça)	يَقْلَدُ الأوربيين في طريقة قص الشعر، وتنظيم الخصلات وتنميق السوالف. (ص. 4)
Erek Metin (Türkçe)	Tıraşta Avrupalıları taklit eder. Sakal tıraşı ve tüyleri ütölemede hep Avrupalı yöntemleri kullanır ve becerir. (s. 8)
Öneri Çeviri	Saç kesme, peyot ²¹⁰ düzeltme ve favorileri şekillendirmede de Avrupalıları taklit eder.

Yukarıdaki örnekte yazar tarafından bir sözcük tekrarı yapılmamışken çevirmen biçimsel sözcük tekrarına düşmüştür. Bu ise metnin stilistik yapısını olumsuz etkilemiştir. Ayrıca çevirmen metinde olmayan cümlelerle anlatımı uzatmış dolayısıyla serbest bir çeviriye giderek kaynak metne sadık kalmamıştır. Zira kaynak metinde “hep” ve “becerir” gibi kelimeler yoktur. قص الشعر tamlaması yani “saç kesimi” için üstanlamlı bir sözcük olan “tırış” kelimesini kullanmıştır. Örneğin İngilizce “uncle” üstanlamlı sözcüğü Arapçada عم ve خال “amca” ve “dayı” olarak iki altanlamlı kelimeyi karşılar. Bu sorun ise altanlamlı veya üstanlamlı kelimelerden birisinin kaynak veya hedef dilde yoksun olması durumunda ortaya çıkarken burada bir ihtiyaç yokken ortaya çıkmıştır. Beraberinde semantik boşlukları meydana getiren bu sorun çevirmen tarafından kullanılmış dolayısıyla semantik boşluklar meydana gelerek tam bir eşdeğerlik sağlanamamıştır.

تنظيم الخصلات yani “bukleleri düzeltmek” olan tamlama yazar tarafından “tüyleri ütöleme” gibi sözlük anlamı dışında başka bir tamlama ile karşılanmış ve metinde anlaşılmazlık hâkim olmuştur. Ayrıca وتنميق السوالف tamlaması “sakal tıraşı” olarak aktarılmış ve serbest bir çeviriye gidilerek kültürel olarak gereken aktarım sağlanamamıştır.

Temel alınan eser Yahudiler hakkındadır. Kültürel olarak farklı eşdizimlerin öne çıkması ise kaçınılmaz bir durumdur. Lakin söz konusu kelimelerin Türkçede karşılıkları

²¹⁰ Peyot; dindar Yahudiler tarafından başın her iki tarafındaki tıraş edilmeden uzatılan saçlara verilen isimdir.

bulunmakta olup eksiltme, çıkarma veya sözcük değişimi gibi yollara başvurulması yanlış olarak düşünülmektedir. Zira Yahudilerin saç stilleri bizim kültürümüze göre oldukça farklıdır. Bukle bırakma, sakal uzatma, favori şekillendirme gibi durumlar söz konusudur. Dolayısıyla çevirmen tarafından kaynak kültürün değeri hedef metinde tam verilemeyerek kültürel etkenler sorunundan ötürü kayıp meydana gelmiştir. Saç kesme, peyot düzeltme ve favorileri şekillendirmede de Avrupalıları taklit eder, cümlesi ile tercüme ederek hem kültürel ikame sağlanabilir hem de semantik boşluk giderilebilirdi.

زنجيرleme isim tamlamasında “yol, yöntem, metot” gibi anlamlara gelen طريقة sözcüğü için ise hedef metinde çıkarma yoluna başvurulabilir. Nitekim eğer öge veya ifade metnin gelişimi açısından çok önemli değilse uzun açıklamalarla hedef kitlenin dikkatini dağıtmak yerine mevzubahis ifadeyi hiç çevirmemek tercih edilebilir.

Örnek 5

Kaynak Metin (Arapça)	فكثيرا ما تراه يغلق دكانه ويحمل حقيبته ويذهب إلى أحد البيوت لإجراء فصد الدم لبعض المرضى. ²¹¹
Erek Metin (Türkçe)	Sık sık dükkânını kapatıp çantasını omzuna vurduğu gibi bazı hastaları tedavi amacıyla da kan almak için mahalleye dalar. ²¹²
Öneri Çeviri	Sık sık dükkânını kapatıp, çantasını aldığını ve bazı hastalardan kan almak için evlerden birine gittiğini görürsün.

“Çantasını taşımak” gibi basit bir cümlecigi çevirmen kendi yorumuyla daha fazla kelime ile aktarmıştır. Dolayısıyla cümle gerçek anlamından uzaklaşarak yakın bir anlam tercih edilmişse de metnin stilistik yapısı bozulmuştur. أحد البيوت tamlaması çeviriden çıkartılıp “mahalleye dalar” gibi bir tabirle ifade edilerek serbest çeviriye başvurulmuş ve kaynak metnin içeriği değişime uğramıştır. Aynı şekilde تراه yani “görürsün” cümleden alınmış ve direkt karşı tarafın fiili yalın olarak ortaya koyulmuştur.

Örnek 6

Kaynak Metin (Arapça)	كما كان يُداوي الكثير من الأمراض الباطنية باستعمال خلاصة الأوراق والنباتات التي يغليها فوق النار. (ص. 10)
-----------------------	---

²¹¹ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 9.

²¹² Nar, *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto*, 8.

Erek Metin (Türkçe)	Ayrıca birtakım bitkilerden kaynatarak elde ettiği ilaçlarla dâhilî hastalıkları tedavi ettiği gibi bazı merhemler de yapabiliyor. (s. 12)
Öneri Çeviri	Ayrıca ateşte kaydattığı yaprak ve bitki özlerini kullanarak birçok iç hastalığı tedavi ederdi.

Yukarıdaki örnekte geçen خلاصة الأوراق والنباتات tamlaması, erek metinde ‘bitkilerden kaynatarak elde ettiği ilaçlar’ olarak yanlış tercüme edilmiş ve dil bilgisel düzeyde yanlış tercüme edilmiştir. خلاصة kelimesini ilaçlar olarak tercüme edilmiş sözcük düzeyinde kayıp yaşanmıştır. Yazarın burada sözcük dağarcığı zorluğu yaşadığı ve yöntem olarak sözcüğü çıkarmaya gittiği söylenilebilir. Sözcük dağarcığı zorluğu da çeviride kayba sebep olan bir başka sorundur. خلاصة kelimesini “öz” olarak çevirerek bu zorluğu atlatabilirdi.

Örnek 7

Kaynak Metin (Arapça)	إن صداقتكما مخيفة... ²¹³
Erek Metin (Türkçe)	Senin dostluğun da korkutucu bir dostluk... ²¹⁴
Öneri Çeviri	Sizin dostluğunuz korkutucu...

Yukarıdaki örnekte geçen صداقتكما tamlaması “senin dostluğun” şeklinde çevrilmiş ve zamir düzeyinde hata oluşmuştur. Türkçe ve Arapça zamirleri karşılaştırıldığında iki dil arasında alt ve üstanamlılık ilişkisi mevcuttur. Nitekim Türkçedeki ‘sen’ üstanamlı sözcüğü, Arapçada أنت ve أنتي olarak eril ve dişil münasebetinden iki altanamlı kelime ortaya çıkar. Dolayısıyla çeviri sırasında “sizin dostluğunuz” olarak çevrilebileceği gibi, birebir olarak “siz ikinizin dostluğu” şeklinde de çevrilebilirdi. Ama burada çevirmen iki ihtimali de kullanmayarak serbest bir çevriye gitmiş ve dolayısıyla eşdeğerliği sağlayamamıştır.

Örnek 8

Kaynak Metin (Arapça)	حينما بلغ النبأ مسامع القنصل الفرنسي، كان قد انتشر بين أبناء المدينة كلهم، وحدث هرج ومرج... ²¹⁵
-----------------------	--

²¹³ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 44.

²¹⁴ Nar, *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto*, 42.

²¹⁵ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 67.

Erek Metin (Türkçe)	Haber Fransız konsolosluğuna ulaşınca bütün şehir sakinlerine de yayılmıştı. Şehir çapında bir heyecan başladı... ²¹⁶
Öneri Çeviri	Haber Fransız Konsolosuna ulaştığında tüm şehre yayılmış ve curcuna çıkmıştı bile...

Cümledeki *مسمع* yani “kulaklarına” ifadesi çevirmen tarafından metinden çıkartılarak “konsolos” kelimesi de “konsolosluk” kelimesiyle değiştirilerek metinde semantik boşluklar meydana gelmiş ve eşdeğerlik sağlanamamıştır. Birebir çeviri ile “haber Fransız konsolosun kulaklarına gelince” ifadesi ile tercüme edilseydi, Türkçede gereksiz uzatmaya gidilmiş ve hantal bir manayla karşılanmış olunacaktı. Bunun için yazarın oluşacak kayıpları en aza indirmek gayesiyle çıkarma yoluna başvurusu tercümede kayıp yaşansa da anlamsal olarak eşdeğerliği sağlayabilmiştir. Lakin kelimeleri değiştirerek tekrar bir kayıp yaşatması semantik boşluğu artırmış ve dolayısıyla metin eşdeğerliğini yitirmiştir.

أبناء المدينة yani “şehrin çocukları” tamlaması için genelleştirme yoluna başvurarak “şehir çapında” olarak çevirmeyi tercih etmiştir. Hedef metnin bağlamıyla uyumsuzluk göstermediği için kabul edilebilir bir yöntemdir. Dolayısıyla eşdeğerlik sağlanmıştır.

هرج ومرج “kaos, kargaşa, düzensizlik” gibi durumlarda kullanılan deyim, Türkçeye “heyecan” olarak yanlış bir anlamla aktarılmıştır. Dolayısıyla metnin retorik bozulmuş ve eşdeğerlik sağlanamamıştır. Bir durumu en etkili anlatma tarzlarında biri olan deyim, çevirmen tarafından kayba uğratılmayarak varsa aynen Türkçe olarak aktarılmalı yoksa uygun olan aynı manaya gelebilecek bir deyimle oluşabilecek kayıp giderilmelidir. Nitekim edebî bir metnin bu tür kayıplara uğratılması, bir bilginin eksik verilmesinden daha büyük bir meseledir. Çevirmen burada Türkçede kaos, kargaşa gibi anlamlara gelen “curcuna çıktı” deyimini kullanabilirdi.

Örnek 9

Kaynak Metin (Arapça)	نحن مسؤولون عن حماية أرواح الناس ومحاصرة الجريمة. ²¹⁷
Erek Metin (Türkçe)	Biz halkın canını korumak zorundayız. Suçları da önlemek ödevimiz. ²¹⁸

²¹⁶ Nar, *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto*, 56.

²¹⁷ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 81.

²¹⁸ Nar, *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto*, 65.

Öneri Çeviri	Biz insanların hayatlarını korumaktan ve suç önlemekten sorumluyuz.
--------------	---

Yukarıdaki örnekte geçen حماية أرواح الناس yani “halkın canını koruma” olarak çevrilen tamlamada *insanlar* ve *halk* birbirleri yerine kullanılarak bir anlam kaybı söz konusu olmadığından eşdeğerlik sağlanmıştır. Kaynak metinde verilen tek bir cümle, hedef metinde iki ayrı cümle olarak verilmiş ve “ödevimiz” ifadesi çevirmen tarafından eklenerek metin anlam olarak zenginleştirilmiştir. Görüldüğü gibi yazar tarafından metne eklenen kelimeler her zaman metinde kayıp oluşturmaz. Aksine metnin anlamını zenginleştirilebilir, netleştirilebilir veya vurgulanmak istenen noktaları daha belirgin hâle getirebilir. Ancak eklenen kelimelerin doğru ve yerinde kullanılması bu noktada önemlidir.

Örnek 10

Kaynak Metin (Arapça)	تذكر بيته وزوجه وأبناءه وأباه. ²¹⁹
Erek Metin (Türkçe)	Evini, karısını, çocuklarını, ebeveynini düşündü. ²²⁰
Öneri Çeviri	Evini, karısını, çocuklarını ve babasını hatırladı.

Hem anne hem baba için kullanılan “ebeveyn” kelimesi yalnızca babayı veya yalnızca anneyi ifade etmek için kullanılmaz. Zira burada çevirmen baba yerine ebeveyn kelimesini kullanarak metinde semantik bir boşluk meydana getirerek anlamsal düzeyde sorun meydana geldiği için eşdeğerliği sağlayamamıştır.

Örnek 11

Kaynak Metin (Arapça)	الأخطر من ذلك كله أن نوازع من الشك أخذت تراود خياله، بدأ يشك في صحة كلام الحاخامات وصحة شروح التلمود. ²²¹
Erek Metin (Türkçe)	Bir kötü şey de bu anda, bu karışıklıkların şuuruna etkisi sonucu hayaletler görmeye başlaması idi. Şimdi hahamların sözünden de Talmut’un hükmünden de şüpheleniyordu. ²²²

²¹⁹ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 82.

²²⁰ Nar, *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto*, 66.

²²¹ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 82.

²²² Nar, *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto*, 66.

Öneri Çeviri	En tehlikelisi ise aklında şüpheler oluşmaya başlamıştı. Hahamların sözlerinin ve Talmut'un açıklamalarının doğruluğundan şüphe duymaya başlamasıydı.
--------------	---

Sırasıyla gidilecek olursa, “bu anda, bu karışıklıkların şuuruna etkisi sonucu hayaletler görmeye başlaması idi” tarzında bir cümle kaynak metinde yoktur. Çevirmen kendisine farklı gelen eşdizimleri serbest çeviriye giderek kendisi çevirmiş ve çeviride anlam kalabalığına sebep olmakla beraber, anlamsız bir cümle oluşturarak erek metinde belirsizlik hâkim olmuştur.

صحّة شروح التلمود ve صحة كلام الحاخامات olmak üzere iki tamlamayı da eksilterek aktarmış ve erek metinde semantik boşluk meydana gelmiştir. Eksiltelen kelime ise صحّة yani “doğruluk” kelimesidir. Ayrıca şüphelendiği Talmut’un hükümleri değil, kaynak metne göre açıklamalarıdır. Dolayısıyla kelime değişime uğramış ve yanlış tercüme yapılmıştır. Zira hükümleri bizzat kitabın kendisine yöneltilmiş bir şüphedir. Hâlbuki şüphelendiği şey kitabın kendisi değil şerhler dediğimiz açıklamalarıdır.

Örnek 12

Kaynak Metin (Arapça)	هيا يا أحبائي أبوكم مُتعب ويريد أن ينام... (ص. 153)
Erek Metin (Türkçe)	Hadi sevgililer babanız çok yorgun uyumak istiyor. (s. 115)
Öneri Çeviri	Hadi yavrularım, babanız yorgun ve uyumak istiyor.

Annenin çocuklarına dediği أحبائي “sevgi” sözcüğü birebir tercümeyle gidilerek “sevgililer” diye aktarılmıştır. Bu tür bir eşdizim Türkçede kullanılmadığı için metinde duygusal ton kaybolmuştur. Bu da erek metinde eşdeğerliğin sağlanamamasına sebep olmuştur.

3.3.2. Sıfat Tamlaması Düzeyinde

Sıfat tamlaması bir isim ile bu ismin niteliğini veya özelliğini belirten başka bir ismin birleşiminden oluşan dil bilimsel bir yapıdır. Bu yapıda sıfat nitelenen ismin sonrasında gelir ve isimle sıfat arasında cinsiyet, sayı ve belirginlik uyumu aranır. Diller arasında sözdizimsel farklılıkların olmasından dolayı sıfat tamlamasının farkına varılması doğru ve sadık bir tercüme için önem arz eder. Çevirmenin esas aldığı kaynak dilin ve çeviriyi

gerçekleştireceği erek dilin yapısına vakıf olması bu noktada işini oldukça kolaylaştıracaktır. Aşağıda kaynak dil Arapçadan erek dil Türkçeye yapılan çevirilerde sıfat tamlaması düzeyinde yaşanan kayıplar ele alınmıştır.

Örnek 1

Kaynak Metin (Arapça)	وليس في دمشق كلها من لا يعرف تلك الحارة الشهيرة المميزة، حارة اليهود... (ص. 8)
Erek Metin (Türkçe)	Her Şamlının çok iyi tanıdığı meşhur semtte, Yahudi mahallesindeyiz. (s.11)
Öneri Çeviri	Şam'ın her yerinde o ünlü ve seçkin mahalleyi bilmeyen yoktur, Yahudi Mahallesi...

Yukarıdaki cümlede geçen örnekte zincirleme sıfat tamlamasına şahit oluyoruz. Çevirmen ise sıfat tamlamasını hedef metinde biçimini değiştirerek vermiş ve stilistik özeliğini bozmuştur. تلك الحارة الشهيرة المميزة tamlamasını, bir sonraki cümlede “mahalle” şeklinde tekrar edecek sözcüğü yani الحارة kelimesine “semt” anlamı yükleyerek “Her Şamlının çok iyi tanıdığı meşhur semt” olarak tercüme etmiştir. Bu ise kelimenin vurgusunu kaybetmesine ve öneminin azalmasına sebep olmuş ve yazarın oluşturmak istediği etki engellenmiştir. Ayrıca الشهيرة ismi “çok iyi tanınan meşhur semt” biçiminde uzatmaya gidilerek anlamı karşılanmıştır. Dolayısıyla anlamsal olarak gereksiz bir açıklamaya gidilmiş ve dil bilgisel anlamda çeviri kaybı yaşanmıştır. المميزة sıfatı metinden çıkartılarak yazarın iletmek istediği mana eksik olarak erek kitleye ulaşmıştır. Kaynak metinde “Dımaşk” olarak geçen özel isim, erek metne “Şamlı” olarak aktarılarak kültürel ikame çevirmen tarafından erek okuyucu kitlesi odaklı çeviri gerçekleşmiştir. Şu hususu unutmamak gerekir ki; her ne kadar günümüzde Dımaşk ve Şam kelimesi birbirleri yerine kullanılsa da Şam, tarihî olarak aslında içerisinde birçok ülkeyi barındıran bir bölgedir. Dımaşk ise Suriye bölgesinin başkentidir. Burada ise Dımaşk kelimesini kullanmasının nedeni o mahallenin tanınırlığından bahsederken Şam bölgesinin tamamını söylemesi okuyucu kitle tarafından metinde mübalağa oluşturacağından zihinlerde semantik boşluk oluşturabilirdi. Ya da roman belgesel tür özelliği taşıdığından geçen özel isimlerin hepsi gerçek bir bilgi dâhilinde paylaşılmış olabilir. Her iki seçenek de göz önünde bulundurulduğunda erek metinde ciddi anlamsal kayıplar ve kaymalar meydana gelebilme ihtimali olacağından dipnot olarak Dımaşk kelimesi açıklanabilir.

Örnek 2

Kaynak Metin (Arapça)	الابواب تبدو صغيرة قليلة الارتفاع، لا يكاد المرء يدخلها إلا منحنياً، ولا تتسع لأكثر من واحد، وكأنها أبواب الدهاليز الغامضة والباب يقودك إلى ممرٍ ملتوٍ كالأفعى. (ص. 8)
Erek Metin (Türkçe)	Özellikle küçük ve alçak kapılarından tanıyoruz. İnsan bu kapılardan başını eğmeden içeri giremez. Yan yana birden fazlası da sığmaz. Yani gizli mahzene giden delikleri andırır. Kapıların ilerisinde ise yılanvari kıvrılan dar koridorlar vardır. (s. 7)
Öneri Çeviri	Kapılar küçük ve alçak görünüyor, insan eğilmeden içeriye giremez ve birden fazla kişi de sığmaz. Esrarengiz mahzen kapıları sizi yılan gibi kıvrılan bir koridora götürüyor.

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi ‘özellikle’, ‘başını’, ‘yanyana’ gibi birden fazla kelime kaynak metne sadık kalınmayarak, olmadığı hâlde çevirmen tarafından etkiyi artırmak için cümlelere dâhil edilmiştir. Dolayısıyla cümleler eklemelerle gereksiz yere uzamış ve metin bağımsız şekilde serbest tercüme edilmiştir. Cümleye “özellikle” kelimesi eklenerek çevirmen yazarın aksine dikkatleri kapı üzerinde toplamıştır. “Tanıyoruz” kelimesi metinde olmadığı hâlde eklemeye yapılarak aynı şekilde metne dâhil edilmiştir. منحنياً kelimesi sadece “eğilerek” denilerek bir semantik boşluk oluşturmazken çevirmen kendini kaynak dilde yazar tarafından ifade edilmeyen hususları hedef metinde açıkça aktarmada kendini yetkili görmüştür. Çevirmen ise bu müdahale hakkını gerekmedikçe kendinde görmemelidir. الدهاليز الغامضة “esrarengiz mahzenler” sıfat tamlaması yanına “delikleri” kelimesini de ekleyerek kaynak metne sadık kalınmamıştır. صغيرة kelimesine derecelendirme katarak “aşırılık” anlamı verilmiş ve “küçük” şeklinde tercüme edilmiştir. Hâlbuki metinde sadece “küçük” kelimesi kullanılmıştır.

Örnek 3

Kaynak Metin (Arapça)	يتردد عليه اليهود لتأدية شعائر دينهم في حرية تامة... (ص. 4)
Erek Metin (Türkçe)	Yahudilerin dinî vazifelerini rahatça icra ederler... (s. 8)
Öneri Çeviri	Yahudiler dinî vazifelerini tam bir özgürlük içinde yerine getirmek için burayı sık sık ziyaret ederler...

Yukarıdaki örnekte geçen حرية تامة sıfat tamlaması “rahatça” kelimesi ile ifade edilmiş manayı hedef metinde verebildiğinden dolayı eşdeğerlik sağlanmıştır. Aynı şekilde عليه يتردد fiili gerçek manasından uzaklaştırılarak başka bir kelime ile karşılanmıştır. Hâlbuki oradaki ‘sık sık giderler’ anlamına gelen bu kelime içerisinde kültürel ve fikrî olarak bilgi taşıyor durumdaydı. Çevirmenin yaptığı gereksiz mana değişimi metni anlam kaybına ve değişimine uğratmıştır. شعائر دينهم isim tamlaması ise “dinlerinin vazifelerini” şeklinde birebir tercüme edilseydi Türkçede anlam kargaşası oluşacaktı. Çevirmen ise cümleyi bir sıfatmış gibi aktararak durumu telafî etmiş ve “dinî vazifeler” olarak çevirisini gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla eşdeğerliği sağlayabilmiştir.

Örnek 4

Kaynak Metin (Arapça)	وإلى جوار الكنيس يقبع محل سليمان الحلاق الذي يتردد عليه كثير من الزبائن اليهود وغير اليهود... (ص. 8)
Erek Metin (Türkçe)	Havranın bitişiğinde de berber Salomon’un yeri, bu adamın girip çıkan müşterilerin çoğu da Yahudi’dir. (s. 4)
Öneri Çeviri	Havranın yakınında, Yahudi ve Yahudi olmayan birçok müşterinin sık sık uğradığı Berber Süleyman’ın dükkânı bulunmaktadır...

Yukarıdaki örnekte tarif edilen Berber Süleyman’ın ismi çevirmen tarafından hedef metinde “Salomon” olarak tercüme edilmiş ve âdeta yerileştirme havasına girilmiştir. Hâlbuki erek dil olan Türkçede de kaynak metinde kullanılan Süleyman ismi kullanılıyor olup Salomon ismi metinde yabancı kalmıştır. Böyle bir kültürel ikameye yazar gitmemişken çevirmen metne müdahale ederek özel isim çevirisinde yanlışlık yapmıştır. Belgesel roman niteliği taşıyan ve çevirisinin özel bir hassasiyet gerektirdiği bu eserde betimlenen yerler, zaman ve kişilerin doğru aktarılması metnin doğruluk ve güvenilirliği bakımından önemlidir. Zira metnin güvenilirliği hedef kitle açısından zedelenebilir. Çevirmenin Berber Salomon olarak aktarmasının sebebi her ne kadar olayın inandırıcılığını artırmak ve metne egzotik bir hava katmak istemesi ihtimali olsa da olayın günümüz Suriye’inde yani bir Arap ülkesinde geçmesi ve isminin orada Salomon olarak değil de Süleyman olarak zikredilmesi ayrıntısı göz ardı edilmiş ve yazarın işine müdahale edilmiştir. Dolayısıyla söz konusu yerde eşdeğerlik sağlanamamış ve çeviri kaybına sebep olmuştur.

جوار kelimesi ise “bitişğinde” olarak tercüme edilmiş ve anlamda daralma meydana gelmiştir. Oysa sözcük “yakınında, çevresinde, etrafında” gibi manalara gelmekte olup yakınında olan şeyin bitişğinde olması demek olmayacağından mekâna müdahale edilmiş ve yanlış kelime dolayısıyla anlamda değişme meydana geldiğinden eşdeğerlik sağlanamamıştır. و غير اليهود yani ‘Yahudi dışında’ kelimesi erek metinden çıkarılmış ve manada Yahudilerin çoğu denilerek eksik bir çeviriye gidilerek metinde aktarılmak istenen bilgi yetersiz verilmiştir.

Örnek 5

Kaynak Metin (Arapça)	إن عشرات من الشبان (الشوام) وبعض عساكر محمد علي، يمشون في حارة اليهود يوزعون نظراتهم يمينا وشمالا، ويحاصرون النسوة السائرات في الطريق بعيونهم النهمة الجائعة. (ص. 6)
Erek Metin (Türkçe)	Bir sürü ipsiz genç ya da Mehmet Ali Paşa’nın askerleri bu mahallede dolaşır. Girip çıkan yolda giden kadınları göz hapsine alırlar. Yiyecek gibi iştah ile bakarlar. (s. 9)
Öneri Çeviri	Onlarca genç (Şamlı) ve Mehmet Ali Paşa’nın bazı askerleri Yahudi Mahallesinden geçer, sağa sola bakıp yolda yürüyen kadınları istekli aç gözleriyle kuşatırlar.

Yukarıdaki örneği verilen parçada geçen الشوام tamlamasında geçen الشوام kelimesi شامي kelimesinin çoğulu olup Şamlılar manasına gelirken çevirmen tarafından duygusal anlamda tercüme edilmiş ve asıl manasından uzaklaştırılarak bambaşka bir anlamla karşılanmıştır. Nitekim nitelenen gençler yolda kadınlara laf atıp onlara edepsizce bakan kimselerdir. Dolayısıyla çevirmen tasvip etmeme durumunu sözcük seçiminde okuyucuya hissettirmek istemiştir. Her ne sebeple olursa olsun çevirmen kaynak metne sadık kalmayıp kendi yorumunu ve düşüncesini katarak sözcüğü aktardığından anlamsal kayıp ve kayma meydana gelmiştir. عشرات onlarca kelimesi bir sürü olarak çevrilmiş ve semantik manada bir boşluk veya eksik bir aktarım meydana gelmediğinden eşdeğerlik sağlanmıştır. حارة اليهود isim tamlaması erek metinde bu mahallede olarak çevrilmiş ve dil bilgisel olarak çeviri kaybı yaşanmıştır. و غير اليهود tipik eşdizimi ise çevirmen tarafında giren çıkan olarak başka bir tipik eşdizimle karşılanarak mana korunmak istenmişse de kaynak metinde ki kastedilen anlamla erek metin arasında eşdeğerlik sağlanamamıştır. في الطريق kelimesine “yol boyunca” olarak ekleme yoluyla çeviri yapılmış ve kaynak metinle erek metne bakınca akıllara, yol boyunca bakmaya devam mı ettiler veya yolda o an bakıp gözlerini başka yöne mi çevirdiler gibi

soruları sordurabildiğinden benzer bir kelime getirilerek eşdeğerlik sağlanmış gibi gözükse de semantik boşluk oluşmuştur. Dolayısıyla eşdeğerlik sağlanamamıştır.

عينهم النعمة الجائعة tamlamasına çevirmen tarafından “yiyecek gibi iştah ile” anlamı verilmiş, dil bilgisi ve kelime düzeyinde tamlamaya sadık kalınmamıştır. Nitekim metinde geçen gözlere ait olan sıfatlar bir sonraki başka bir cümlede ayrı olarak verilmiştir. Dolayısıyla sözü edilen cümlelerin ‘istekli aç gözleriyle’ şeklinde aktarılması eşdeğerliği sağlamış olacaktır.

Örnek 6

Kaynak Metin (Arapça)	لكنه يتمتع بالجنسية الفرنسية ويعيش في دمشق منذ أكثر من ثلاثين عاماً، لقد تخطى آنذاك الخامسة والخمسين من عمره ... (ص. 8)
Erek Metin (Türkçe)	Ama Fransız tebaası olarak bilinir. En az otuz yıldır da Şam’da yaşamaktadır. Yaşı elli beşi çoktan aşmıştır. (s. 11)
Öneri Çeviri	Fakat o Fransız uyrukludur ve otuz yılı aşkın bir süredir Dimaşk’ta yaşamaktadır Yaşı elli beşi aşmıştır.

Yukarıdaki örnekte geçen tamlamada, vatandaşlık ve uyruk gibi anlamlara gelen جنسية kelimesi çevirmen tarafından “tebaa” sözcüğü ile tercüme edilerek çeviride semantik kayıp yaşanmış bu da eşdeğerliği bozmuştur. Çünkü tebaa ve vatandaşlık kelimeleri aynı anlam aralığına sahip olmayan iki ayrı kelimedir. Tebaa her ne kadar devlet koruması altında belli haklara sahip kişileri ifade etse de tam vatandaşlık haklarına sahip değildir. Ancak vatandaşlığı olan bir birey tüm vatandaşlık haklarına sahip dolayısıyla vatandaşlık veya uyruk daha geniş hak ve sorumlulukları içerisinde barındıran bir kavramdır.

Örnek 7

Kaynak Metin (Arapça)	ودق شريف باشا بقبضته على منضدة صغيرة... ²²³
Erek Metin (Türkçe)	Şerif Paşa yumruğunu masaya vurarak... ²²⁴
Öneri Çeviri	Şerif Paşa yumruğunu sehpaye vurarak...

²²³ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 81.

²²⁴ Nar, *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto*, 65.

Yukarıdaki örnekte geçen منضدة صغيرة tamlaması çeviri metinde eksiltilerek verilmiştir. ‘Küçük’ kelimesi metinden çıkarılmış, çevirmen tarafından önemsiz görülerek sözcük düzeyinde bir kayba uğratılmıştır. Hâlbuki burada teftiş henüz tam başlamamışken paşa amacını korkutmadan söylemek istiyor. Dolayısıyla amaç korkutmak değil uygun bir üslupla tam hedefi belirtiyor. Bu yüzden önemsiz gibi görünen bir kelime bile hayal gücünde bir yanlışlık meydana getirmiştir. Direkt çeviri okunduğunda sert bir vuruş akla gelirken ayrıca paşa henüz emin olmadığı bir zanlıya karşı sert davranarak hakkında yanlış tasavvura sebebiyet vermiştir. Çevirmenin önemsiz gördüğü bu kelime metindeki eşdeğerliğin kaybolmasına neden olmuştur. Çevirmen zihinlere küçük masayı getiren “sehpa” kelimesini kullanarak bu kaybın önüne geçebilirdi.

3.3.3. Edat ve Bağlaçlar Düzeyinde

Cümle yapısını oluşturan ve dilin temel yapı taşlarından olan edat ve bağlaçlar, tek başlarına bir anlam ifade etmeyen ama cümlelerin anlaşılmasında büyük öneme sahip olan yapılardır.²²⁵ Nitekim bir cümlelerin yerinde ve doğru ifade edilebilmesi, edat ve bağlaçların isabetli kullanımına bağlıdır.²²⁶ Bir metin çevirisinde ise edat ve bağlaçların cümlede nasıl bir anlamı beraberinde getirdiğini anlamak eşdeğerlik bakımından önem arz etmektedir. Aksi hâlde kayıplar meydana gelecektir. Bu kısımda ise çeviri esnasında edat ve bağlaçlar düzeyinde oluşan kayıplar incelenmiştir.

Örnek 1

Kaynak Metin (Arapça)	بعد أن احتلت قوات محمد على باشا الشام بقيادة ولده إبراهيم باشا (ص. 3)
Erek Metin (Türkçe)	Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa kuvvetlerinin işgalini izleyen günlerdir... (s. 7)
Öneri Çeviri	Mehmet Ali Paşa'nın kuvvetleri, oğlu İbrahim Paşa komutasında Şam'ı işgal ettikten sonra...

Yukarıdaki örnekte بعد edatı “izleyen günler” ifadesi ile çevrilerek serbest bir çeviri yapılmıştır. Hâlbuki hem edat cümlede anlam değişimine uğramış hem de izleyen günler daha geniş bir zaman dilimini ifade ederken, بعد edatı daha dar ve spesifik bir zaman dilimini kapsadığından cümlede eşdeğerlik sağlanamamıştır.

²²⁵ Abdullah Hacıbekiroğlu, “Arap Dilinde ‘Edatların Anlamı’ Sorunu”, *Dini Tetkikler Dergisi* 5/1 (2022), 4.

²²⁶ Halil İbrahim Kocabıyık, “Arap Dilinde Edat ve Bağlaç Kavramlarının Ele Alınması”, *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* 6/3 (2022), 432.

Ayrıca قُوات محمد علي باشا isim tamlamasındaki kuvvetler kelimesi oğlu İbrahim Paşa'ya dayandırılarak anlam değişimi meydana gelmiştir. Oysa kuvvetler İbrahim Paşa'nın sadece komutasındadır. Kuvvetler ise Mehmet Ali Paşa'ya aittir. Dolayısıyla eşdeğerlik sağlanamamış ve belgesel türü romanda yanlış bilgi verilerek metne güvensizlik hâkim olmuştur.

Örnek 2

Kaynak Metin (Arapça)	وليس في مدينة دمشق كلها من لا يعرف الأب توما، او البادري توما كما يسمونه...
Erek Metin (Türkçe)	Şam'da Tom Baba'yı da tanımayan yoktur. Ya da meşhur olan ünvanıyla Padre Tomaso'yu...
Öneri Çeviri	Şam'da Tom Baba ya da onların dediği gibi Peder Thomas'ı tanımayan kimse yoktur.

Yukarıdaki örnekte geçen gibi anlamına gelen كما يسمونه, çeviride “meşhur olan ünvanıyla” ifadesi ile tercüme edilmiş ve eşdeğerlik sağlanamamıştır. Yazar kendinden yorumlar katarak edatı işlev dışı bırakmıştır. Bu ise anlamda çarpıtmaya sebep olmuştur. Şam'ın Dimaşk olarak çevrilmesi durumunu yukarıda ele almıştık.

Örnek 3

Kaynak Metin (Arapça)	لأن هذا المرض كان كثير الانتشار في تلك الأيام، وكان يأتي على هيئة موجات وبائية عنيفة تكتسح المدن والقرى وتخلف وراءها الكثير من الشقاء والأحزان والعاهات، بل كثيرا ما كانت تترك جيشا بأكمله مجموعة متناثرة من الجثث والعفن والبلاء... (ص. 9-10)
Erek Metin (Türkçe)	Çünkü bugünlerde, bu hastalık alabildiğine yaygınlaşmıştır. Öyle bir salgın ki; girdiği bölgede insanları yere serip geçiyor. Dolu vurmuş gibi... Şehirler, köyler, bölgeler perişan oluyor... Devlet gücü de ulaşmıyor, engelleyemiyor. Ne devleti, orduları yeniyor. Askerî birlikler bile baskına uğramışçasına, yarıya dörtte bire iniyor. Ölülerden daha kötüsü, sakat kalanlar kör, sağır, dilsiz, hatta akli bozukluklara bile sahip oluyor. Peşinde ahu vah, çile ve perişanlık bırakıp başka bölgelere sığıyor... (s. 12)

Öneri Çeviri	Çünkü bu hastalık o günlerde çok yaygındı ve şiddetli salgın dalgaları şeklinde gelir, şehirleri ve köyleri silip süpürür geride çok sayıda sefalet, üzüntü ve sakatlık bırakırdı. Hatta çoğu zaman bütün bir orduyu dağılmış cesetler ve felaket hâlinde getirirdi.
--------------	--

Yukarıdaki örnekte geçen على edatı ve sonrasında gelen هيئة موجات وبائية عنيفة ifadesi çevirmen tarafından göz ardı edilerek bambaşka bir tabir olan dolu vurmuş gibi deyimiyile ifade edilerek yerli olan ibare gereksiz bir yerlileştirilmeye maruz bırakılmıştır. في تلك الأيام yani anlamı o günlerde olan ifadeyi bugünlerde diye tercüme ederek metnin bağlamını bozmuş ve anlamında kayma çevirisinde ise kayıp meydana gelmiştir. Ayrıca birçok yerde metin, çevirmen tarafından ekleme yöntemi kullanılarak kaynaktaki metin sözcüğünü kullanılmadan açıklama yoluyla erek metinde betimleniyor. Örneğin kaynak metindeki ‘Devlet gücü de ulaşamıyor, engelleyemiyor. Ne devleti, orduları yeniyor. Askerî birlikler bile baskına uğramışçasına, yarıya dörtte bire iniyor. Ölülerden daha kötüsü, sakat kalanlar kör, sağır, dilsiz, hatta akli bozukluklara bile sahip oluyor.’ ibaresi tamamen yazarın kendi eklemesidir. Türkçede ağlayıp sızlanma anlamına gelen ve ahu vah olarak tercüme ettiği العاهات kelimesi ise yerlileştirilmeye çalışılmış lakin yanlış tercüme edilerek erek metinde eşdeğerlik sağlanamamıştır. Zira sözcük aslında sakatlık, özür, kusur vb. manalarına gelmektedir. Çevirmen burada sahte dostu fark edemeyip gerçek dost zannına kapılarak kelime benzerliğinden yola çıkarak yanlış tercümeyle sebep olmuş bu durum ise beraberinde semantik boşluğu meydana getirmiştir.²²⁷ “perişanlık bırakıp başka bölgelere sığıyor”, ifadeleri aynı şeklide yazarın kendi cümleleridir. Görüldüğü gibi yazar bu çeviride de metne sadık kalmamış ve kendi yorum ve duygularıyla kaynak metni erek metinde yorumlayarak eklemeler ve çıkarmalarla âdeta paragrafı baştan yazmıştır.

Örnek 4

Kaynak Metin (Arapça)	بعض السهرات الليلية يتدارسون فيها أمور العلم والدين والسياسية... (ص. 10)
Erek Metin (Türkçe)	İlmî, dinî hatta siyasi konuları tartışmaya başladılar mı, şafakla kendilerine gelirler... İşte böyle bir sohbetindeydi. (s.13)
Öneri Çeviri	Bazı akşamlar ilmî, dinî ve siyasi konuları birlikte çalışırlar...

²²⁷ Suçin, Öteki Dilde Var Olmak Arapça Çeviride Eşdeğerlik, 131-132.

Yukarıdaki örnekte geçen ‘başladılar mı, başladılar mı, şafakla kendilerine gelirler...’ ibaresi yazar tarafından eklenerek oluşturulmuştur. Cümlede şafakla bu ilmî oturumun sonlandığı izlenimi verilse de kaynak metinde böyle bir bilgi mevcut değildir. Aynı şekilde. İki veya daha fazla kelimeyi, cümleyi veya ifadeyi birleştirmek için kullanılan و bağlacı ikinci kısımda ‘hatta’ olarak verilerek yanlış tercüme edilmiş ve dolayısıyla çeviride kayıp yaşanmıştır. تدارس birlikte okumak, karşılıklı çalışmak anlamlarına gelen fiil ise yanlış tercüme edilmiş ve böylece eşdeğerlik sağlamamıştır.

Örnek 5

Kaynak Metin (Arapça)	الإنسان ليس الحقيقة كلها، بل هو جزء منها... (ص. 11)
Erek Metin (Türkçe)	İnsan gerçeğin kendisi değil ki, belki bir parçasıdır. (s.13)
Öneri Çeviri	İnsan gerçeğin tamamı değil, onun bir parçasıdır...

Yukarıdaki örnekte Türkçeye ‘belki’ olarak çevrilen بل edatı yanlış tercüme edilerek çeviride kayıp yaşanmasına sebep olmuştur. Kaynak metinde bir ihtimallik söz konusu değilken erek metinde olasılık durumu ortaya çıkmış ve semantik bir boşluk oluşmuştur. Zira بل Arapçada *aksine*, *bilakis*, *daha doğrusu* gibi anlamlara gelebilirken, manaya istisnai bir durum, artı veya fazlası bir durum ya da karşıtlık katar. Erek metindeki gibi olasılık durumunu Arapçada başka edatlar vardır.

Örnek 6

Kaynak Metin (Arapça)	قال في إصرار وعنف: تلك أوامر (التلمود)... ودم المسيحي الممزوج بالدقيق له فعل السحر يا امرأة... ثم عاد يقول: (ص. 22)
Erek Metin (Türkçe)	Adam ısrarla tekrarladı: Bu Talmut’un emrindendir. Karıcığım; unla Hristiyan kanını karıştırarak yapılır...Ve fakat aniden sözünü değiştirdi. (s. 21)
Öneri Çeviri	Israrla ve öfkeyle söyledi: Kadın! Bunlar Talmut’un emirleridir. Unla karıştırılmış Hristiyan kanının sihir etkisi vardır. Sonra sözlerine şöyle devam etti:

Yukarıdaki örnekte, adamın öfkeli ve ısrarla bastırdığı cümlede karıcığım hitabını kullanması cümlelerin akışını bozmaktadır. Zira adam kaynak metinde de geçtiği gibi karıcığım değil, يا امرأة yani “kadın” hitabını kullanmıştır. Dolayısıyla eşdeğer sağlanamamış ve cümle bağlamı bozulmuştur. Sonra gibi anlamlara gelen ثم bağlaşıklık aracı metinde ‘ve fakat’ olarak serbest çeviriye gidilmiş ve cümlede bağlamsal uyum bozulmuş, dil bilgisel yapı olumsuz etkilenmiştir. Zira Türkçede, Arapçanın aksine cümle ‘ve’ ile başlamaz, kaynak metinde başlasa bile çıkarım yoluna başvurulur ya da başka bir terimle telafi edilir. Bunun sebebi ise iki dilin farklı metinsel bağlaşıklık araçlarına sebep olmasıdır.²²⁸

3.3.4. Kültürel ve Sözcük Düzeyinde

Bu bölümde erek metinde sözcük ve kültür düzeyinde yaşanan çeviri kayıpları incelenmiştir.

Örnek 1

Kaynak Metin (Arapça)	اغفر لي يا أبتاه... أنا أصلي وأصوم لكن عطر النساء يدير رأسي، ولهذا تزوجت ولا أستطيع أن أتصور رجلا طبيعيا بدون امرأة. ²²⁹
Erek Metin (Türkçe)	Muhterem peder beni bağışla, ben ibadet eder perhiz tutarım ama kadın kokusu başımı döndürür. Bu yüzden evlendim ve normal bir insanın kadınsız yaşayabileceğini de aklıma sığdıramıyorum. ²³⁰
Öneri Çeviri	Beni bağışla peder, ben namaz kılar oruç tutarım. Ama kadın parfümü başımı döndürür, bu yüzden evlendim ve kadınsız normal bir erkek düşünemiyorum.

Yukarıdaki örnekte geçen أصوم yani oruç tutmak fiili perhiz tutmak olarak tercüme edilmiştir. Fakat bu iki kelime iki farklı uygulamadır. Farklı bağlam ve amaçlarla yapılmıştır. Nitekim perhiz belirli yiyeceklerden veya uygulamalardan uzak durmayı ifade eder. Katoliklerin cuma günleri et yememeleri gibi... Hristiyan dinî kültürüne ait olan kelime çevirmen tarafından metne dâhil edilerek dilsel zenginliği artırmak istese de uygun olmamıştır. Dolayısıyla kaynak metin kültürü erek metne aktarılmadığından eşdeğerlik sağlanamamıştır. Ayrıca رجل altanlamalı kelimesi, erek metinde üstanlamalı bir kelime olan insan olarak tercüme edilmiş bu ise çeviride kayıp yaşanmasına sebep olmuştur. Çevirmen

²²⁸ Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak Arapça Çeviride Eşdeğerlik*, 233.

²²⁹ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 12.

²³⁰ Nar, *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto*, 14.

“Beni bağışla peder, ben namaz kılar oruç tutarım. Ama kadın parfümü başımı döndürür, bu yüzden evlendim ve kadınsız normal bir erkek düşünemiyorum”, cümlesi ile hem kültür hem de sözcük düzeyinde yaşanan bu kaybı engelleyebilirdi.

Örnek 2

Kaynak Metin (Arapça)	أنا أريد أن أكون تقياً مثلك... ²³¹
Erek Metin (Türkçe)	Ben de senin gibi mükemmel olmak istiyorum. ²³²
Öneri Çeviri	Ben de senin gibi takvalı olmak istiyorum.

Yukarıdaki örnekte geçen تقى kelimesi erek metinde yazar tarafından “mükemmel” olarak serbest tercüme edilmiş ve semantik boşluk oluşturmuştur. Nitekim kelime Türkçeye yerleştiğinden dolayı kültürel ikame yöntemiyle tercüme edilebilirdi.

Örnek 4

Kaynak Metin (Arapça)	سنعرف كيف ننطقك بالحقيقة... خذوه... (ص. 80)
Erek Metin (Türkçe)	Şimdi göreceğiz, nasıl söyleyeceksin gerçeği. Alın bakayım... (s. 65)
Öneri Çeviri	Gerçeği sana nasıl konuşturacağımızı anlayacağız... Alın bunu!

Yukarıdaki konuşturmak ننطق fiili, metinde değişime uğramış ve anlamda kayma ya sebep olmuştur. Dolayısıyla sözcük düzeyinde yaşanan bu kayıp eşdeğerliğin sağlanamamasına sebep olmuştur.

Örnek 5

Kaynak Metin (Arapça)	ردّ الشيخ: يقول: (إن أكرمكم عند الله أتقاكم) [الحجرات: 13] ويقول: (من أجل ذلك كتبنا على بني إسرائيل أنه من قتل نفسا بغير نفس أو فساد في الأرض فكأنما قتل الناس جميعا) [المائدة: 32]. ²³³
Erek Metin (Türkçe)	Hoca tekrarladı:

²³¹ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 40.

²³² Nar, *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto*, 37.

²³³ Kilani, *Haretü'l-Yehud*, 123.

	Allah diyor ki: <i>Sizin en üstünüz Allah'ın yasaklarından sakınanlarıdır.</i> Yine diyor ki; <i>Kim bir insanı haksız yere öldürür veya yeryüzünde fesat çıkarırsa bütün insanları öldürmüş gibi olur.</i> (s. 94)
Öneri Çeviri	Hoca cevap verdi: Allah derki; {Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır} (Hucurat,13) ve der ki: {İşte bu yüzdendir ki İsrailoğullarına şöyle yazmıştık: Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın (haksız yere) bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur.} (Maide 5/32)

Yukarıdaki örnekte kaynak metinde biri Hucurat diğeri Maide olmak üzere iki ayetin numaralarıyla verilmiştir. Lakin hedef metinde çevirmen tarafından ayet numaraları verilmemiştir. Bu ise, büyük problemleri beraberinde getiren bir hatadır. Bu problemlerden bazıları; a) Ayet numaraları olmadan, okuyucular orijinal metne başvuramayabilir ve yanlış yorumlar yapabilirler. b) Ayetler farklı niyetlerle yanlış yorumlanabilir veya manipüle edilebilir. Bu ise ayetlerin orijinal bağlamdan kopararak veya eksik ve yanlış bir şekilde çevrilerek manipüle edilmesi demektir. Nitekim okuyucular hangi ayetin çevrildiğini bilmedikleri için bu tür manipülasyonların farkına varamazlar. Bu durum ise dinî ve ideolojik amaçlarla ayetlerin kasıtlı olarak yanlış yorumlanması ve belirli bir görüşü desteklemek için kullanılmasına yol açabilir.

“*Kim bir insanı haksız yere öldürür veya yeryüzünde fesat çıkarırsa bütün insanları öldürmüş gibi olur.*” Maide suresi 32. ayet çevirmen tarafından eksik çevrilmiştir. Ayet numarası da vermediğinden doğruluğun tespit edilmesi güçleşmiştir. İsrailoğullarına şöyle yazmıştık ibaresi erek metinden çıkarılmıştır.

Dinî hassasiyet gerektiren bu durumu çevirmenin gözden kaçırmaması sebebiyle çeviride kayıp meydana gelmiştir. Oldukça hassasiyet gerektiren bu durum çevirmene ve metne olan güveni kırmıştır. Sözcük düzeyinde yaşanan bu kayıp ayet ve numaralarının dipnotta verilmesiyle giderilebilirdi.

Örnek 6

Kaynak Metin (Arapça)	صاح الحاخام : -الحرية... (ص.125)
-----------------------	-------------------------------------

Erek Metin (Türkçe)	Babam haykırdı: Ey hürriyet! (s.94)
Öneri Çeviri	Haham haykırdı: Özgürlük...

Yukarıdaki örnekte geçen الحاحم yani haham kelimesi babam olarak tercüme edilmiş anlamsız bir mana erek metne hâkim olmuştur. Dolayısıyla sözcük düzeyinde yaşanan bu kayıp yüzünden eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Örnek 7

Kaynak Metin (Arapça)	سعل، ثم نظر إليها في تقدير: (ص.137)
Erek Metin (Türkçe)	Adam hafif öksürerek, karısına takdirle baktı. (s.104)
Öneri Çeviri	Öksürdü, sonra hayranlıkla ona baktı.

Yukarıdaki örnekte geçen “hafif” kelimesi çevirmen tarafından ekleme yoluyla erek metne eklenmiş dolayısıyla eşdeğerlik sağlanamamıştır. Ayrıca takdirle ona baktı gibi az kullanılan bir eşdizim yerine hayranlıkla ona baktı cümlesini kullanması hem metnin okunabilirliğini artıracak için hem de anlamı etkilemeyip eşdeğerliği sağlayacak için tercih edilebilirdi.

Örnek 8

Kaynak Metin (Arapça)	لا انام الليل. تلهيني الأفكار القاسية. (ص. 137)
Erek Metin (Türkçe)	Karanlık düşünceler kavuruyor, gece boyunca (s. 105)
Öneri Çeviri	Geceleri uyuyamıyorum. Acımasız düşünceler beni tüketiyor.

Yukarıdaki örnekte geçen لا انام الليل, Türkçesi “gece uyumuyorum” olan ifade metinden tamamen metinden çıkarılarak tercüme edilmiş dolayısıyla eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Örnek 9

Kaynak Metin (Arapça)	من اليسير أن يضحي المرء بنفسه ويتقبل الموت بشجاعة. (ص. 148)
Erek Metin (Türkçe)	Bir insanın cesaretle ölüme koşması ve kendini feda etmesi mümkündür. (s. 112)

Öneri Çeviri	İnsanın kendini feda etmesi ve ölümü cesaretle kabul etmesi kolaydır.
--------------	---

Yukarıdaki örnekte geçen koşması fiili hedef metinde olmayıp yazar tarafından asıl fiil değiştirilerek anlamda kayma meydana gelmiştir. Nitekim kaynak metinde geçen asıl fiil kabullenmek fiilidir, koşmak fiili değil... Dolayısıyla eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Örnek 10

Kaynak Metin (Arapça)	رافقتك السلامة... (ص. 159)
Erek Metin (Türkçe)	Seni ısmarladım. (s. 117)
Öneri Çeviri	Allah’a ısmarladık.

Yukarıdaki örnekte geçen رافقتك السلامة ifadesi kültürel odaklı bir eşdizimdir. Birebir tercümenin mümkün olmadığı kültürel odaklı ifadelerde ise iletişimsel çeviriye başvurulabilirken çevirmen bunu ihmal etmiş ve metinde anlamsız bir mana ortaya çıkmıştır.

Birebir tercüme ile güvenlik sana eşlik etsin, demek olan cümle böyle bir eşdizimin Türkçede olmaması nedeniyle çevirisi hâlinde anlamsız bir hava oluşturacağından Allah’a ısmarladık, hoşça kal gibi Türkçede kullanılan eşdizimlerden biri seçilerek iletişimsel çeviriye başvurulabilirdi.

SONUÇ

Bu çalışma, Arapçadan Türkçeye çevirisi yapılan *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto* adlı romanın çevirisinde karşılaşılan dil bilgisel sorunları incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada elde edilen bulgulardan yola çıkılarak iki dil arasındaki dil bilgisel farklılıkların, çeviri sürecinde çeşitli zorluklara ve anlam kayıplarına yol açtığı söylenilebilir. Nitekim Araştırma kapsamında incelenen metinde en sık karşılaşılan dil bilgisel sorunlar şu başlıklar altında sıralanabilir: a) İsim ve sıfat tamlamaları: Arapçada isim ve sıfat tamamlamalarının yapısı Türkçedekinden farklıdır. Arapça da isim tamlamaları muzaf- muzafun ileyh yapısıyla oluşturulurken, Türkçede isim tamlamaları daha basit bir yapıdadır. Bu farklılık çeviride anlamın tam olarak karşılanamamasına neden olduğundan metinde isim ve sıfat tamlaması düzeyinde bazı kayıplara rastlanılmıştır. b) Bağlaç kullanımı: Arapçanın bağlaç sistemi Türkçeye uyarlanmasında zorluklar yaratmaktadır. Arapça cümleler arasında bağlaç kullanımı Türkçedekinden farklı olduğundan metinde cümlelerin akıcılığı ve anlam bütünlüğü açısından bazı sorunlara yol açmıştır. c) Kültürel kayıplar: Arapçadan Türkçeye yapılan bu çeviride dil bilgisel kayıpla beraber kültürel unsurlardan kaynaklanan anlam kayıpları da yaşanmıştır. d) Sözcük düzeyinde kayıplar: Gerek kelimenin değiştirilerek gerek metinden çıkarılarak gerekse fiil çekimlerinin yerinde tercüme edilememesiyle gerek metinde kayıplar oluşmuştur.

Metnin geneline bakarak çevirmenin eşdeğerliği korumaya çalıştığı ancak bazı noktalarda da bu hususun dikkate alınmadığı söylenilebilir. Bu ise yazar ve çevirmenin metindeki amaç farklılığından dolayı olduğu söylenilebilir. Nitekim yazarın metinde vurgulamak istediği alanlar, çevirmenin vurgulamak istediği alanlardan farklı olabilir. Aynı şekilde kaynak metnin okuyucu kitlesine iletmek istediği mesajla, çevirmenin erek okuyucu kitlesine iletmek istediği mesaj aynı olmayabilir. Bu gibi sorunlar ise erek metinde birtakım kayıplar meydana getirerek eşdeğerliği olumsuz etkilemiştir. Dolayısıyla bu sorunların çeviri kalitesinde düşüş meydana getirdiği tespit edilmiştir.

Araştırmanın başında yer verilen hipotezler değerlendirildiğinde; Arapçadan Türkçeye yapılan sözü edilen çeviride özellikle, sözcük ve kültürel kavramalar, isim ve sıfat

taamlamaları, bağlaç ve edatlar düzeyinde dil bilgisel olarak kayıplar yaşanmış ve bu kayıplar çevirinin doğruluğunu ve anlaşılabilirliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Meydana gelen kayıpların nedeni ise; iki dilin yapı, işlev ve kullanım farklılıklarından dolayı olduğu kadar çevirmen tarafından göz ardı edilen veya basit sayılmış kavramlara karşı uyguladığı ekleme, çıkarma ve değiştirme gibi taktikler sebebiyle olduğu da söylenilebilir.

Bu çalışma Arapçadan Türkçeye çeviri yapan çevirmenler ve çeviri eğitimi alan öğrenciler için önemli bir kaynak oluşturmıştır. Elde edilen bulgular, dil bilgisel sorunların farkına varılması ve bu sorunların nasıl aşılabileceği konusunda yol gösterici niteliktedir. Ayrıca çeviri kuramı ve pratiğine katkı sağlayarak iki dil arasında daha doğru ve anlamlı çevirilerin yapılmasına olanak tanımaktadır. Çalışma çeviri sürecinde karşılaşılan dil bilgisel zorlukların anlaşılmasını sağlayarak çevirmenlerin daha bilinçli ve dikkatli olmalarına katkıda bulunacaktır.

Araştırmamız belirli bir kitap çevirisi üzerine odaklanmıştır. Dolayısıyla tüm çeviri süreçlerini kapsayacak genişlikte değildir. Ayrıca dil bilgisel kayıpların tespiti ve analizi subjektif değerlendirmelere dayanmakta olup farklı araştırmacılar tarafından farklı sonuçlar elde edilebilir. Dolayısıyla araştırmanın örneklem büyüklüğü genelleme yapmayı zorlaştırabilir. Gelecek çalışmalarda daha geniş bir örneklemle farklı metin türleri (hukuki, teknik, bilimsel) çalışılabilir. Bununla beraber dil bilgisel kayıpların okuyucular üzerindeki etkilerini ölçen deneysel çalışmalar yapılırsa, çevirilerin niteliğini artırma yönünde önemli bilgiler elde edilebilir.

Elde edilen bulgular çeviri pratiğinin geliştirilmesi ve dil bilgisel sorunların daha iyi yönetilmesi için önemli bilgiler sunmaktadır. Bu çalışma çevirmenler ve çeviri eğitimi alan öğrenciler için yol gösterici nitelikte olup, çeviri sürecindeki dil bilgisel sorunlarının anlaşılmasına ve çözümlenmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan. *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilim I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1979.
- Aksoy, Berrin. *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2002.
- Aljazeera. “Najeeb Kilani”. 15 Şubat 2024. Erişim 21 Nisan 2024. <https://www.aljazeera.net>
- Alukah. “Hivar Mea’r-Rivai’l-Kabir Nejeeb Kilani”. Erişim 25 Kasım 2023. https://www.alukah.net/literature_language/0/129/-الكيلاي-نجيب-الكبير-الروائي-مع-الحوار-رحمه-الله-تعالى/
- Arat, Reşid Rahmeti. *Türk Dünyası El Kitabı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1992.
- Armaoğlu, Fahir. *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997.
- Baker, Mona. *In Other Words*. London and New York: Routledge, 1992.
- Boztaş, İsmail. “Çeviri, Çevirmen, Dil Bilim İlişkisi, Çeviride Eşdeğerlik ve Kayıplar”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (1993), 55-65.
- Catford, John Cunnison. *A Linguistic Theory of Translation*. London: Oxford University Press, 1965.
- Civelek, Yakup - Baran, Ercan. “Necip Mahfuz’un ‘Bedletü’l-Esir (Esir Üniforması)’ Adlı Hikâyesinin Türkçe Çevirileri ve Film Uyarlaması Üzerine Bir Değerlendirme”. *Nüşa* 51 (2020), 215-246.
- Demirezen, Mehmet. “Çeviride Eşdeğerlik Sorunu”. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 8/1 (1993), 221-230.
- Demirezen, Mehmet. “Çeviride Kayıplar Sorunu”. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi* 1 (1991), 115-128.
- Durmuş, İsmail. “Necip Kilani”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ek-2/65-67. İstanbul: TDV Yayınları, 2019.
- Er, Rahmi. *Modern Mısır Romanı -I (1914-1944)*. Ankara: Hece İnceleme, 2021.
- Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım, 2009.

- Ferhat, Haşim. *Hareketü't-Terceme fî Mısır Dirase Bibliyometriyye li'l-İtticahati'l-Adediyye ve'n-Nev'iyye*, ts.
- Fettuh, Mahmut. "el-İktiradü'l-Lügavi İnde'l-Cahız Beyne Delaleti't-Tesil ve'l-İhmal". *el-Lügatü'l-Arabiyye* 16/1 (2014), 63-81.
- Feyzi, Muhammed. *Katilü Hamza*. İstanbul: Beka Yayınları, 1991.
- Gutas, Dimitri. *Yunanca Düşünce Arapça Kültür*. çev. Lütfü Şimşek. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003.
- Hacıbekiroğlu, Abdullah. "Arap Dilinin Yapısından Kaynaklanan Çeviri Zorlukları". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/1 (2020), 63-84. <https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.637402>.
- Hacıbekiroğlu, Abdullah. "Arap Dilinde 'Edatların Anlamı' Sorunu". *Ulum Dinî Tetkikler Dergisi* 5/1 (2022), 1-16. <https://doi.org/10.54659/ulum.1098674>.
- Halman, Talat Sait. "Yaratıcı Çeviri". *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi* 330 (1979).
- Holmes, James. *Translated!: Papers on Literary Translation and Translation Studies*. Amsterdam: Rodopi, 1988.
- Jakobson, Roman. "On Linguistic Aspects of Translation". *Harvard University Press*. Cambridge, 1959.
- Karavin, Harika. "Çeviri Kuramları Bağlamında Eşdeğerlik Kavramının İzini Sürmek". *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (2016), 125-144.
- "Kelimeler". Erişim 21 Ekim 2023. kelimeler.gen.tr
- Kilani, Necip. *Adaü'l-İslamiyye*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1981.
- Kilani, Necip. *Afaku'l-Edebi'l-İslami*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1985.
- Kilani, Necip. *Ala Ebvabi Hayber*. Tanta: Darü'l-Beşir, 2001.
- Kilani, Necip. *Ala Esvari Dimaşk*. Kahire: Darü'l-Urube, 1958.
- Kilani, Necip. *Amalikatü's-Şimal*. Kahire: Darü's-Sahve, 2012.
- Kilani, Necip. *Ardü'l-Enbiya*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *Asrû's-Şüheda*, 1971.
- Kilani, Necip. *Azraü Cakarta*. Kahire: Darü's-Sahve, 2013.
- Kilani, Necip. *Dümüu'l-Emir ve Kısas Uhra*. Kahire: Darü's-Sahve, 2013.
- Kilani, Necip. *Edebü'l-Etfal fî Dav'i'l-İslam*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1986.
- Kilani, Necip. *Egani'l Gureba*. Beyrut, 1972.
- Kilani, Necip. *Ehlü'l-Hamidiyye*. Kahire: Darü's-Sahve, 2013.
- Kilani, Necip. *el-Alemü'd-Dayyık ve Kısas Uhra*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.

- Kilani, Necip. *el-Gızaü ve 's- Sıhha*. Kahire: Darü'l-Ulum, 1985.
- Kilani, Necip. *el-İslam ve Hareketü'l-Hayat*. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1988.
- Kilani, Necip. *el-İslam ve Hareketü'l-Hayat*. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1992.
- Kilani, Necip. *el-İslamiyye ve 'l-Kuva'l-Muzadde*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1984.
- Kilani, Necip. *el-İslamiyye ve 'l-Mezahibü'l-Edebiyye*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1986.
- Kilani, Necip. *el-Kabus ve Kısas Uhra*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1997.
- Kilani, Necip. *Ellezine Yahterikun*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *el-Müctemau'l-Mariz*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1981.
- Kilani, Necip. *el-Vechü'l-Muzlim li'l-Kamer*. Beyrut: Daru İbni Hazm, 1998.
- Kilani, Necip. *el-Yevmü'l-Mev'ud*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *Emiretü'l-Cebel*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1998.
- Kilani, Necip. *en-Nida'ü'l-Halid*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1965.
- Kilani, Necip. *er-Racülüllezi Amene*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *er-Rayatü's-Sevda*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1998.
- Kilani, Necip. *er-Rebiu'l-Asıf*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1999.
- Kilani, Necip. *et-Tariku't-Tavil*. Kahire: Darü's-Sahve, 1960.
- Kilani, Necip. *et-Tarik ila İttihad İslami*. Trablus: Mektebetü'n-Nur, 1962.
- Kilani, Necip. *et-Tesgıfu' Sıhhi lit-Tullabi ve'l Efradi'l- Müctema*. Kahire: Darü's-Sahve, 2013.
- Kilani, Necip. *ez-Zillü'l-Esved*. Beyrut: Darü'n-Nefais, 1982.
- Kilani, Necip. *Farisü Hevazin ve Kısas Uhra*. Kahire: Darü's-Sahve, 2012.
- Kilani, Necip. *fı Rihabi Tıbbı'n-Nebevi*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1975.
- Kilani, Necip. *fı'z-Zalam*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *Habibeti Sarayefo*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *Hamametü's-Selam*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1987.
- Kilani, Necip. *Haretü'l-Yehud Demün li-Fatiri Sahyun*. Kahire: Darü's-Sahve, 2012.
- Kilani, Necip. *Havle'd-Din ve'd-Devle*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1971.
- Kilani, Necip. *Havle'l-Kıssati'l-İslamiyye*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1992.
- Kilani, Necip. *Havle'l-Mesrahi'l-İslami*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1985.
- Kilani, Necip. *Hikâyatü Tabib*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1999.
- Kilani, Necip. *Hikâyetü Cadullah*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *İkbal eş-Şairü's-Sair*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *İmraetü Abdilmütecelli*. Kahire: Darü's-Sahve, 2013.

- Kilani, Necip. *İnde'r-Rahil*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1994.
- Kilani, Necip. *İtirafatü Abdülmütecelli*. Kahire: Darü's-Sahve, 2013.
- Kilani, Necip. *Kadıyyetu Ebü'l Futuh eş-Şirkavi*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *Katilü Hamza*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *Kefrü't-Tamain*. Kahire: Darü's-Sahve, 2014.
- Kilani, Necip. *Keyfe Elgaki*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1987.
- Kilani, Necip. *Kıssatü Aids*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1986.
- Kilani, Necip. *Leyali Türkistan*. Kahire: Darü's-Sahve, 2013.
- Kilani, Necip. *Leyali's-Sühad*. Kahire: Darü's-Sahve, 2013.
- Kilani, Necip. *Leyl ve Gadban*. Kahire: Darü's-Sahve, 2012.
- Kilani, Necip. *Medhal ile'l-Edebi'l-İslami*. Doha: Darü'l-Kütübi'l-Katariyye, 1987.
- Kilani, Necip. *Medinetü'l-Kebair*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2001.
- Kilani, Necip. *Meliketü'l-İneb*. Kahire: Darü's-Sahve, 2012.
- Kilani, Necip. *Memleketü'l-Beluti*. Kahire: Darü's-Sahve, 2012.
- Kilani, Necip. *Mevakibü'l-Ahrar*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *Mevidüna Gaden ve Kısas Uhra*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *Muhacir*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1986.
- Kilani, Necip. *Muhakemetü'l-Esved el-Ansi*. Beyrut: Daru İbni Hazm, 1998.
- Kilani, Necip. *Müstakbelü'l-Alem fi Sihhati't-Tıfl*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1979.
- Kilani, Necip. *Müzekkiretü'd-Duktur Necib el-Kilani*. Kahire: Darü's-Sahve, 2016.
- Kilani, Necip. *Nahnü ve'l İslam*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1978.
- Kilani, Necip. *Nihayetü Tağıye*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *Nurullah*. 2 Cilt. Kahire: Darü's-Sahve, 2014.
- Kilani, Necip. *Nurullah*. 2 Cilt. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *Ramazan Habibi*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *Re'sü'ş-Şeytan*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *Rical ve Ziab*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1987.
- Kilani, Necip. *Ricalullah*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *Rihle ilallah*. Kahire: Darü's-Sahve, 1979.
- Kilani, Necip. *Rihleti mea'l-Edebi'l-İslami*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1985.
- Kilani, Necip. *Savm ve Sihhat*. Beyrut: Darü'l-Ulum, 1982.
- Kilani, Necip. *Şevki fi Rukbi'l-Halidin*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1988.
- Kilani, Necip. *Tahte Rayeti'l-İslam*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1982.

- Kilani, Necip. *Talaiu'l-Fecr*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2005.
- Kilani, Necip. *Tecrübeti'z-Zatiyye fi'l-Kıssati'l-İslamiyye*. Kahire: Darü's-Sahve, 2015.
- Kilani, Necip. *Umer Yazher fi'l-Kuds*. Kahire: Darü's-Sahve, 2012.
- Kocabıyık, Halil İbrahim. "Arap Dilinde Edat ve Bağlaç Kavramlarının Ele Alınması". *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* 6/3 (2022).
- Koller, Werner. *Equivalence in Translation Theory*. Heidelberg: Quelle and Meyer, 1989.
- Korkmaz, Beyza Nur - Hacıbekiroğlu, Abdullah. "Necip Kilani'nin Edebî Üslubu: Haretü'l-Yehud Demün li-Fatiri Sahyun Eseri Bağlamında". *Batman Akademi Dergisi* 8/1 (2024), 81-93.
- Küzeci, Deniz. "İlişkiler Bağlamında Dil, Yazın, Kültür, Toplum ve Eğitim". *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 39 (2018), 109-124.
- Maktabah. "Najeeb Kilani". 18 Mart 2024. <https://maktabah.net>
- Mevsuatü'l-Akhdar li'l-Kütüb. "Kütübü Najeeb Kilani". 20 Mart 2024. <https://a5dr.com>
- Nar, Ali. *Yahudinin Kanlı Çöreği Getto*. Elif Yayınları, 2016.
- Neelwefurat. "Najeeb Kilani". 12 Nisan 2024. <https://www.neelwafurat.com>
- Newmark, Peter. *A Textbook for Translation*. New York and London: Prentice Hall, 1988.
- Nida, Eugene A. *Towards a Science of Translating*. Leiden: E.J. Brill, 1964.
- Odacıoğlu, Cem- Barut, Evren. "Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri Üzerine Bir Derleme". *Tarih Okulu Dergisi* 11/34 (2018), 1363-1392.
- Reiss, Katharina. "Type, Kind and Individuality of Text: Decision Making in Translation". *The Translation Studies Reader* 2/4 (2000), 160-171.
- Sapir, Edward. *Language*. New York: Harcourt Brace, 1921.
- Schleiermacher, Friedrich. *Ueber die Verschiedenen Methoden des Uebersetzens*. Berlin, 1813.
- Suçin, Mehmet Hakkı. *Dünden Bugüne Arapçaya Çevirinin Serüveni*. Ankara: Kurgan Edebiyat, 2012.
- Suçin, Mehmet Hakkı. *Öteki Dilde Var Olmak Arapça Çeviride Eşdeğerlik*. Ankara: Say Yayınları, 2013.
- Şanverdi, Halil İbrahim. "Çeviride Eşdeğerlik Bağlamında Necip Kilani'nin 'en-Nidaü'l-Halid' Adlı Romanının Türkçe Çevirilerinin Değerlendirilmesi". *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13/26 (2021), 65-82.

- Tanrıkulu, Lokman. “19. Yüzyıldan Günümüze Çeviri Bilimi Konusundaki Araştırmalara Kısa Bir Bakış”. *Turkish Studies* 11/14 (2016), 935-950.
- Tahir Gürçağlar, Şehnaz. *Çevirinin ABC’si*. İstanbul: Say Yayınları, 2016.
- Toury, Gideon. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam/Philadelphia, 1995.
- Vardar, Berke. *Çeviri Konuşmaları*. Metis Çeviri, 1981.
- Vermeer, Hans J. *Skopos and Commission in Translational Action*. London: Routledge, 2021.
- Vural Kara, Sergül. “Yazınsal Metinler Çevirisinde Eşdeğerlik Arayışı”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15/27 (2012), 391-402.
- Wills, Wolfram vd. *The Science of Translation: An Analytical Bibliography (1962-1969)*. Almanya: Tübingen, 1970.
- Yalçın, Perihan. *Çeviri Stratejileri: Kuram ve Uygulama*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2015.
- Yazıcı, Mine. *Çeviribilim Temel Kavram ve Kuramları*. İstanbul: Multilingual, 2005.
- Yıldız, Musa - Şanverdi, Halil İbrahim. “Azraü Cakarta Adlı Romanın Türkçe Çevirilerinin Çeviri Stratejileri Açısından İncelenmesi”. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 19 (2019), 237-262.
- Yıldız, Şerife. “Çeviride Eşdeğerlik ve Çeviri Kuramları Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Çalışma”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12 (2004), 375-386.